

DEMOKRATİK BURJUVA		
ÖZGÜRLÜKLERİNİN İFLASI	194	TEKİN SÖNMEZ
DESEN	197	CANOL KOCAGÖZ
KARANLIK VE AYDINLIK	198	TAN ORAL
«SANATÇI» KAVRAMI VE		
GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA		
SANATÇIYA DÜŞEN GÖREVLER	199	M. SADIK ASLANKARA
BİR KADIN / HİKÂYE	205	Ö. F. TOPRAK
AĞABEY EKMEK VAR MI / HİKÂYE	207	M. HACIHAŞANOĞLU
OCAK TÜTTÜRECEĞİZ / HİKÂYE	209	M. BAŞARAN
YABANCILAR / HİKÂYE	211	HAKKI ÖZKAN
MERDİVEN / HİKÂYE	213	ŞÜKRAN KURDAKUL
DUVARCI ALİ USTA / HİKÂYE	216	FAKİR BAYKURT
ZALİHA / HİKÂYE	221	NAHİT ERUZ
ÇAY / HİKÂYE	225	AFET ILGAZ
ÇIKMANIN ALTINDAKİ		
KIRAZ / HİKÂYE	229	ŞEVKET YÜCEL
ANLADIM / HİKÂYE	232	BURHAN GÜNEL
KAPININ ARDI / HİKÂYE	235	CELAL ÖZCAN
KURBAN ETİ / HİKÂYE	238	MUSTAFA BALEL
İBRAHİM USTAYİ KARARTAN		
GÜNEŞ / HİKÂYE	243	NECATİ MERT
ÖGREK / HİKÂYE	247	DURAN YILMAZ
ALTIN BACI / HİKÂYE	250	AHMET UYSAL
TARLA / HİKÂYE	252	NUSRET ERTÜRK
DOGRUYU SÖYLEDİK	254	İBRAM ERDEM

Yansima dergisinde yayımlanan bütün edebi çalışmalar; (şir, hikâye, inceleme yazıları) YAZARINDAN ya da YANSIMA dergisinden yazılı izin alınmadıkça hiç bir yerde basılıp yayımlanamaz; Başka dillere çevrilemez. Yansima adı ve sayısı anılarak Eleştirel amaçlarla yapılacak alıntılar dışında, bu ilke derginin her sayısı için geçerlidir.

sahibi ve yayın yönetmeni; tekin sönmez/sorumlusu; mehmet ş. yardım / teknik sorumlu; selim uluak/yazışma ve havale adresi; p.k. 118 sirkeci-ist / yönetim yeri; çatalçeşme sokak üretmen iş hanı, kat 3, no: 322 - cağaloğlu / dizgi ve baskı; murat matbaacılık koll şti. / yıllığı; 50 lira / asya, avrupa, ortadoğu ülkeleri için yıllık; 80, denizasırlı ülkeler için 125 liradır. / üstünde imza ve açık adres bulunmayan ürünler yayımlanmaz. / yayımlanmayan yazılar 2 liralık pul karşılığı (4 ay içinde) geri gönderilir; özel yanıt verilmez. son baskı tarihi : 1. ekim. 1973

demokratik burjuva özgürlüklerinin iflâsı

KANLI OYUN

Eylül ayı içinde, Şili'de kanlı bir oyunun son perdesi sahnelenmiştir. Çok uluslu şirketlerin düzenlediği, yönetici durumda olduğu bu kanlı oyunun; acı çeken, fire veren, etiyile kanıyla canıyla imha edilen oyuncularını ise: **Şili Halkıdır**. Gerçek anlamda üretici ve yaratıcı olan Şili Halkı... Yani sanayi ve kır proleteryası ile yandaşlarının bir kesimi.

Oyunun bütün kurallarını kendilerince ortaya koyarak bu kurallara egemen olan; maddi varlıklarını kendi burjuva yasalarıyla oluşturan hakim sınıflar, bu kanlı eylemi tezgâhlayarak, kendi demokratik burjuva özgürlüklerini iflas masasına yatırmışlardır. Geri ülkelerdeki devrimci pratiği işlerini geldiği biçimde **kundaklayan**, gerçek özgürlüğün ancak kendi ekonomik - politik yasalarına özgü olduğunu (her gün bütün araçlarla) bangır bangır dünyaya yayan finans kapital ve yerli ortakları; kendi özgürlükleri içinde bile varolma yetisine ulaşan üretici sınıfın iktidar olmasına tahammül edememişlerdir. Bütün dünya halklarının hınçla izlediği bu olaylardan, dünya devrimci pratiği yeni deneylerle zenginleşmiş ve bugün tekâlici sermayenin **bastırmasına** imkân verilen **tutumlardan** da bütün emekçiler hisse çıkarılmışlardır. Bunun etkileri ileri yıllarda görülecektir, teori ve pratik birliği içinde işçi sınıfının bunu dikkate alacağı doğaldır da.

ALLENDE İKTIDARI VE SINSI PLANLAR

Bilindiği gibi, 4 Eylül 1970'de yapılan Şili Başkanlığı seçiminde yüzde 36,6 oranında oy toplamayı başaran Allende, salt çoğunluğu alamamakla birlikte en çok oy topladığı için başkanlığa gelir. Hıristiyan Demokrat Partisi'nin «Demokratik Haklar» konusunda garanti elde etmesi, Allende'nin başkanlığının onaylanmasını sağlar. Bundan sonra 2 Aralık 1970'de toprak reformu yasalarına uyularak, büyük toprakların kır kesimindeki proleterya'ya dağıtılması gündeme alınır ve uygulanır.

4 Nisan 1971'de yapılan Belediye seçimlerinde «Halk Birliği», oyların, yüzde 49,75'ini alarak, gelişmesinin somut kanıtını ortaya koyarken: 18 Mayıs 1971'de Devrimci Sol Hareket'de ilk kez Allende hükümetinin reformcu eğilimlerini eleştirir. Dünya bakır üretiminin en büyük ham madde deposu olan Şili'de, bakır madenlerinin millileştirilmesi 11 Temmuz 1970'de gerçekleşir. Tutucu muhalefetin egemen olduğu parlamentoda, bu millileştirmenin oy birliği ile kabul edilmesi çok önemli bir noktadır. Parlamente'ye egemen olan tutucu muhalefet, bu gerçekleştirime neden olumlu oy vermiştir, neden karşı çıkmamıştır? Çünkü «Allende az sayıda zengin ailelerin elinde bulunan siyasi ve iktisadi gücü yok etmek isteyen orta sınıf solcularının» desteği içinde güçlü bir halk muhalefetini daha önceden hazırlamıştır. Tutucu parlamento, yediden yetmişe dek bütün Şili halkının benimsediği millileştirme olaylarına, karşı bir tavır almaktan özellikle kaçınmıştır. Fakat bunu uzun vadeli bir plan içine alarak karşı devrimci hareketi hazırlamaktan da geri durmamıştır. Şöyle ki, bakır madenlerinin milli-

leştirilmesinden 9 gün sonra (20 Temmuz) Allende, kongreyi oluşturan iki meclisin denetimini de elden geçirir. Her iki meclis başkanlığını ellerinde tutan Hıristiyan Demokratlar daha önce Allende ile olan çalışmalarını çık-maza sokarlar. Bunalımın ilk kaynağı buradan başlatılır. Bu bunalım ise bir parlamento bunalımı gibi gösterilirse de, bunun temelinde «**az sayıda zen-gin aile**» ile **yabancı şirketlerin işbirliği yatar**. Artık anlaşılmıştır ki, Şili'yi sömüren işbirlikçi sermaye ile bunların dış ortakları, Şili halkının iktidara giden yolunu **tıkamak için** var güçleriyle sinsi bir mücadeleye girişecekler-dir.» Şili'de büyük holdingleri olan ITT'nin muhalefetine rağmen işbaşına ge-len: Allende; kendisini iş başına getiren **orta sınıf solcuların desteğini bile kaybedecek kadar bir oyunun senaryosu içine sokulur**. Allende'nin ba-şarısızlığını hazırlamak için «CIA'nın yardımını sağlayan» **ITT holdingi, bir plan için on milyon dolar yatırır**. Amerikan emperyalizminin sinsi ittifakı günyüzüne çıkar: Şili'ye verdiği krediyi keser. Bunun ardından çok önem-li bir karar çıkarır kongre. Anayasada yapılan değişiklikle «işletmelerin millileştirilmesinin ancak parlamentoda hazırlanan ve onaylanan bir yasa ile geçerli olması» kesinleşir.

ORTA SINIF SOLCULARI

Allende'nin başkan oluşundan kısa bir süre sonra çok uluslu şirketler ve yerli işbirlikçileri, burjuva yasaların çiğnenmesi için olanca güçleriyle gi-rişimlerini yoğunlaştırırlar. Demokratik burjuva özgürlükleri içinde iktidara gelen Allende'nin, bir noktadan sonra sermaye diktası olan faşizmin yasa-larını uygulayacağı hesaplanır. Allende üstüne yapılan bu hesap boşa çıkmış-tır. Çünkü sermaye jandarmalığı olan faşizmi, bir marxist olarak hem benimseyemez hem de uygulayamazdı. Olsa olsa proleterya iktidarını ge-tirmeye çalışırdı.

Burada Allende'nin yanıldığı en büyük nokta şu oldu denilebilir. Allen-de az sayıda zengin ailelerin elinde bulunan siyasi ve iktisadi gücü yok et-mek isteyen **orta sınıf solcularının** ülkülerini dile getirmiştir. Madem ki Al-lende, orta sınıf solcularının ülkülerini dile getirmiştir, Şili bunalımlı bir döneme itilince (nasıl itildiğini aşağıda anacağız) bu orta sınıf solcuları ülkülerine ne ölçüde sahip çıkmışlardır? Ulaşım araçları grevleri, gıda mad-deleri karaborsası **tezgâhlanırken** bu orta sınıf solcuları «fedakârlığa hazır bir disiplin» göstermişler mi, yoksa hemen yaygarayı basarak karşı dev-rimci saflara mı geçmişlerdir? İşte bunun üstünde önemle durulmalıdır.

Allende'nin sosyalist programına göre madenler, temel endüstri, ban-kalar, sigorta şirketleri ve dış ticaret devletleştirilecek; geniş bir toprak re-formu yapılarak çiftliklere el konulacaktı. Yani az sayıda zengin elinden bu olanakları alacak, ulus yararına çevrilecekti. Bu programına oy veren tarım ve sanayi proleteryasının yanı sıra yandaş olan orta sınıf solcuları, emperyalizmin aldığı ekonomik abluka ile, büyük ölçüde Allende'ye sırt çe-vmişlerdir. Bu yetmiyormuş gibi grevlere kadar götürmüşlerdir işi. (Bun-ları; doktorlar, mühendisler, küçük ticaret erbabı el zeneatçıları ve büyük ölçüde burjuva kadınları olarak anabiliriz.) Seçimler sürecinde onu destek-leyen kadınlar bile, emperyalist abluka sonucu (gıda ve tüketim maddeleri sıkıntısı) Allende'nin karşısına çıkmışlardır. Bütün bunlar gösteriyor ki, Allende'yi finans kapital ve yerli (bir avuç) işbirlikçiler; küçük mülkiyet sa-hiplerini çok sinsi bir organizasyon ile Allende'ye karşı kıskırtmışlardır. Kamyon sahipleri grevleri, her türlü ulaşımı abluka altına almış, gıda mad-

delerinin karaborsaya itilişine ortam hazırlanmıştır. Bunalımı geniş bir alan üzerine yayma başarısını gösteren emperyalizm, hem orta sınıf solcularının Allende'ye karşı çıkarılmasını hazırlamış hem de askeri kesimle sermaye jandarmalığı görevi için pazarlığa girişmiştir. Öte yanda Amerika bakır madenlerinin, Şili'nin dış borçlarıyla birlikte gündeme alınması gerektiğini ileri sürmüştür. Yani çok uluslu şirketler, bu kanlı oyunu bütün ayrıntılarıyla planlamış ve uygulamışlardır.

HALK OYLAMASI VE FAŞİZM

Bütün bunlara rağmen Allende, gerçek üretici Şili halkı tarafından sürekli destek görür. İşçi sınıfı lehine eylemleri, yine işçi sınıfı tarafından genel seçimlerde oy oranının artışı sağlamıştır. Her tarafı ateşten bir çemberle sarılmış olduğu halde, genel seçimlerde (4 Mart 1973) «Halk Birliği» oyların yüzde 43'9'unu alır. Bu sonuç Allende başarısının en somut anahtarıdır. Muhalefet partilerinin aldığı toplam oy ise yüzde 54,7'dir. Bu durum Allen'denin, kongreye hakim olmasını engelleyecektir. Genel seçimlerden 24 gün sonra askerler hükümetten ayrılacak, El Tenien madenleri işçilerinin; siyasal durumu ağırlaştırılan grevi başlayacaktır. Ardından, grevdeki kamyonlara el konulma kararı da uygulanamaz hale gelecektir. Çünkü kamyonlar işe yaramaz hale getirilmiştir. Emperyalizm ve yerli ortakları; bütün fırsatları, taktik değerlendirmelerle lehlerine çevirmişlerdir.

Yine de, öldürülüşünden bir hafta önce: 4 Eylül 1973'de Allende'nin **iktidara gelişinin 3. yıl dönümü**: Sekizyüzbin kişi tarafından 5 saat süreyle **Santiago sokaklarında** lehte gösteriler yapılarak kutlanılır.

Şili'deki bu duruma, biz, emperyalizm işini sıkı tutmuştur diyebiliriz. Çünkü Şili halkının özgür oylarıyla iktidara gelen ve her seçimde bu oy oranını daha da yükselten bir hareket; daha sonraki seçimlerde emperyalizmin oyunlarını temelden bozabilirdi. Son genel seçimlerle oy oranını yüzde ellinin üstüne çıkaramayan Halk Birliği, bunu başardığı gün, kongreye hakim olacak ve istediği kararı meclislerden geçirebilecekti. İşte bütün bunları değerlendiren finans kapital gelecek seçimlere fırsat bırakmadan, faşist generalleri sahneye çıkararak, **sermaye jandarmalığı** görevini yükledi.

Görüldüğü gibi Allende iktidarını yok etmek için barbarca bir imhaya girişen ve bu imhayı bütün dünya halklarının gözü önünde her türlü yolu ve yöntemi deneyerek sonuçlandıran **çok uluslu şirketler**: Bugün için Şili'de isteklerine ulaşmışlardır. Ne ki Şili halkının, gerçek üretici emekçi sınıfın; bu kanlı girişime kayıtsız kalacağını, faşizmin karşısında sinerek yılmınlığı ve boyunduruğu benimseyeceğini bir an bile düşünmemek gerekiyor. Latin Amerika'da emekçi sınıfları, ancak silahlı hareketlerle iktidara egemen olmasının yaygınlığını kanıtlamaktan öte bir yararı olmayan **Şili pratiği** ise, dünya devrimci çizgisi içinde **özgül** bir hareket olarak saygıyla anılacaktır her zaman.

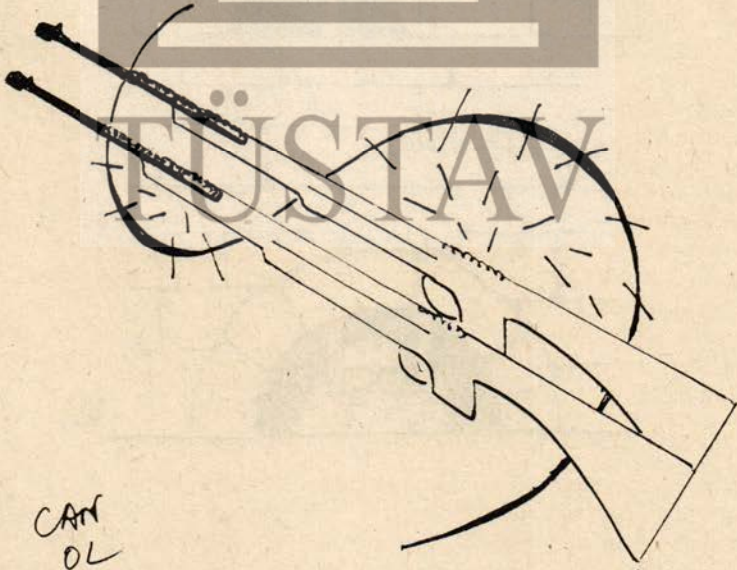
SONUÇ OLARAK

Yazıya başlarken, demokratik burjuva özgürlüklerinin iflas masasına yatırıldığını söylemiştik. Bunu bugün salt Şili'deki olaylara bakarak değerlendirmiyoruz. Hangi coğrafi kıta olursa olsun **gelişmemiş bütün ülkelerde** aynı oyun (değişik özgül taktikler içinde) sahnelenmektedir. Temelde değişmeyen evrensel bir nokta var ki bu da emek-sermaye çelişmesine dayanıyor. **Gelişmiş emperyalist ulusları; şirketlerin ve dev kumpanyaların yönetti-**

ğini ve temsil ettiğini bir an olsun unutmada; bu çok uluslu şirketlerin, gelişmemiş ülke halklarını da faşizm denen sermaye jandarmalığı yöntemi içinde ezdiğini çok iyi bileceğiz. Şöyle ki, halktan yana bir iktidarın seçimle işbaşına geleceği (Yunanistan örneği) sezilir sezilmez: Demokrasiye ve burjuva özgürlüklerine paydos denilmektedir. Öte yandan Şili örneğinde olduğu gibi iktidar seçim yoluyla el değiştirirse bile, bunu imha için yine faşizan hareketler düzenlenmektedir. Geri ülkelerin askerleri **pentagon** uyarısınca kapitalist ilişkilere itildikçe ve **halk ordusu** niteliğini yitirdikçe, bu hareketler eksik olmayacaktır da.

Sonuç olarak şunu da ekleyebiliriz. «Sermaye demokrasi:» tanımları altında, 1973 seçimlerine katılacak olan **Türkiyeli emekçiler** öz partilerinin yokluğunu hiç bir zaman bu kadar fazla duymamışlardır. Buna rağmen, «tekelci sermayeye» karşı olduğunu söyleyen **Ecevit**'in seçimlerde ve seçimlerden sonra ne yapabileceği; bugün, Türkiye işçi sınıfını da çok yakından ilgilendiriyor. Tekelci sermaye ile uzlaşmayan, (bütün demokratik sol hareketlerin başarısızlığını da düşünürsek). Ecevit, seçim sonrası iktidara gelirse «**Tekelci sermayeye karşıyız**» sözünü nasıl uygulayacaktır ve tekelci sermayeye karşı oldukları için **bugün içinde olan** «Siyasi tutuklular»ın özgürlüklerini nasıl gerçekleştirebilecekler? Kaldığı tekelci sermayeye karşı olmak, salt siyasal tutukluların özgürlüklerine kavuşturulmaları ile yeterli değildir. CHP'nin programı ortadadır. Bugünkü tavrı, seçim sonrası eylemi içinde daha açıklığa çıkacaktır. Seçimlerde oy vereceğimiz partiyi tercih ederken bunları düşünmeliyiz.

Kesinlikle iflas etmiş olan burjuva özgürlüklerini, sermaye demokrasi-lerini de Yunanistan ve Şili pratiği içinde hiç unutmamalıyız.

«sanatçı» kavramı ve günümüz koşullarında sanatçıya düşen görevler

Ülkemizde 12 Marttan bu yana başlayan bunalımın sanatı da etkisi altına almak isteyeceği, giderek bu bunalımın sanatı birtakım açmazlara iteceği açıktır. Bunun sanatı yoğunlaşmaya, sapmaya, görevini yapamaz duruma sürüklemesi bir yana; kendi yapısında kopmalara uğratması (sanatın bütünlüğünü bozacak biçimde sanatçıları dağıtarak), toplum dışı bırakması ve halkın gerisine itmesi de olasılık kazanacaktır. Egemen ögeler, sanattaki bu açmazın daha da yoğunlaşması için çaba harcayarak bunu kolaylaştırabilirler. Kaldı ki, tarih bunun parlak örnekleriyle doludur. Bu bunalımların savuşturulması, egemen güçlere karşı etkinliklerin yine de korunabilmesi, sanatçıların belli başlı görevleri olmaya devam etmelidir. Sanatçılar bu alandaki çalışmalarını yoğunlaştırmalıdır. Bu elbette ki güç bir iştir. Bunalım ne denli sarsıcı olursa, bu işin de güçlüğünün o denli artacağı ortadadır. Önemli olan bu değildir. Üzerinde durmamız gereken önemli nokta, sanatçıların bu bunalım dönemlerinde kendilerini karabasanlara kaptırmamaları; tersine bunalımları yaratan toplumsal ögelerin üzerine giderek onlarla uğraşmalarıdır. Hatta sanatçılar böylesi bunalımlı dönemlerde daha da kenetlenmeli ve bir «birlik» olarak egemen ögelere karşı uğraşlarını yürütmelidirler. Ben bu yazıda kısa da olsa «sanatçı» kavramının açıklaması üzerinde durup, özellikle bugünkü koşullarda sanatçılara düşmesi gereken görevlere ve bu görevlerin somutluğuna değineceğim.

«Sanatçı» kavramı için yeni bir şey söyleyecek değilim. Bu kavramla ilgili çok şey söylenildi, bir o kadar da tartışıldı ve konunun ayrıntılarına dek düşünceleri de yol göstericilik eylemlerini sürdürüyor. Ne ki sanatçılarımızın günümüzdeki görevlerine geçmeden önce, toparlayıcı bir biçimde «sanatçı» kavramı üzerinde durmayı isterim. Bunun için de önce «sanat» kavramı üzerinde durmak gerekecektir.

Sanatın temele aldığı yapının durağan değil de devingen olduğu düşüncesinde hemen hemen birleşmeyen sanat kuramcısı ya da sanatçı yok gibi. **Jaurès**'ten tutun da **Aragon**'a, **Sarte**'a dek birçok yazar, sanatın temele aldığı yapı konusunda birleşiyor. Ayrıca **Fréville**, **Plehanov**, **Garaudy**, **Sinclair**, **Thomson**, **Gorki**, **Brecht**, **Billiet**, **Gramsci**, **Lifshitz**, **Caudwell**, **Fischer**, **Lukacs** gibi bu konuda düşünenlerin (bu konuda yanlış çözümleri gün yüzüne çıkmış olanların bile) ortaklaşa birleştikleri bir nokta bu. Bu birleşilen noktayı (doğru çözümlenmiş biçimiyle) **Fischer**, şöyle dile getiriyor: «Gerilim vardır, karşılıklı çatışma vardır sanatın özünde; sanatın yoğun ve gerçek bir yaşantıdan doğması yetmez, ayrıca KURULMASI, nesnellik kazanarak bir biçim alması gerekir» (Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, s. 7). Bunu daha da açarak **Fischer**, şöyle diyecektir: «Sanat insanın dünyayı tanıyıp değiştirebilmesi için gereklidir» (Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, s. 13) Fischer'in söylemek istediği açıktır. O, sanatı böylece özetledikten sonra sanatçı için de aynı temelden hareket edecektir. «Sanatın yoğun ve gerçek bir yaşantıdan doğması» yetmiyorsa, sanatçıya çok önemli yükümlü-

lükler düşüyor demektir. Böylece «yaratma» sorunu da kendiliğinden değişmiş olacaktır. Sanatın kurulması, nesnellik kazanma gerekliliği çıkıyorsa ortaya, «yaratma» olayının söz konusu edilmesi gerekecektir. Billiet, doğa ve sanatı arasındaki ilişkiye değinerek şöyle diyor:

«Sanat eseri, ne sanatçının sezgisinin, duygululuğunun ve zekasının soyut bir yaratışı, ne de tabiatın eksiksiz ve mekanik bir kopyası değil, bir yeniden temsildir, yani tabiat unsurlarının yeniden ortaya konuluşudur; kullanılan malzemenin zorladığı kaçınılmaz değişikliklerle, - bütün koşullardan kendisi de sorumlu, uğraşının ve zamanının bütün yaşantılarıyla yüklü olan - sanatçının kişiliğinin katkısı ile tabiatın kendisinden ayrılan bir ortaya koştur bu» Joseph Billiet, Sosyal Oluşum ve Sanat, s. 10-11).

Doğa ve sanatçı ilişkileri için o coşkun hümanist Jaurés bile ne denli ilginç söylüyor: «Toplumsal yenilenmeden yarın olağanüstü bir sanatsal yenilenme doğacaktır. (...) Böylece ,bütün insanlık tabiatın pençesinden kurtulacak, onun üzerinde tam bir hâkimiyet kuracaktır. Bunun sonucu, tabiatı yukardan daha bir güvenlikle, daha bir tatlılıkla yorumlayabilecektir.» (Jean Jaurés, Seçmeler, s. 136). Bir de Gramsci'nin söylediklerine bakalım:

«Yeni bir kültür için, yani yeni bir tinsel yaşam için girişilen savaştan söz etmek gerekir; bu tinsel yaşam yeni bir hayat sezgisine sıkı sıkıya bağlıdır, o kadar ki sonunda gerçeği görme ve duymanın yeni bir biçimi haline gelir; ve tabii bu savaş aynı zamanda, 'doğması mümkün olan sanatçılar'a, 'doğması mümkün olan sanat eserleri'ne sıkı sıkıya bağlı yeni bir dünya yaratmaya yönelmiştir» (Antonio Gramsci, Aydınlar ve Toplum, s. 83).

Yukarıdaki alıntıları -aynı doğrultuda olmak üzer- Fischer'den özetlemeye çalışırsak, Fischer'in dilinde güzel bir bileşke elde ederiz:

«Öyleyse sanatçının özelliği kendi yaşantısının aynı çağda ve sınıftaki öbür insanların yaşantılarında bütün bütüne değişik olmasına değil, daha güçlü, daha bilinçli ve daha yoğun olmasına bağlıdır. Sanatçı yeni toplumsal ilişkileri öyle bir biçimde ortaya çıkarmalıdır ki, başkaları da o ilişkileri görebilsinler. Sanatçının özelliği HIC TUA RES AGITUR (senin için buradadır) demelidir. En güzel sanatçı bile toplum adına çalışır. (...) Sanatçı denen o üstün büyücü gereklidir topluma. Toplumsal görevini unutmaması için sanatçıyı uyarmak da toplumun hakkıdır. (...) Çağının düşünceleri ve yaşantılarıyla dolu olan bir sanatçı gerçekliği dile getirmekle yetinmez, ona biçim verme amacını da güder. (...) Çürüyen bir toplumda, sanat doğru sözlüye, çürümeyi de yansıtmak zorundadır. Ve toplumsal görevinden kaçmadığı sürece, sanat dünyanın değişebileceğini göstermeli, değişmesine yardım etmelidir.» (Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, s. 47-48-49).

«Sanat» ve «sanatçı» kavramları arasındaki diyalektik ilişki apaçık ortadadır. Sanatçının kendini koparamadığı, soyutlayamadığı nokta da bu noktadır. Homeros'tan bu yana yazarların, bu nokta ile ne denli iç içelik kurabildilerse o denli başarılı olduklarını söylemek bir önyargı değildir. Demek ki sanatçı için temeli, salt devingen olarak almak yeterli bir veri değil. Bu verinin besleyici kaynaklarla donatılması da gerekir. Lukacs, yapıyle ilişkin olarak, «ancak kaba bir toplumbilim anlayışı sınıf yapısını dural bir şey olarak görür» derken söz konusu sınıf yapısının da «toplumun geçmişini, bugününü ve geleceğini içeren devingen bir şey» olduğunu belirtir (Gyorgy Lukacs, Çağdaş Gerçekliğin Anlamı, s. 109). Lukacs, bu sözlerini geliştirir, şöyle der: «Gerçeklik dural ve değişmez bir şey değildir;

araştıran için tükenmez bir özü vardır gerçekliğin. Gerçeklik, tersine, sürekli bir değişim halindedir ve bu değişim görmesini bilen göze belirli fakat hiç bir zaman basit olmayan bir doğrultu gösterir» (Gyorgy Lukacs, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, s. 112).

Tüm bunlar şunu gösteriyor: Nasıl ki, sanat sıradan bir olgu değilse; sanatçı da sıradan bir kimse değildir. Nitekim **Gramsci**, «**sanatçı**» ve «**yazıcı**» diye bir ayırım yaparken, **Fischer** da «**sanatçı**», «**gerçek sanatçı**» diye vurgulamaya gidiyor. Bu tür bir ayırma kaba bir görünüm getirebilir, şu da var ki böylesi bir ayırma gidilmediğinde de bir sanatçı karmaşasının doğacağı açıktır. Ayrıca yukarıdaki ölçütlerin de gösterdiği, bu ayırmadan yana olmaktadır. **Gramsci**'nin deyişimiyle «yazıcı»ların bu ölçütler açısından «sanatçı» olamayacakları açıktır. Ama bu tümcenin kendisi de durağan olarak alınmamalıdır. Yani «sanatçı» ile «yazıcı» arasında kesin bir duvar yoktur, olamaz da. Geniş bir anlamda söylenirse, yazıcıların da günün birinde sanatçı olacağı su götürmez bir gerçektir. Çünkü onlar da doğruya gelecekler, diyalektik bir gelişim içinde sanatçı olma aşamasına geçeceklerdir. Ne ki, zaman isteyen bir iştir bu. Ancak şimdiki durumda, böyle bir ayırım yapmanın yararları olacaktır. O halde sanatçı ile sanatçı olmayan **kalifiye yazıcıyı** (ya da resimciyi, yontucuyu, oyuncuyu, türkücüyü vb.) ayırdığımızda, «sanatçı» kavramıyla vurgulamak istediğimiz anlam tek olmuş oluyor. Bu anlam için söylenenler, yukarıda gerektiğince açığa kavuştu. Öyleyse altını çizdiğimiz biçimiyle sanatçının dönemlere, söz konusu koşullara göre değişkenlik kazanan görevleri vardır. Bu görevler, sanatçıların, değişmeyen görevlerinin yanı sıra koşullara göre yürütmek durumunda olduğu görevlerdir. Değişken görevler kimi zaman **birincil**, kimi zaman **ikincil** olma niteliği taşır. Burada söz konusu edilen «değişkenlik», toplumsal bir içerik taşır, yani «görelilik» ile ilgisi yoktur.

Ülkemizde 12 Martla birlikte başlayan **kitap yasaklamalar, anayasal hakların kuşa çevrilmesi, düşünce suçluluğunun yaratılması, yazar ve gazetecilerin tutuklarına alınmaları, çeşitli provokasyonlar** Türkiyeliler sanatçıların ilgilenmek zorunda oldukları en önemli sorundur. Eğer bir sanatçı yaratımda bulunurken, düşüncelerini 12 Mart sonrası yasalarına göre düzenlemek durumunda bırakılmışsa, her şeyden önce sanatçı için sanatsal açıdan «**olma**» ya da «**olmama**» gibi çok büyük bir sorun vardır. Böylesi koşullarda sanatçının düşünce yapısı sarsılacak, altta kaldığı sürece de kısır döngüden kendini kurtaramayacaktır. Bu kurtuluş hiç bir zaman tek yanlı bir kurtuluş değildir. 12 Mart bunalımı çözümlenmediği sürece sanatçının düşünsel özgürlüğünden de söz edemeyiz. Şu halde, ülkemizde bugünün koşullarında sanatçıların **birincil görevi** 12 Mart bunalımının getirdiği sorunları çözümlenmek adına bir uğraşı olmalıdır. Sanatçılar bilmelidir ki, 12 Martın getirdiği sorunlar çözümlenmedikçe, bu döneme ilişkin kendi sorunları da çözümlenmeyecektir. Bu yargının abartılmış bir yanı olmasa gerek. Nitekim bir soruşturmaya verdiği yanıtta **Ahmet Köksal** şöyle diyor: «Ülkemizde olağanüstü koşulların sürdürülmesi düşünce ve sanat yaşamımızı olumsuz yönde etkilemektedir» (Yansıma, Sayı. 13, s. 46). Yine aynı soruşturmayı yanıtlayan **Necati Güngör** de şöyle diyor, ne ki **Güngör** aynı zamanda umutlu:

«Ülkemizin, ortaçağ feodalizmine aşlanmış işbirlikçi ekonomik yapısı, siyasal alanda çıkmazlar yaratırken, edebiyat da -bir üstyapı kurumu olarak- bu bunalımlardan kurtaramadı yakasını. (...) Kimi kalem sahipleri, bir yılmınlığa ve suskunluğa, hatta günah çıkarmaya sürüklendiler. Başladığı romanı

yarım bırakanlar oldu, kendilerine yeni öğretiler arayanlar oldu. (...) Yaşadığımız tarihsel dalgalanma diliminde soğukkanlılığımı koruyabilenlerimiz, eski çizgülerini yeni gözlem ve deneylerle sürdürmekten geri durmadılar elbet» (Yansıma, Sayı. 13, s. 50).

Bu yargılar büyük önem taşımaktadır. Her iki yazarın da birleştiği nokta, 12 Martın sanatsal alanda «olumsuz yönde» bir etkilenme getirmiş olması ve «yılığınlık», «suskunluk» yaratmasıdır. Kuşkusuz bunlar ters yönde birer adım olmaktadır. Bu da yine sanatçılara düşen görevlerin nitelik olarak yoğunluğunu gösterir. Şu halde onca sözünü ettiğimiz, bugünkü koşullarda sanatçılara düşen görevler neler olmalıdır? Böyle bir kesime geçmeden önce bir iki şey daha eklemek isterim. O da, sanatta bağımlılık- bağımsızlık ya da yaratma özgürlüğü sorunu. Çok «nazik» bir konu bu. Bu yüzden kısa da olsa üzerinde durmak istiyorum.

Günümüz koşullarında sanatçıya düşen görevler diye bir sorun söz konusu olduğunda, bu her şeyden önce onun doğal olarak «yaratma» sorunudur. Yaratımı bağımlı kılabacak koşullar ortadan kalkmadıkça, sanatçının yaratması diye bir olay da söz konusu edilemez. Sanatçının, üzerine düşen görevleri üstlenmesi demek, kendi yaratma çalışmasına **yabancılaştırmasından** kurtulması için bir uğraşıya girmesi demektir. Bu yabancılaştırmadan sıyrılmadıkça zaten bağımsız değildir. O halde en azından özgür bir yaratım için sanatçı, bu görevleri üstlenmek zorundadır. Kaldı ki böylesi «nazik» bir konuyu ele alırken bile **Lukacs**; «Politikadışı sanat, edebiyat yoktur. Sanatçı bir tutum edinmeden yapamaz» demekten kendini alamıyor. (Yansıma, Sayı. 13, s. 50)

Ayrıca yaratmayla ilgili olarak **Zühtü Bayar**'ın bir sorusuna verdiği yanıtta **Oklay Akbal** da şöyle diyor: «Sanatçı yaratmasında elbet özgür olmalı.. Baskısız, korkusuz özgürlük içindeki sanatçının başarılı olması daha kolaydır. Ötekisi çok daha güç» (Yansıma, sayı. 1, s. 3-4). Böyle olunca, sanatçıların, koşullara özgü görevleri seve seve üstlenmesi gerekir. Unutmamalı ki, bu görevler kendisini doğrudan ilgilendiren görevlerdir.

Sanatçının güç dönemlerde yaşamasında büyük sarsıntılar olacağı doğaldır. Sanatçı, böyle dönemlerde yazmaya ara vermek yerine, tersine (daha bir güçle, daha bir inatla yazmasını sürdürmelidir. (Bu kesimde ölçü edebiyatçı olarak düşünülecektir). Ülkedeki olayları günü gününe izlemeli, okuyamamaktan, yazamamaktan gelen bir açmaz nedeniyle kafa yapısında bir **durağanlığa** yer vermemelidir. Yazı yayımlamamak bir çözüm değildir. Tersine bu dönemde tüm yazarlar yazmalı, yayımlamalı; dergi sayıları artırılmalı, eleştirmenler çalışmalarını bu yönde kanalize etmeli ve tüm bu yapılanların da kitlelere yayılmasında çaba harcanmalıdır. Bu dönemde yazmak bir silahtır. Egemen çevrelere boyun eğmek yerine, suskunluk yerine bu silahı rayına oturmuş biçimde kullanmak en doğru yol olsa gerek. Sanatsal açıdan her dönemde gerçekleri söylemenin bir biçimi olmuştur. Kaçmak yerine, bu biçimi bulmak, bunu oluşturmak daha akıllıca bir iştir. Buraya gelmişken **Leyla Erbil**'i anmadan edemeyeceğim. Bir «yayımlamama» dönemine girdiğini kendi sözleriyle şöyle kanıtlıyor: «Edebiyat dergileri, sonuç olarak ticarî birer kurumdu. Ayrıca edebiyat ve sanat hayatımızdaki klik ve gruplaşmalar yüzünden, belli bir konu üstünde, eleştirel ve tartışmaya açık yazılar yayımlamak güç olmaktadır. Bu bakımdan, önemli bul-

duğum bazı edebi sorunları deşen ve inceleyen yazılarımı daha sonraki bir dönemde yayımlamak düşüncesiyle şimdilik dergilere vermiyorum» (Yeni Ortam, 23.5.1973, s. 7). Peki ama, «sonraki bir dönem» beklenilmez, yaratılır. Editörler ve yönetmenler zorlanarak bu hakların alınmasına çalışılır. Sözün kısası yazı yayımlamama yerine, yayımlamanın yolları aranmalı, koşullar zorlanmalıdır.

Bugünkü dönem, «ben zaten söylemiştim», «zaten olacağı buydu» demenin dönemi değildir. Koşulların zorlanması diye bir dönem vardır ki, işte biz o dönemi yaşıyoruz. Bunun sanatsal bilincinde olmak uğraşmayı ve çabayı getirir. Yazının başında «sanatçı» kavramının üzerinde durmam bunun içindi. Bugün suskunluğu yeğleyen sanatçılar, bilerek ya da bilmeyerek bir yanlış uygulamaları; dolayısıyla da sanatçı olmaktan uzaklaştıkları denli, egemen çevrelerin de ekmeklerine yağ sürüyorlar demektir.

II

Yazmak, ama somut yazmak. Olanaklar ölçüsünde değil, olanakları zorlayarak yazmak. Bu elbette güç bir iştir. Yazarlar bu güçlükleri yenmek zorundadırlar. 12 Marttan bu yana Türkiye'de baş gösteren olaylar, yeryüzü gerçekliği göz önünde tutularak sanatta yerini almış olmalıdır. Bunaların arttığı dönemde gerçekliklerin işlenişi de bu bunalıma uyma eğilimindedir. Geçtiğimiz yüzyılda Avrupa'daki sanatsal olaylar, bunun canlı örneğidir. Avrupa, böyle bir bunalımı yaşamışsa, ülkemiz sanatçılarının bunu uyarlaması değil, tersine bundan yararlanmasını gerekir. Bu bir zorlama değildir. Buna uygun olarak sanatçılar açık olmalı, bunalıktan sıyrılıp somutlaşmalıdır. Ancak bu şekildedir ki, sanatçı egemen çevrelerin karşısında bir güç olarak ağırlığını koyabilecektir.

Her bulanıklaşma, gerçeklere yüklenememenin verdiği bir sıkıntıdan başka bir şey değildir. Bu nedenle sanatçılar kabuklarına çekilmek yerine, kabuklarını kırmaya çalışmalı; edebiyatı dalgalandırabilecek bunalım tehlikesine kendilerini kaptırmamalıdır. Sartre'in bile «söz konusu olacak olan 'bağımsız' bir edebiyat değil, köklü olarak dünyanın içinde olan, dünyaya katılmış bir edebiyattır» (J. P. Sartre, Sanat, Felsefe ve Politika Üstüne Konuşmalar, s. 13) dediği bir dönemde, edebiyatı 12 Marttan soyutlamak, sanatı soyutlaştırmak edebiyatı yozlaştırmaktan öteye gitmeyecektir. Bu da tarihsel bir sorumluluğu getirir. Gerçekliğe yaklaşmamak, yılgınlık bu dönemde sanatçıları bekleyen büyük tehlikelerdir. Bu nedenle yazarlar kendilerini karasabanlara kaptırmamalı; pasifize ve nötralize olmaya itmemelidir.

Böylesi güç dönemlerde iktidarlar «düşünce yasaklaması» nı bir baskı olarak kullanmak isterler. Giderek tinsel baskıyı terör uygulamasına da dönüştürebilir. Tüm amacı ülkedeki düşünsel ve sanatsal ortamın sınıması, işlevini yapamaz duruma gelmesidir. Burada sanatçıya düşen görev etkinliğini sürdürmek, kendini kesinlikle durağanlıktan sıyırmak ve sanatı anlamsızlık tehlikesine karşı korumaktır.

III

Uzlaşma önerecek değilim, ancak bu dönemde yazarların kendi aralarında yaratacakları çatışma hiç bir yarar sağlamayacağı gibi, 12 Martı sürdürdüğümüz şu dönemde böyle çatışmaların gereği de yoktur. Bu tür.

davranışların, egemen çevrelerin işine yarayacağı açıktır. İktidarlar ister ki, sanatsal kadrolar birbirine girsin; böylelikle hem yıpransın, hem de etkinliğini yitirsin. Oysa bu dönemde sanatçılara düşen görev, çatışma yerine **güç birliği** kurmak, topları kendilerine çevirmek yerine bir «**birlik**» oluşturarak hedefi saptamaktır. Burada eleştirileri ayırmak zorundayım. Çatışma derken, eleştirinin dışında bir noktayı vurgulamak istiyorum. Hâтта pek abartılmış sayılmazsa, eleştirilerin bile bu dönemde çok ölçülü yapılması gerektiği kanısındayım. Ülkemizdeki bu bunalımlı dönem atlatılmadığı sürece, sanatçıların hiç bir biçimde özgür ve özgün bir çalışma ortamına giremeyecekleri apaçık bir gerçektir. Bu nedenle yerli-yersiz tüm çatışmalar sanata, giderek bu ülkenin insanına zarar getirecektir.

Sözgelimi **Tahir Abacı**'nın şu sözleri bağışlanmayacak bir yanıştır. «Araya savcılarının girmesiyle, kitabın sansasyonelliği ve slogan kolaylığı, onu eylem içinde sanatı ihmal eden ve bu yönü zayıf kalan bir kesimin ilgisine sürükledi. (...) Toplatma, tutuklama kararları ve bu ilgi Hasan Hüseyin'de, o günden başlayan ve bugün hâlâ süren, şiirini de etkileyen bir tavrı başlattı.» (Yeni Adımlar, Sayı. 2, s. 13). Bu bir polemiktir ve kime yarar getireceği de ortadadır. Dergilerde bu tür yanıtlıklar yapmamak dileğimiz değil, kararımız olmalı.

Ayrıca, yalnızca **hümanistler** ya da **anti-faşistler** diye bugünkü koşullarda önemli birer «**güç**» olabilecek yazarları soyutlamak, onlara tavrı almak da büyük yanıtlıklar getirir. Bugün sanatçıların hedefi açık seçik ortadadır, kendi aralarında girişecekleri atışmalar - takışmalar hedefi saptırmaktan öteye geçmez ki, bu da egemen ögelerin işine yarar. Edebiyatçılar, ivdilikle bir «**asgarî müşterek**» te birleşmeliler ve bir «**birlik**» olarak uğraşılmasını sürdürmelidirler. Bu, **revizyonist** bir görüş olmayacağı gibi, günümüz koşullarında uygulanması gereken en doğru sanatsal politikadır. Kaldı ki, **Rıfat Ilgaz**'ın Yeni Günde; **Yaşar Kemal**'in Halkçı'da, **Oktay Akbal**'in Cumhuriyette, **Hasan Hüseyinin** Toplum'da, **Zühtü Bayar**'ın Yeni Ortam'da, buna koşut dergi yönetmenlerinin kendi dergilerinde yaptıklarını acaba kaç sanatçımız yapabilmekte, bu işi başarabilmektedir? Bu da elbette, önemli bir noktadır.

Bu yazıda değişik örneklemelerle bir gerçeğe, ülkemiz gerçeğine yaklaşmak, bu anlamda sanatçılarımızı bu ilişkinin içersinde görmek istedim. Doğal olarak eleştirmenlerimize bu konuda da önemli işler düşmektedir. Onların doğrultucu çalışmaları bu konuda yararlar sağlayacaktır. Yazımı **Lukacs**'in sözleriyle sonuçlandırmak istiyorum: «Kendi temel çıkarlarını ulusunun ve tüm insanlığın çıkarlarıyla özdeş gören ve kapitalist düzende egemen olan güçlerle savaşıma karar veren yazar artık yalnız değildir. Araştırmalarında ne kadar ileri giderse, kararı o kadar sağlamlaşacak, duyduğu yalnızlık o kadar azalacaktır; çünkü böylece kendisini, yaşadığı dünyada bir gün egemen olacak güçlerle özdeş görecektir (György Lukacs, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, s. 104).

Denizli, Mayıs 1973

bir kadın

Hani bazı filimlerde görürsünüz, kar yağmış ve dinmiş. Sert rüzgâr ılık çalarak, kar tozlarını savurur geçer. Soğuk artmaktadır, kar üzerinde yürüyünce «hırç, hırç!» ses çıkarır ayaklarınız. Öyle bir gecede ara sokaktan Taksim'e çıkmak istiyordum. İstiklâl Caddesini Sıraselvilere bağliyan sokak, fazla rüzgâr tutmaz. Böyle yağın karın üzerinden, ustura gibi rüzgâra karşı, İstiklâl Caddesinden yürümeye kalkarsanız, Taksim meydanına yaklaştığınız zaman, yüzünüze yiyeceğiniz kırbaç gibi rüzgâra hazır olmalısınız. Aksi halde, sırtınız kalın değilse, bu soğuk hava akımı sizi geriye iter, rahat yürümenizi önler.

Sıraselviler'e çıkan sokağın köşesinde durakladım biraz. Bir piyano sesi geliyordu sağdaki apartmanın ikinci katından. Bol ışıklı ikinci kat pencerelelerinden insan gölgeleri geçip gidiyordu. Yukarda herhalde bir davet vardı. Gece saat onikiye yakın olmalı dedim kendi kendime. Kaldırımlardaki karlar iyice donmağa yüz tutmuştu. Yürürken etkisini pek anlamadığım soğuk, keskinliğini acı acı duyurmağa başlamıştı ben durunca. Sokağa taşın Chopin'in Polonezini dinlemeğe koyuldum. Yukardaki sıcak salonda olsam diye düşündüm. Ayaklarım dizlerime doğru üşümeyi deniyordu sanki. Sık sık sol ayağımdan sağ ayağıma geçiriyordum vücudumun yükünü. Dondurucu ayaz beni yürümeye itiyor, piyanonun tuşlarından gelen sesler, «biraz daha bekle, dinle beni» diyordu. Bir süre sonra apartmanın açık kapısından beş altı kişi çıktı. Bir adam onları uğurladı. Aradan ne kadar geçti bilmiyorum. Üç kişi daha uğurlandı. Ev sahibi idi herhalde bu adam. O sırada kapının önünden geçen, bekçiyi çağırıyor, beni göstererek bir şeyler söylüyor. Bekçinin kendisine söylenenleri kabul etmez bir tavırla: «Öyle bir adama benzemiyor müsü.» dediğini duyar gibi oldum. Ev sahibi kuşkulandı de mek benden. Hırsız ya da soyguncu mu sanmıştı beni? O sırada yukarda çalınan parça sona erdi, bir alkış koptu. Bekçi bana yaklaşarak sordu:

«Birini mi arıyorsunuz?»

«Hayır, yukarda çalınan müziği çok severim de, onu dinlemeğe koyuldum.» Bekçi ev sahibine döndü. Yarım aydınlıkta, «tahminim doğru değil mi?» der gibi baktı. Konuşmasından bir rum olduğu anlaşılan adam:

«Buyurun Mösyö, davetimize siz de katılın. Toplantı daha sona ermedi. Gelebilirsiniz» dedi.

«Teşekkür ederim, buradan dinlemeyi yeğ tutarım.»

«Çekinmeyin buyurun yukarıya.»

«Benim kıyafetim elverişli değil, teşekkür ederim.» dedim, yürümeye başladım. Zaten daha fazla kalamazdım. Soğuk, yüzüme bir buz parçası gibi çarpıp gidiyor. Tekrar İstiklâl Caddesine inen sokakta yürüyorum. Yatacak yerim yok. Tarlabasında bir sabahçı kahve bulabilirsem, ısınırım umudu, bir şömine gibi ışıdı içimde. Bir solukta caddeye inmişim gibi geldi bana. Cadde iyice tenhalaşmış, tek tük geç kalmış kişiler, başları omuzlarına çekilmiş hızlı hızlı yürüyorlar.

Cebimde ikiyüzaltmış kuruş var. Bununla bir sabahçı kahvenin sıcak iki çayını yudumluyabilirim. Bir de sıcak simit olsa diye düşünüyorum Mıs sokağını geçerken. Ama bu saatte simit nerde? Altı gündür böyle geçiyor gecelerim. Gündüz fakültede dersleri izliyorum. Gece oldu mu başlıyor, uykusuzluğumun serüveni. Ah canım yaz, sen olsan şimdi deniz kıyısında, bah-

çelerde, parklarda, nasıl olsa geceleyecek bir yer bulurdum. Yazın sabaha kadar işliyen vapurların alt salonundaki sıcak kanapelerde, gün işiycaya kadar ılık uykumun koynunda kalırdım. Oysa şimdi kaldırımların çitirdayan karı üzerinde, sıcak düşünceleri ne kadar kendine çeksen ısınamazsın.

Taksim'den Tarlabası caddesine sarkan soğuk rüzgâr düşüncelerden silkeledi beni. Yoksul görünüşlü birkaç kişi geçti yanımdan. Geçenleri beş on saniye sayrediyor, sonra gidiyorum bilinçsiz olarak. Sokak lâmbasının ışığı altında açık renk mantolu bir kadının dikildiğini görüyorum köşedeki dükkânın önünde. Birini mi bekliyor? Yoksa gelip geçenlerle âşinalık mı etme niyetinde? Yorgunum, uykusuzum, üstelik de açım. Gözümde tüten yegâne şey, sıcak bir çay ya da dumanı tüten bir çorba. Bu nedenle yürüyüşüm yavaşlamış. Kadına yaklaşıncı farkediyorum bunu. Başındaki şapkanın gölgesinde zor görüyorum gözlerini. Açık renk ince mantonun solukluğunda kederli bir siluet çarpıyor gözlerime. İşte tam hızasına geldim, bakmıyorum artık. Bir adım geçince «Pat!» diye omzuma dokunuyor bir el. Yukardan buz ya da bir kar parçası düşmüş olmasın diye düşünüyorum. Yanılığa düşebilirim. Ama merakım git git büyüyor içimde.

Yirmi adım sonra dönüyorum geriye. Merakımın kanatları titreşimlerle çırpınıyor. Acaba hangisi, öğreneceğim. Yanına yaklaşıncı, kadın yüzünün solgun donukluğunda süzüyor beni tekrar. Çok uzaklardan getirilmiş bir gülümseme takıyor yüzüne. Duruyorum yanında. Ağzından bir sözcük çıkmasını bekliyorum. O sırada Taksim'den aşağıya akan rüzgâr hızla geçiyor yanımdan. Karlar dondu, savuramıyor artık onları. İkimiz de titriyoruz bir Sibiryaya gecesı yaşar gibi. «Bizim eve gidelim isterseniz.»

Cinsel bir oyunun okadar uzağındayım ki, sobalı bir oda düşünüyorum. Öyle bir yere gitsem, hemen uyurum belki.

«Eviniz nerde?»

«Şu sokağın içinde.»

Yürüyoruz karın üzerinden. Otuz kırk adım sonra, eski evin önündeyiz. Perdeleri aralık pencereden odanın içi görünüyor. Bir somyanın üzerinde yamalı yorganı farkediyorum ilkin. Bir çocuk, bir insan var yorganın altında.

«Kızım hasta, ateşi var, ona ilaç alamadım.»

Zayıflıktan kadının elmacık kemikleri çıkmış. Kâğıt gibi beyaz bir yüz. Gözleri, bir cinsel oyundan çok, hasta kızını düşünüyor. Sokağın en uç noktasına dalıyorum bir an. «O halde çocuğunuza ilaç alalım.»

Sokaktan caddeye çıkıyoruz. İlyce yaklaşıncı farkedilen «Nöbetçi Ec-zane» yazısını okuyorum. Kapısı kapalı. İçerde, geri taraftan az ışık geliyor. Gecenin bu geç saatinde, herhalde kalfa geride bir yerde oturuyor ya da yatıyor olmalı. Camı tıkladıyorum. Bir kımıldı yok. Daha hızlı vuruyorum. Kel kafalı, yaşlı bir adam görünüyor geri tarafta. Sinirli bir yüzle kapıyı açıyor. Bozuk bir türkçe ile «Ne istiyorsunuz?» diye soruyor. Yanımda kadın görünce, tanımadığı bana, güvensizlikle baktığını anlıyorum.

«Aspirin istiyoruz.»

«Ben de önemli bir ilaç istiyorsunuz sanmıştım. Yüzelli kuruş verecek siniz.»

Demek üzerinde yazılı bedelden bir misli fazla istiyor diyorum içimden. Parayı adama, aspirini kadına veriyorum. Sokağın köşesine gelince:

«Gelin odama, bunu ödemeliyim size. Çocuğum uyanırsa, doktor amca geldi derim sizin için. Haydi gelin...»

Bakamıyorum artık yüzüne. «Allahaismarladık» diyorum ve uzaklaşıyorum.

ağabey ekmek var mı?

Köşebaşındaydı bakkal dükkânı. Her birinin elinde bir çay fincanı vardı. Sıcaktı hava. Yaprak kıpırdamıyordu. Elektrikler yanıyordu. İki günde, üç günde bir karanlıkta kalıyordu sokak.

— Bugün elektriğin var Cafer ağa, dedi koşar gibi yürüyen Hacı Mustafa.

— Buyur, çay iç hacı emmi, dedi Cafer.

— Namaza yetişecem...

Yatsıya gidiyordu camiye. «Ulan, sakın kaçırma! Uçarsın belki. Götürsün milyonlarını da öte tarafa. Kime ne hayrın var? Öte gün samanlık yarıncı karının üzerine yürümedin mi? Maldan başka ne var senin için?»

Dördü de baktılar ardından karanlıkta kaybolana kadar. Öyle de kıvrak yürüyordu. Başında yeşil bir takkesi vardı. Dördünün de ducakları kıpırdadı o söylemediler söyleyeceklerini.

Meyva, sebze sandıkları darmadağınikti. «Boşalanları şöyle düzenli bir biçimde koysa...» Dairede masasının üstündeki kâğıtları en az on defa düzene koyardı.

— Tanklar başkadır...

Askerlik öykülerinden vazgeçemezdi Bakkal Cafer.

— Y'ne mi? dedi Şoför Remzi.

— Sen hiç tanka bindin mi?

«O da iş mi?» der gibi başını salladı Şoför Remzi.

«Ulan bu herif iyi ki tank birliğinde yapmış askerliğini. Dönüp dolaşıp aynı şeyleri anlatıp duruyor. Bir de İstanbul... İyi ki kalmış bir iki sene İstanbulda...»

Bakkal Cafer şerlongunda oturuyordu. Tahtadandı şerlongu. «Şozlong» diyemiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse onunki şezlong değil şerlong-u. Köşedeki inşaatın marangozlarına, özel olarak yaptırılmış, kendine özgü bir oturaktı.

Muhasebeci Zekâi bey sandalyelerin en iyisindeydi. «Eve dönsen daha mı iyi yani? Kardeş surat bi karış, anan oflayıp pufuyor, çocuklar serilmiş her biri bir yere...»

İnşaatın bekçisi boş sandıklardan birinin üzerinde oturuyordu. Özenle bir sigara sardı:

— Muharrem bey götürmüş mü oğlunu Koycak'a?

— Götürmüş derhal, dedi Bakkal Cafer.

Koycak ziyaretti. Akıl, sinir hastalarındaydı etkisi. Daha başka ziyaretler de vardı; her birinin etki alanı ayrıydı.

Muhasebeci Zekâi bey:

— Bırakın şu batıl inanışları. Ölülerden medet umulur mu? dedi.

— Her şey din'e, imanla, dedi İnşaatın bekçisi.

Şoför Remzi başını salladı:

— Öyle...

— Allah'dan başkasından medet ummak küfre girmektir. Ziyaretlere, şeyhiara gitmek hatadır. Kitabımızda yoktur böyle şeyler.

— Niye böyle diysin Zekâi bey? dedi Bakkal Cafer. Onlar birer vasıta. Din uluları...

Muhasebeci Zekâi bey doğrudu sandalyesinde:

— Allah'a şerik koşmak olur. İyilik de kötülük de Allah'dan gelir.

Şoför Remzi:

— Yer gök dua üzerine duruyor...

Muhasebeci Zekâi bey:

— Biz aksini mi söyledik?

— Ezan okunuyordu. Uzaklarda bir bahçeden düzenleme bir türkünün sözleri duyuluyordu kitarların, davulun eşliğinde:

«Uyur idik uyardılar

Diriye saydılar bizi

Koyun olduk ses anladık

Sürüye saydılar bizi»

— Bütün dünyanın düzeninin bozulması dinsizlikten, dedi İnşaatın bekçisi. Çıplak geziyor kadınlar, içki içiyor herkes. Deyin bakalım, içki içenin namazı kabul edilir mi?

Sustular.

— Kabul edilmez. Hattâ içki içenle konuşanın bile ibadeti boşunadır.

«Ulan bu herif daha bu sabah Sadık beye garajının kapısını açivermiş miydi? Her Allahın günü ne iş buyurursa koşturmuyor muydu peşinde? Sarhoş değil miydi Sadık Bey? Hemi de edepsiz bir sarhoş değil miydi? Konuyu komşuyu rahatsız etmiyor muydu? Herifin itine de bakıveriyordu bu bekçi denen hergele. Günahını kendi çeksin, inşaatın demirlerini, tahtalarını da yürütüyordu ara sıra. Peki ne demeye? Biz şimdi onunla birliğiz Zekâi beye karşı. Memur oldum diye her şeyi bilirim iddiasında bu herif. Sen Zekâi beysen biz de Bakkal Caferiz bel!»

— Cennetin kapısında peygamberimiz efendimizin adı yazılıymış, dedi Şoför Remzi.

Muhasebeci Zekâi bey:

— Al bir martaval daha! dedi. Nerden de uyduruyorlar böyle şeyleri.

— Ben de duydum, dedi inşaatın bekçisi.

— Ben de...

Yapayalnız kaldı Muhasebeci Zekâi bey:

— Kitapta yerini gösterin dedi.

İnşaatın bekçisi:

— Halit Hoca söyledi, dedi.

— Ben, Halit Hoca filan bilmem, kitapta yerini gösterin!

Tam o sırada geldi hacılar, Durdurdular. Anlattılar tartışmanın konularını.

Hacı Mustafa:

— Şıyhlar, evliyalar vasıtaadır, dedi.

Hacı İsmail:

— Elbette cennetin kapısında peygamberimizin adı yazılıdır, dedi.

Yapayalnızdı Muhasebeci Zekâi bey:

— Kitapta yerini gösterin! dedi.

Hepsi birden:

— Hocalara inanmıyor musun sen? dediler.

Şoför Remzi:

— En iyisi müftüye sormak... dedi.

Bir at arabası durdu. Arabacı terini sildi alnının. Yorgunluk okunuyordu yüzünün çizgilerinde:

— Ağabey ekmek var mı? dedi.

ocak tütüreceğiz

Demek büsbütün çekilip gitmemişler... Atlarının itlerinin sesi uzaklaşır gibi olmuş sadece.. Açıkça ortaya çıkmıyorlar da, kılık değiştirmeler, ince oyunlarla sürdürüyorlar gayrı.. Evlerde, tarlalarda rahat soluk alınsın istemiyorlar. Karanlıklara, gölgelere bürünmüşler. Yıkıntılığın gövermesi, ocakların tütmesi ürkütüyor onları.. Helena'nın kaçırılmışlığı, kralın namusu «falan filan değerlerin» savunulması, bahane.. Amaçları yağma, talan...

Her yana, ama her yana yerleştirmişler, masum görünüşlü tahta atlarını.

Bir sabah kuşku bakışlarla geldiler. Seslerinde zoraki bir yumuşaklık, babacan görünmeğe çalışıyorlardı. Yeni Müdürün koluna girmişlerdi: «Siz derslerinize bakın çocuklar» dediler. «Neidüğü belirsiz kimselerin saçma düşünceleriyle kafalarınızı karıştırmayın.. Niceleri böyle bozulmuştur.»

Gülmeye benzemiyen bir gülüşle, kitaplığı kilitlediler.

Fazla yorulmamızı istemiyorlardı. Neden taş taşıyorduk sırtımızla? Niçin tuğla pişiriyor, kanallar açıyorduk? Romalı köleler gibi, neydi bu halimiz? Başkalarına bırakmalıydık bunları.. Niçin yetiştiriliyorduk? efendi oiaçığımızı unutmamalıydık...

Dudak büküyorlardı girilmiş işlere. Sezdirmemeğe çalışsalar da, bir şeylere kızdıkları, birşeyleri yıkmak istedikleri anlaşılıyordu. Eski bir öfkeyle bakıyorlardı Anadoluya.. Troya surları önünde oynadıkları oyunları uyguluyorlardı. Denenmiş hileleri vardı. Yanbaşımızdaki yıkık Roma kenti Perge'nin gömütlerini soydular ilkin. Ne sunağını, ne tapınağını bıraktılar. Enstitüye döndüler sonra.. Oyunla ayırdılar bizi oralardan, oyunla horladılar, oyunla yere çaldılar...

Biraz tutsaklığa, biraz sürgünlüğe benzer yıllar geçirdim. Aylardır işsizim. Olup bitenleri anlamağa çalışıyor, orağa çapaya gidiyorum uyuşmuş gövdemle.

«Oldu mu ya diyor köylülerim, bunca yıl oku, sonra da gel bizimle aynı boyunduruğa koş!!.. Oldu mu ya?..»

Muhtar Mustafa Dayıyı çağırılmışlar aşağıdan geçende.. Soracak birşeyleri varmış ta.. Balkan'ı, Çanakkale'yi, Kanal'ı görmüş adam Mustafa Dayı.. Osmanlıya güveni yok.. Evlere gedik açmak çürük, tahtalara basmak ister mi? Tutmuş eski öğretmene danışmış. Şu arkadaşı çekemiyen casus kılıklı, kara suratlıya...

Pantolonu dizlikli İbrahimoğlu:

«Ben duvar dibine uzanmış uyurmuş gibi yapıyordum dedi. Çekinmediler. Konuştuklarının tümünü duydum. Yörende dolananlar var galiba? Abe nedir bu başına gelenler? Yaban arılarının yuvasına çöp mü soktun? Güneşe karşı mı işedin? Muhtar temiz adam, temiz dedimse öbürüne göre ar damarı çatlamamış daha.. «Kırk yıllık komşumun oğlunu gözgöre göre nasıl kötülerim ensesi kalınlara» diyor.. Allah için bir eyriliğini de görmedim diyor. Ama öbürü, o yamuk suratlı, önünden kaçıyor, ardından gidiyor muhtarı yanılmağa çalışıyor hep.. Anlıyamadım kimlerin, neyin adamı?»

O günlerde kalktım Başkente gittim. O geniş caddeler, yüksek yapılar ürkünç göründü gözüme. Çalacak kapım, arkalıyacak kimsem yoktu. Bir yabancı, bir ıssızdı her yan. Başkaları önlerinden geçerken ayağa kalkan, ezilip büzülen odacılar, dikeldi, yolumu kesmeğe kalkıştı. «Tut» deyiverse biri, üstüme atılacaklardı hanidiyse... Masaların gerisinde oturanların bakışları içinden pazarlıklıydı..

«Merak etmeyin efendim. Hepsine hepsine sıra gelecek efendim.. Biliyorum, her şeyi biliyorum, oralarda bulundum.. Mecliste söylediklerinizin hepsi doğru. Hepsini düzeltereğiz.. Hepsini temizleyeceğiz beyefendi..» Diyordu. Kapıya kadar geçirdiği konuşunu eğilerek selâmladı. Doğrulurken karşısında beni görünce, yüzü karardı. Suç üstünde yakalanmış gibi bozuldu.

Daha üç yıl önce aramızdaydı. Ağırbaşlı, dürüst bir adama benziyordu. Ödevine düşküdü. Kişiler, «erdemleri, karakterleri ülküleriyle» ölçül-meliydi ona göre.. Bunlardan yoksun birinin hayvandan farkı kalır mıydı? Memleketin yetiştirdiği en büyük eğitimci saydığı Tonguç'un yerine getiril-mişti şimdi. Genel Müdüdü.

İş istemeğe geldim.» dedim.

Dili dolana dolana kendisini savunmağa çalıştı.

İşgal altında bir ülkeye benziyordu durumumuz. Demokrasi hazmedilememişti. İstesek te istemesek te birşeyler yitirilecekti, birşeyler yapacaktı bunlar. (Bunlar dediği onu şu masaya oturtanlardı) Zararı azaltmağa, önlemeğe çalışıyordu o. Evet, suçlu suçsuz birçok insan harcanmıştı. Soruşturmaların ardı gelmiyordu.. Yeni isteklerde bulunuluyordu Mecliste boyuna.. Az önce güçlkle savmıştı başından birini.. Ama o olmasa.. Gün gelecek daha iyi anlaşılacaktı bu gerçek.. Daha iyi anlaşılacaktı onun durumu, neler çektiği...

Doğrudur dedim, vaktiyle bize dediğiniz gibi kişiler, «Erdemleri karakterleri, ülkülerine bağlılıklarıyla değerlendirilir.»

Ferit Oğuz'u Gar yanındaki yüksek yapının alt katında küçücük bir odada buldum. Şube Müdürlüğünden alınıp bu karanlık yere tıkılmıştı. Canlılığı, gülüşüyle üzücü havayı parçalıyordu. Gözlüklerinin ardında aynı ışıklı gözler, kalesini Hektor gibi savunan yiğit kişilerdendi..

«Hoş geldin arkadaş» diyerek boynuma sarıldı. Tutsaklıktan dönen özoğluna kavuşmuş gibiydi. Biz ortalarda yokken olup bitenleri anlattı, tanıdıklardan, dostlardan haberler verdi. Uzun uzun konuştu.

«Elbette kızacaklar bize arkadaş» diyordu durup durup: «Elbette kızacaklar bize.. Olimposulların rahatını kaçırdık. Bir değil, binlerce Prometeusoğlu.. Düşün bir kez, binlerce aydınlık öncüsü.. Bir dağıldılar mı ülke.. Elbette kuşatacaklar her yanımızı.. Zoru görünce «tahta at» oyunlarına başvuracaklar.. Köyündeki o kara suratlı eski öğretmen de böyle bir atın içinden çıkmadır belki...»

Kezirtepe'nin killi kara toprağına, Hasanoğlan'in çıplak bozkırına kazma vurduğumuz günlerden geliyordu sesi.. İssiz dağbaşlarına çadırlarla konduğumuz günlerden.. Omuz omuza halay çeken, yere diz vuran binlerin «çoşkun hey!. hey!..» lerini yankılıyordu...

İnancı daha da bilenmişti.

Yaralanmışlığımı, ezikliğimi unutmuşum. Yepyeni günler başlıyordu.

«Ocak tüttüreceğiz» diyerek elini sıktım.

y a b a n c ı l a r

Hans, kendine dikkatle bakan adamlara:

— Müsadenizle, dedi, çalan telefonu aldı. Dinledi bir süre. Sıkıntıya yüzü buruştu: elindeki kalemle sinirli sinirli oynadı. Kocaman yazıhaneye, duvarlara, duvardaki resimlere, odadaki adamlara baktı: Çok iyi, dedi. Demek iyileşti Jak! Baytara götürdüğüne çok sevindim. Önemli bir şeyi yokmuş öyle mi? İlgilenmene son derece memnunum. Bu sabah ötmeyince çok üzül müştüm doğrusu. Hıı? Evet, evet. Bana haber vermekle çok iyi yaptın Zıyan yok. Tabii canım. Evet, toplantı halindeyiz. Merak içindeyim. Sen telefon etmeseydin ben arayacaktım. Biter bitmez geleceğim. Hanıma söyleyebilirsin. Hazırlığını yapsın. Tekrar telefon etmene lüzum yok. Ama olağanüstü bir durum olursa beni arayabilirsin. Kuşa lütfen dikkat edin ve doktorun dediklerini harfiyen yapın. Onu ne kadar sevdiğimi bilirsin Jak. Ha, lütfen hanıma söyle. Aklıma gelmişken hatırlatayım. Benim yün kazaklarımla kendisinininkileri de alsın. Bilhassa söyle, unutma. Üşüyebilir. Kuşa iyi bak Jak. Sakın kediye falan yanına sokma. Gerekirse tekrar doktora götürebilirsin. Peki, Jak, kapatıyorum.

Hans, telefonu yerine koyduktan sonra, kendisine sıkıntıyla bakan şık giyimli adamlara döndü:

— Evet, baylar, dedi, nerede kalmıştık! Kendi sorusunu kendisi cevaplamadan önce masanın üzerinde duran, özel olarak yapılmış purolardan birini aldı, yaktı. Karşısındaki sarışın adama baktı sonra. Sarışın adam:

— Sendikacılarla konuştum, dedi.

— Kararları kesin mi?

— Kesin efendim. Son bir yıl içinde hayatın yüzde yirmibeşe yakın pahalılaştığını söylüyorlar. Ellerindeki istatistikler doğru. Son para ayarlamasıyla fiyatlar alabildiğine arttı. Böylelikle işçi ücretleri yarıya yakın düşmüş oldu. Bu zammı istemekle haklıdırlar elbette.

— Biz fabrikayı neden oraya kurduk, değil mi efendim? Ücretler düşük diye...

— Haklısınız efendim. Siz meseleyi gerçekçi açıdan ele almamı söylemiştiniz de...

Hans, purosunu ağızında döndürdü, dumanları içine çekip bıraktı. Karşısındaki sarışın, kırk yaşları arasındaki adamı gülümseyerek inceledi:

— Siz bu zammı verelim mi diyorsunuz yani? diye sordu.

— Vermeyelim ama başka çaremiz de yok.

Hans, konuşmaları garip bir dalgınlık içinde dinleyen, koltukta yayılır gibi oturan şişman adamla, sinirli sinirli sigara içen kupkuru adama döndü. Sonra dalgın olan adama bakarak:

— Peki, siz bu duruma ne diyorsunuz? diye sordu.

Dalgın adam, oturduğu koltukta bacağını sallarken, sinirli adam söze karıştı:

— Ne bahasına olursa olsun bu zammı vermeyelim, dedi. Fiyatları arttırmayalım. Biliyorsunuz, rakip firmalar malı daha ucuza sürüyorlar piyasaya. Oysa bu fabrika yeni. Daha kendini amorti etmedi. Ve biz oraya milyonlar akıttık. Hans ağızındaki puroyu bir an çıkardı:

— Sizin fikrinizi biliyoruz, dedi. Ben, mister Cep'in bu husustaki düşüncesini öğrenmek istiyorum.

Mister Cep, gülümsedi, ayağını sallamakta devam etti:

— İşçilerle, sendikayla uyuşmamız doğru olur. Onlara makul birşeyler verilirse durumu idare ederiz. Gerekirse bir sendika kurdururuz.

Hans gülümsedi. Sarışın adam:

— Bu oyun eskidi. Sendikayı parçalamak işi sonuçlanmadı. İşçilerin bir kısmı başka sendikaya girdi. Bizim kurdurmak istediğimiz sendika işi bir türlü olumlu sonuca ulaşamadı. Fabrikayı da kapatamayız. Ne yapalım! Çok iyi çalıştık ama iyi sonuç alamadık. Belki biraz daha ilerde...

Hans, küçümser gibi baktı karşısındaki adamlara:

— Cek beceriksizin biridir zaten, dedi. Değiştireceğiz onu. Hindistan'daki Pitir'i yönetici olarak oraya tayin edeceğim.

— Uzakdoğudaki müdürümüz Simit daha iyi çalışıyor, dedi, şişman adam. Ben, onu tavsiye ederim.

— Evet, bu konuda iyice düşünelim, dedi, Hans. Idare kurulu toplantısında olağanüstü bir önerim var. Sizin de beni destekleyeceğinizi umarım.

— Şimdi ne yapacağız? dedi, sinirli adam.

— Oraya dediğim yöneticiyi atayacağız. Olmazsa fabrikayı kapatırız. Çalışmayı durduracağız. Sinirli adam şaşkınlıkla sordu:

— Çalışmayı mı durduracağız? Peki sonra ne olacak?

— Daha iyi bir duruma gireceğiz.

— Daha iyi bir duruma mı gireceğiz? Alay mı ediyorsunuz kuzum!

— Neden alay edecek mişim?

— Planınızı açıklayın bize.

— Hay hay! Gülümsedi Hans dişlerini göstere göstere!

— Şimdi dinleyin, dedi. Toplu sözleşme konuşmalarını biraz daha uzatacağız. O zaman oyun başlayacak ve buradaki fabrikalara emir vereceğiz. Gece gündüz çalışıp stok mal yapacaklar. Oradaki fabrikayı kapatınca, buradaki malı oraya süreceğiz. Zaten onlar, oldum bittim yabancı malın hayranıdırılar. Tamam mı? Kârımız kaybolmayacak.

— Ve ben gerekli kişilerle konuşup, pazarlığı yapacağım! diye sırtıttı, Cep.

— Evet. İyi anladınız.

— İşçinin dayanma gücü oralarda nedir ki! diye sinirli adam konuştu. Kısa zamanda tükenecekler ve fabrika yeniden çalışmaya başlayınca vereceğimiz ücrete razı olacaklar. Hadise çıkaranlar, ya da çıkarmaya çalışanlardan birkaçı içeriye atıldı mı, ötekiler kuzu gibi olurlar.

Sinirli adam hoşnut bir tavırla güldü, Hans'a:

— Siz bir dahisiniz! dedi. Sonra buradaki ya da başka ülkelerdeki işçiler birşey istediler mi, oradaki fabrikaları durdurup, buradakini çalıştıracğız. Çok güzel doğrusu. Hans göbeğini hoplatarak güldü:

— Fabrikaları değişik ülkelere kurmamızın amacı buydu zaten.

— Düşünmemiştim doğrusu...

— Yaşaman için herşeyi düşüneceksin! dedi, Cep.

Telefon aniden çaldı. Sarışın adam uzanıp aldı, dinledi:

— Evden sizi istiyorlar, dedi.

Hans telefona uzandı. Yüzü karardı bir anda. Gözleri buğulandı:

— Çok yazık! diye inledi.

— Ne oldu, kötü bir haber mi var Hans? diye sordu, Cep.

— Evet. Artık doktora maktora, kimseye güvenim kalmadı!

— Ne olmuş? Grev falan mı var?

— Hayır. Kuş ölmüş.

merdiven

Haşim Nahit Bey, yanındaki koltukta oturan adamın koluna uzandı.

— Şu aynayı görüyor musunuz? O zamandan kalmadır. Şu acayip çerçeve içindeki fotoğraflar, şu duvar halısı.. Ben bunlarla mutluyum Necdet bey.. Bu eşya, bu bina sokaklarını gözlerim kapalıyken bile geçebileceğim mübarek şehir gibi içime, özbenliğime girmiş efendim.

Vali muavini Necdet Demirgüç, anlayışla, ilk defa görüyormuş gibi otelin dinlenme odasına göz gezdirdi. Saygıyla karışık onaylama yüzünü takındı.

— Ne yapalım, isterseniz yaşlılık diyelim. İsterseniz inat. Ama üçbuçuk tüysüzün yarattığı şu dalgaya benzer nelerle karşılaşmadık ki biz.

— Elbette, dedi Vali muavini. Sizler canlı tarih sayılırsınız beyefendi..

— Evet evet iyi buldunuz diye parmaklarını koltuğunun kenarına vurdu Haşim bey. Düşününüz ki, tarihin en yakını bile genç değildir. Orta yaşlı bile değildir. Bunu yeni yetmelere anlatamıyorsun ki birader. Hatırlıyorum, Zeynep hanım konağına misafir olarak gittiğim yıllar, edebiyat müderrisi İsmail Hakkı Bey, divandan ne güzel beyitler okurdu. Dinler dinler havasına giremezdik efendim.. Şimdi şimdi anlıyorum ki..

Sustu. «Bütün bunları şimdi bir yaşlılık çığılığı halinde duyuyorum..» demek içine elvermemişti. Ama şu son üç yıldır, yaşamında yarın, gerçekten, hayalisi dumanlı birşey olmaya başlamıştı. Artık dünyayı daha çok dün, daha az bugün olarak görüyordu.

Inanır mısınız Necdet bey, şu aynaya baktıkça, «kongre günlerinin o sıırım gibi adamı nerede?» diye bağırarak gelir içimden. Şu omuzları öne eğilmek isteyen, dizleri şakaklarından yorgun, gözleri ışıklarla kendisi arasında denge kurmaya çalışan ihtiyar da kim birader?

Sizi evlât gibi sevdiğim için söylüyorum, yaman bir acı bu. Kafa boşluğunuzda bir eksiklik, düşüncelerinizi sıkıştırıyor, durmadan dağıtıyor sizi.. Düşünebiliyor musunuz?.. Dinlerken, konuşurken, rakınızı bile içerken, özbenliğinizden esen hayırsız düzgârlara boyun eğmek zorunda kalmak nedir?

Sanki 920 lerin ellerini bulacakmış gibi ellerine baktı. 920 lerdeki gücünü kuşanmış inanışında düşüncelerini istediği doğrultuya kaydırmak istedi. İçinin bir yanı, çeyrek saat önce yürüdüğü şu caddede sahiden o günlerin adamını aramaya başladı.

Bıyıkları elmacık kemiklerine ulaşan Haşim Nahit. Gelip geçenlerin durarak selâmladıkları, gencine yaşlısına tepeden tırnağa sevgi olan ışık adam.. Rap, rap.. Yürüyen bir irade anıtı gibi, karıştığı her insanda öyle bir yarın umudu yaratıyordu..

— Haşim Nahit bey..

Adı, Yunan komuta çadırlarında öfke, Damat Ferit'in odasında korku olan adı.. Vîlayete gönderilen emirlerin sözcükleri bir bir, otelin dinlenme odasına damgasını basan eşyanın ötesinde berisinde uçuyor gibi.

— Haşim Nahit tutuklanarak dersaadete getirilecektir..

— Vatan Haini Haşim Nahit'in peşine takılanlar da devletin demir yumruğunu kafalarında bulacaklar..

— Yunan ordusuna Türk misafirperverliğini gösteriniz ey ahali..

Bir azimle kendisini koltuğunun arkasına çekti. Kaşları çatılmış, aşağıya sarkan gerdanını boynuyla çenesi arasında gizlemeye çalışırken, yüzü kendisine çok güvenen bir konferansçının yüzünü alivermişti.

— Tarih yaşlıdır ama, diye söylendi. Yaşıyorsa bir kenara itebilir misiniz? Yaşıyorsa, iki yeniyetmenin baldırıçiplağın yarattığı anaforda boğulmasına göz yumabilir misiniz?

Konuşmanın coşkusuna kapıldıkça göğüs kafesindeki tıkırtılar, patırtı gürültü halini alıyor, gücünü kıracak gibi oluyordu.

— Kaç yaşındaydınız kuvvayı milliyede?

Vali muavininin dudakları bir iki kıpırdadı.

— On iki, on üç..

— Neredeydiniz?

— Konya'da..

— Peder?

— Babam doğuydu efendim..

— Biz yine buradaydık iki gözüm. Arkanızda Artin Kemal'in tutuklama emri, biz yine buradaydık, Kongreyi topladığımız zaman, şehirde kırk kişiden ibaret bir tümen, bir o kadar muhalif.. Vay efendim vay.. Milletvekili olmak ise hayalinde ötesinde bir şeydi.

Eski bir sevgilinin saçları yüzüne deymiş gibi sıcağın, derin çukurlar içindeki gözlerine parıltılar yansımıştı. Gülümseyerek,

— Başkanlığa beni getirmişlerdi, dedi. Mülkiye'de öğrendiklerimizden bir çoğunu yaşıyor gibiydik. Sanki Yusuf Akçura'nın Türk Ocaklarında soluşunu yırtıp yırtıp geleceğini söylediği günler gelmişti. Konferanslarda duygu ve hayal sandığımız, kafalarımızda «olur mu» soruları yaratarak, bizleri inanmakla kuşku arasında bocalatan ülkü, karşıdaki insanların bakışlarında parlıyordu.

Düşünüyordum: ne zaman tebaa olma zincirlerini koparmıştı bu insanlar? Ne zaman, kendilerini sarayın bile üzerinde bir güç olarak görmeye başlamışlardı.. Baktım, baktım..

Siz varsınız, dedim onlara. Artık dünya, yaldızlı koltuklara uyku mahmurluğu ile çökmüş ihtiyarın gözlerine değil, sizin genç ışıklarınıza dikkat kesiliyor. Milis alaylarınız, Yunan kumandanlarına, Ayvalık'tan bir adım ötesini uçurum gibi göstermeye başladı. İzmir, sizlere bakarak yasını yenmeye çalışıyor.

Konuşurken, gözlerim kaymakam Hamdi beye takıldı Necdet beyciğim. Titremeye başladım. Koca yiğit ağlıyordu birader.. Ellerini birbirine kenetlemiş, nasıl bir duygu fırtınasına kapılmışsa, kendini önleyememiş, ağlıyordu.

Haşim bey konuşurken kolaylıkla kurduğu tümceleri yinleye yineleye, ezberlediği halde yine etkisinde kalıyor, ama abartmaya özgü oyunlara düşmüyordu.

Koltuğun kenarına tutunarak içeriye seslendi:

— Afşin, bana maden suyu getirsene oğlum..

Sonra, yeniden eski durumunu almaya özen gösterdi. Ama artık gerilediği, savaş adamı kimliğinden elinde kalanları iyi kullanmaya çalıştığı görülüyordu. Vali muavinini dümen suyuna aldığına inanarak rahatlamıştı da..

— Anlattılar mı bunları sizlere? Siyasal tarih hocanız okuttu mu bunları size?

— Hayır ama, bendeniz biliyorum, dedi vali muavini. Şey olarak Bakıkesir’de de bir kongre toplandığını biliyorum .

Sözcükleri ısıra ısıra,

— Erzurum’la aynı günlerde toplamayı başardığımız bu kongrede 1300 ilâ 1310 doğumluların silâh altına alınması kararlaştırılmış ve uygulanmıştır.

Burhaniye dağlarında milis alaylarımız cephe tutmuştur efendim cepheeee. Ne demektir bütün bunlar?

Karşısındaki sustukça yakasına yapışacakmış gibi bir hamle yaptı.

— Devlet içinde devlet olmak değildir.. Ama vız geliyordu birader. Dünya savaşı kafalarımıza vura vura olayların peşinden sürüklenmenin ne demek olduğunu öğretmişti ya, sonu nereye varırsa varsın olaylara hakim olmaya çalışıyorduk.

Yavaşladı. Kürsüden konuşuyor havasını değiştirecek,

— Biliyor musunuz? diye sordu, insan kalabalığa çıkmasını becerdi mi artık korku morku da kalmıyor. Bandırma’ya indiğim akşamı hatırlıyorum da.. Dağınıklık nasıl paniğe inen merdivenlerin ta başına getirmişti insanları... Askerlerini, sivilini, okumuşunu, cahilini; nasıl birbirinden koparmıştı. Birisi çıkıp ta, kendisi ile başkaları arasındaki dirsek temasını birleşmeye götürecek gücü taşıdığını akıl etseydi ya..

Kabarcıkları sönmeye yüz tutan suyu yudumlarken, Vali muavini’ni gözaltında tutmaya özellikle dikkat ediyordu. Konuştukça üzerindeki ağırlığı atmış, anlattıkça ihtiyar damarlarında o günlerden kalma rüzgârların getirdiği havaların kan dolaşımını duyar gibi olmuştu. «Yı ki aldım yanıma getirdim» diye düşündü.

— Biz önce bunu akıl etmiş olan adamlardık beyefendi. Sonra da o Aznavur hergelesinin beş yüz atıyla Biga’dan kopup Susurluğa dayandığı günler koskoca şehir iliklerine kadar işleyen soğuk dalgasına uğramış gibi titrerken özbenliğimizin kal’asında nöbetimizin başından ayrılmayan adamlar olduk. Şimdi üçbuçuk yeniyetmenin kurduğu partiden mi yılacağız..

Vali muavini son tümcede, birşeyleri dinlerken kapıldığı etkiden sıyrılıvermişti. Düşündü: «Öyleyse ne istiyor bu adam benden?»

Haşim bey, asıl şimdi Haşim Nahit olmuştu. Olanca kurnazlığı, işbirliği, 26 yıllık milletvekilliğinden kazandığı deneyleri yaşlılığın arkasında saklıya saklıya getirdiği şu noktada oku hedefe çevirmiş, yayını germiş gibi..

— Siz, dedi, Mülkiye’de okudunuz.

— Evet dedi vali muavini.

— Yani devlet baba sizi okuttu, giydirdi, yetiştirdi.

— Evet efendim. Devlet baba okuttu, yetiştirdi. Görev verdi.

Ansızın omuzuna doğru uzandı Haşim bey. Okşar gibi, bir iki pat patladı. Sesi de okşar gibiydi.

— Yükselseceksiniz de..

Vali muavininin gözünde bakanlık binası parıldadı söndü, parıldadı. Işıklar yandıkça, bakan gülümsüyor; sönünce, daha bu sabah istasyon alanında hep bir ağızdan haykıran kalabalık görünüyordu..

— Hür-ri-yet... Hür-ri-yet... Hür-ri-yet..

Kaç ilçenin adamı.. Köylüsü, esnafı, yaşlısı, genci. Polis, jandarmanın, görevli memurların bile dudaklarında mırıltı halinde aynı uyumu yaratıyordu..

duvarcı ali usta

Gün epeyce yükseldikten sonra külüstür motosikletini patırdatarak göründü Ali Usta. Hüyüklerin oradan köyün ucundaki mezarlığa girdi. Sonra ana yoldan sapıp, ağılların yanından kıvrılıp yapı yerine geldi. İndi, ama susturmadı motoru. İster uzun, ister kısa, her yolculuğun sonunda biraz çalışır bırakır, sonra sustururdu.

Almanya'cı Feyzi'nin karısı Hörü, kazan yerine kullanılan bidon yarım-larını doldurmuş, bekliyordu. Ali Usta'nın geldiğini görünce kalktı, iki üç adım yürüdü. Yüzü sıkıntılı, kaşları da çatıktı. Beş yaşındaki kızı suyla çamurla oynuyordu. Ali Usta da terlemiş, teri koltuk altlarını, gömleğinin yakasını ıslatmıştı. Ama motosikletin yeli yalayıp almıştı yündekî tuzlu suyu.

«Nişledin Hörü? Çamur hazır mı?»

Her gelişinde böyle sorardı.

«Hazır!» dedi Hörü. «MUSDավալI gelmedi!»

«Çamurcular da değişmiş ha?»

«Değişmez olsunlar! Hacarabın Osman 'Daha gelmem!' dedi. Arpaları gevremiş de.. bacıları biçemiyormuş da.. Kara Fatma'nın Hasan da öyle: 'Orağa gideceğim aba, hatır goma!' dedi. Akşam, elimin parasıyla on kapı döğdüm. Bu Veysel çocukla Hurşut'u buldum. İki gün sonra bunlar da gelmez...»

«Geniş ol bakalım Hörü!» dedi Ali Usta.

«Olmadan gideyim! Verem olacağım ben! Bi yapılaydı şu ev! Çekip gitti, üstüme yıktı onca işi. Neler çektiğimi görüyorsun...»

«Geniş oool! Demet demet yolluyor gaymeleri. Elinde var da yapıyorsun. Olmasaydı bir de...»

«Paranla irezillik! Sabahın köründe geldim. Olmaz olası hortum on yerinden sızdırıyor. Uladım ekledim. Ha komşular çeşmeye üşüşmeden bidonları doldurayım dedim. Çamurcular bari erken gelseler. -Sesini alçalttı.- Gün şoraya çıkmadan kakmıyorlar. Hayırsız MUSDավալI'yi dersen, o da akşam gavede içmiş, sızmış. Karısı dedi, 'Kakmaz! Gabili mi var? Valla şu çamuru

MERDIVEN

— Birşey söyleyemedi.

— Yüksелеceksiniz, diye yineledi Haşim Bey. Ama merdivenin son basamakları anlayışla cesareti birlikte ister.

Yeniden, içtenlikle omuzunu pat patladı. İyi geceler diledi. Dışarı çıkınca, otel kâtibî ayağa fırlamıştı.

— Bir emriniz var mı beyim?

Başıyla hayır, eliyle «olur» işareti yaptı, geçti.

Yukardan itibaren merdivenin her basamağı, bir sonrakine gölgesini düşürüyordu. Işıklarla gölgelerin kesiştiği düzgün biçimler Haşim beyin gözünü almıştı. Dizlerine dayanarak, iki basamak çıkınca, duraladı seslendi.

— Afşin oğlum, yardım et te beraber çıkalım.

kadın başıma kendim kardım çiğnedim inan! Çocuklar da bi yandan çekiştiriyor. Daha gidip ekmecek edeceğim. Aş keş kayıracağım...»

«Sıkma kendini, geniş ol...»

Kara gözlerinin altları morarmış, elmacık kemikleri de iyice fırlamıştı Hörü'nün. Gözleri çukurlara çekilmiş, gölge vurmuş sular gibi kararıp kalmıştı. Ali Usta baktı kadına. «(Geçip gidiyor yavu bu!.)» dedi içinden. Sonra sordu: «Daha gelmeyecek mi senin hayırsız, gııı?»

Ali Usta'nın aklındakileri sezdi Hörü: «Gara yere gelsin! Diyor diyor, 'Biraz daha para yapmam ilâzım!..' Başına çal paranı! Ben burdan yazdırıyorum, 'Etme Feyzi, gel gali, gel çocuklarına sahap ol, beni dinlemiyorlar, işine de kendi gözünle bak, gadının duttuğu iş iş olmaz...' O yazdırıyor, 'Patlama Hörü, biraz daha yapayım!..' Benimki benden geçtikten ker! neydeyim parayı?»

«Ocaklarda çalışıyormuş ha?»

«Ocaklarda... üç yüz metre eniyormuş!»

«Parayı barı düzgün yolluyor ya...»

«Yolluyor, allahı var...»

Ali Usta, gözlerini göğüslerine doğru indirdi Hörü'nün, sonra yere baktı. Ayakları eskimiş lâstiklerin içinde çorapsızdı. İyice incelmışti bilekleri. Bir ara bakışları karşılaşıverdi. Başını kaldırıp hemen Havana Sivrisi'ne dikti Ali Usta: Eeee bu Musdali eşşeği temelli yatacak mı dersin?»

«Nebleyim? Gittim sabahtan. Yalvardım ölü oldum, 'Kak aman abam, şimdi Ali Usta gelir!' dedim. 'İıııııh, mıııııh!' etti, kakmadı kör olası! Nerden bi çattık bu nâlete bilmem ki!..»

Havana Sivrisi'nin başında bir top bulut vardı. «Sebebin gözü kör olsun Hörü! Usta kalmadı memlekette! Biribiri ardına düştüler, çekilip gittiler...»

Gözlerini kaldırıp Ali Usta'ya baktı Hörü, «Öyle...» dedi.

Bakışları gene karşılaştı, çabucak kaçırıldı Ali Usta kendininkileri, «Bir de ben varayım, belki kakar...» dedi.

Hörü gene baktı: «Öğlen de oluyor bi yandan...»

«Geniş ol... Musdavalı de gelirse, bugün bi «derz» daha çıkarız. Gidip bakayım... belki kakar... belki insaf eder...»

«Ben de eve varıp işe bakayım. Evdekiler noldular? Oğlanı bostana saldımdı git sula deyî. Suladı mı, sulamadı mı? Ah siz de bi işbaşı yapaydınız...»

Ali Usta, motosikletinin başını çevirdi, atladı üstüne.

Veyseeee, Hurşuuuu!.. Aman abam gayrat edin, siz bari haldan bilin aman abam...»

Veysel, şehirdaki lisenin ikisinde üç aersten takıntılıydı. Kendi evlerinin işinden kurtulabilirse onun bunun işine gidiyordu. Biriktirecekti gündeliklerini. Babası alıp kahvede harcamazsa... Hurşit. Ovalı'nın oğlunun kamyonunda şoför yamaklığı ediyordu, ayırmışlardı. Boştu üç aydır. Askerliğini çini yapmamıştı. Yoktu girebileceği bir iş. Orağa tarağa götürürlerse gidiyor, yapıları çamura çağırırlarsa geliyordu.

İkisi birden, «Ederiz...» diye mırıldandılar.

Ali Usta gitmişti. Hörü de yürüdü. Beş yaşındaki kızı hortumun ucundan damlayan sularla eteklerini ıslatmıştı. «Güllüüüü, Güllü gibi adı batası! Ge buraya, eve gidiyoruz!..» Yanına varıp çekti kızını elinden.

Gün iyice yükseldi, dikildi. Ali Usta'nın tepesine. İyice bindiriyordu. «Bu yapı bu zamana kalmamalıydı emme sebebin gözü...» dedi Ali Usta.

Tek çalışıyordu. Vaysel kerpiçleri getiriyordu, Hurşit de çamur alıyordu. Hem içeriyi, dışarıyı yapıyordu tek başına. Dört kerpiçten bir «derz» almıştı. Evin boyutları dıştan dışa on-on oluyordu. Altmış santim enindeki uç ana duvarı dolanacaktı bugün. «Tek başına yinecek b... değil ya bakalım!» dedi.

Bir elinde aş kabı, bir elinde kızı Güllü, sırtında da azık torbasiyla Eski Muhtargil'in çitin oradan göründü Hörü. «Karı geliyor, bir iş doğrultamadık!» dedi Ali Usta. «Yattı kakmadı hayvan! Yoklukta usta yerine geçti serseri. Ulan ben sana eyvallah etmezdim ya, ettiren sebebin içine... Gitti dürzüler! Şansları da gülüyor. Tonla para kırıyorlar. Beş altı yıl kaldılar mı tamam, bellerini doğrultuyorlar. Doğrultmasa şu avanak Feysi doğrultamazdı. Herif yeni ev yaptırıyor: 'Temeli taş isterim! Kireç aldır Hörü! Dört ton olsun. Gözelce söndürt! Kum getir, Çimento aldır. Sakın çamur bulaştırma temelin yapısına. Temeli çimento takviyeli harçlan isterim Hörü! Kerpiçi de sokma sakın. Tuğla getir bi gamyon. Bak parayı yolluyorum. İki gat üzerine, tahta tavan, tahta daban, odaları da ferah olsun. Üstü Marsille kiremit olsun. İçine helâ banyo goydur. Alamanya'da epey varız, dönüşte su getirip depo yapacağız. Gözel bir ev olsun Hörüüü!.. Destan gibi mektupları birbirine ekliyor, burasını Alamanya sanıyor efendi! Ulan bu senin dediklerinin olabilmesi için, tehho... ulan her şeyi bir yana bırak, kelesde nerden bulacaksın? Ormancılar gartal oldu, serçeleri uçurtmuyorlar, tehho... Dök dayım, şuraya dök!» dedi Hurşit'e. Hurşit'in sırtından sallayıp indirdiği tenekeden döktüğü çamuru yaydı malayla. Sonra bir «yan», bir «kazık», sıralamağa başladı kerpiçleri. Bağlantıları da tutturmağa çalışıyordu aklının erdiği kadar.

Hörü aş kabını duvarın gölgesine koydu. Torbayı da indirdi. Toprak testinin suyu boşalmıştı. «Güllüüüü! Goşuver anam, doldur gel...» dedi. Sonra yukarı baktı. Ali Usta çalışıyordu. Vermişti kendini işe. Epeyce de yapmıştı «şükür».

«Gelmedi değil mi?»

Ali Usta, bakmadan konuştu: «Gelmesin varsın! Ben idare ederim, geniş ol sen... Hurşuut, goşur dayım! Çabuk ol... Veyseeel, sen de givra bakalım, yanaştır kerpiçleri...»

Hörü de sokuldu kerpiç yığınının yanına. İkisini üst üste koydu, kaldırdı. Beş altı sefer yaptı, yığıdın Ustanın ardına doğru. Yapı, oturağa çıkmıştı. İskeleler «velemyulet» kurulmuştu. Zor inilip çıkılıyordu. Hurşit çamuru döktü gene. «Getirtme gali, garnımızı doyruralım!» dedi Ali Usta. Ölüyordu yorgunluktan, açlıktan.

Sofrayı oraya yaymışlardı. Güllü'yle Hörü de sokulmuşlardı bir ucundan. Bulgurun yanına biraz yoğurt ezmişti Hörü. Aynı kaptan kaşıkliyordı. Ali Usta, taş yapıda yararlanan sol el baş parmağındaki sargıyı atmıştı. Besbelli oluyordu yara izi. Epeyce vardı. Hörü soğan kesmişti. Ali Usta, zarlarını çıkarıyor, tuza banyo yufkanın arasına yerleştirip tepiyor ağzına, üstüne bulgur alıyor, sonra ayran kaşıkliyordu. Çabuk çabuk yiyordu. «Yapı ustasının gönünden tuluk çıkmaz!» demişti parmağı yaralandığı gün. Yara izine bakarken içi acımayla doluyordu Hörü'nün. Ali Usta sıkıldı, «Bir su ver Hörü!» dedi. Hörü taşı doldururken saçları düştü yüzünün yarısına. Yandan boynu göründü. Göğüslerine baktı Ali Usta kaçamak. Belli belirsizdiler. «Bizimki hırlı mı?» diye kendi karısını düşündü. Geçti çabuk. «Dört yıl mı oluyor bu Feysi gideli? Allahın delisi! Ulan ne yapar

nin ikinci kez çalınmasına zaman bırakmadan koştu Zaliha. Islak ellerini bu gadın? Biter mi ulan geceler?..» Suyu içip taşı verdi, daldı gene. «Yaşımız geçmeden sırımız gelse biz gitmeyecek miydik? Gidip biz de böyle bırakmayacak mıydık Feden'i? Gitmedik kötü, gitsek kötü, içine...» Kaşıkladı bulgurdan, ayrandan. Soğanları da ayıklayıp sardı yufkanın arasına, testi ağzına, tepti, kaşıkladı. «Bir su daha ver Hörü!» dedi. Suyu alırken bileklerine baktı bu sefer. Gün yakıp karartmıştı ellerini. Suyu uzatırken yen'i sıyrılıyor, derisinin beyaz yanları görünüyordu bilezik gibi. Dikkatle baktı Hörü'ye, kurumuştur, geçiyordu. Pek öyle istek uyandırmıyordu içinde. Kırkını aşmıştı Ali Usta. Gençliğinde on üç yıl koyun gütmüştü. Dağ yaşamına, kır yatlarına vermişti kendini. Sonra yapı ustalığına geçmişti. Asker dönüşü Isak Usta'yla çalışmıştı dört yıl. «Köy yapılarında kara düzen işler... Tuğla diyor Feyzi, tavan, daban diyor... Kim yapacak bunları efendi...» Çift çubuk işlerini de sürüyordu köyündeki. Yapı gündeliği neydi? Tutar mıydı şehirdekileri, Alamanya'dakileri? Yalnız bir yıl deprem olmuştu, o yıl biraz para almıştı. Bu motoru edindi onunla. Daha geniş yerlere açılacağını umuyordu. Oğlanı şehirdeki okula verdi. «Belki başını kurtarır hani!» O da boyna takıyor. «Habire de para... Her hafta, azığını ekmeğini, geysi gömleğini, kıyılmış odununa kadar, pazarcılarla... Tütüne almış sipa! Başka şeylere de alıştı belki. Değirmen. Öğütüyor...»

Hörü, torbanın dibinden iki hiyar çıkardı. «Bunlar ilk, Ali Usta!» dedi. «Oğlan goparıp gelmiş...» Torbaya sürtüp çamurlarını sildi. Kabuklarını soymadan doğramaya başladı.

«Bizimkiler daha çiçekte Hörü!..»

«Şeherden getirip satıyorlar...»

«O da çok para...»

«Çok...»

Yemekten sonra biraz yatmalıydı Ali Usta. Köyünde şafakla kalkmıştı gene. Karısını kızını motosikletin ardına alıp tarlaya taşımıştı, Oğlu yatıyordu. «İkmalim var baba! Biliyorsunuz, ders çalışmalıyım!..» İçinde bir büyük öfke, bir büyük mahcupluktu oğlu. «Hanım dili konuşuyor düzül!..» Orağı kavrayıp bir dönüme yakın yer biçmişti gün yükselene kadar. Sonra da mootsiklete atlayıp Hörügöl'in yapıya gelmişti. Yorgunluk iyice bindiriyordu. «Tohumunu ödemez tarlaları!.. Ne kakaacak biçtiğimiz ekinden?» Bindiriyordu yorgunluk. Ama başladığı derzi kurtarmalıydı. Hörü bakıyordu gözlerinin içine.

«Kakin bakalım Veysel, Hurşuut!.. Hörü sen de yardım et, biraz kerpiç çıkarın duvara. Hurşuut, hadi dayım, givra biraz!..»

Çabalamağa başladı. Yemekteki hızından ileriye duvarın üstündeki hızı. Bir sağ eliyle, bir sol eliyle... çamuru yayıp kerpiçleri kapatıyordu. Gün ikindiye doğru devrildi. Kesildi iyice. Hörü, «Harımdan biraz ot yo!ayım!» diye gitti. Ne yiyecekti mal maşat akşam? Hızla çalışarak iki duvarı kavuşturdu Ali Usta. Düzledi çamurları, dizdi kerpiçleri, güne baktı, «Kalanı akşama kavuşturabilirim!» dedi, yaptığı duvarın üstüne kapandı.

Kolunu yastık yapmıştı. Uykunun ilk adımlarında çelişik çülüşük bir düşe daldı. Karısı Feden koyun ağılının siperine durmuştu. Görüyordu ama görmezden geliyordu. Yapıda değil de mısır, kenevir ekili bir tarlada oluyordu. Hörü, bir adım önünde kenevirlerin arasındaydı. Az önce suya girin'ip gelmişti evden. Saçları ıslaktı. Güneşli bir düş günüydü. Dudaklarına iyice can gelmişti. Dişiliği gözlerini ışklandırıyordu. 'Buraya da fes-

likan ekdim Ali Usta! Bak çiçeklendiler! Kokusu çok hoş oluyor. Bir iki dal goparsana... gopar da gel ardım sıra!' diyordu. Feden hep bakıyordu ağılın oradan. O ağilla bu harım da nasıl yaklaşmışlardı birbirlerine? 'Gel, gel!..' diyordu Hörü. 'In yok, cin yok, ne sıkılıyorsun?' Yapının yanındayken sıkılıyordu ya, burada öyle değildi Ali Usta. Gözlerini Havana Sivrisi'ne kaldırmıyordu.

'Gel deyince geliversene... ne gelmiyorsun Usta?.'

'Gelemem, çok gavesini içtim, Feyzi'nin hatırı var!.'

'Tüüüüh eşsek! Feyzi'nin var da benim yok mu?'

'Valla ayıp olur Hörü...'

'Allah belânı versin! Onun yaptıkları ayıp olmuyor mu?'

'Üsteleme Hörü, kusura da bakma!.'

Belinden kuyruk sokumuna sel gibi bir ter yürümüştü. Alnı da su içindeydi. Düş koyulaşıyordu. Uykuda değil bir kavganın içindeydi sanki. Vuruyorlar, vuruyorlardı, sakınıyordu başını...

Hurşit'le Veysel aşağıda oturuyorlardı. Hörü gelip başına dikilmişti. «(Dünyada doğru meyhaneci galmamış gomşular! Başını beklemezsen elin adamı yata-galıyor böyle! Akşam oldu hâlâ yatıyor! Gündelik verdiğimiz herifler de boş oturuyor... Allah bin türlü belânı versin Feyzi, ne gelmedin işinin başına?..)» Baktı olmayacak, «Ustaaaa, Al! Ustaaaa!...» bağırıyordu. «Kak artık canım, ne uykusu bu? Gün endi, sen daha duvar gavuşduracaksın! Günah değil mi Usta? Eli kolu kısa dişeyliyim, azcık da beni düşünsene!..»

Ali Usta, uykuyla uyanıklığın sınırında kendini dinledi. Bir buluyor, bir yitiyordu bilincini. Seni Allah düşünsün gali Hörü! Feyzi'nin hatırı var, yapmam!..» dedi. Sesi mırıltı halinde kırık dökük çıktı. Hörü hepsini anlamadı. «Kak gali kak! Kak!..» dedi. Dürtecekti, dürtmedi. Kalktı Ali Usta. Baktı Hörü dikiliyor, çok utandı. Birden bir söz aradı, bulamadı. «Geldin mi Hörü?» diye kekeledi; sonra, «Marağ etme, bu derzi yaparız, gurtarız akşama, heç marağ etme... geniş ol...» dedi.

«Heee, sen yat, ben geniş olayım! Evinde nişliyorsun sen sabahlara gadar?»

Kalkıp terini suyunu kuruladı. Sanki duvarın dibinde oturuyormuş da kalkmış gibi içini çırdı. Yere baktı şaşkınlıktan. Kaldırdı başını havaya baktı. Pek duyulmuyordu ama gürül gürül bir sesle akıyordu dünya. Havana Sivrisi'nin oralardaki bulut göğün yarısını kaplamıştı.

«Sen de hep kendi derdini düşünüyorsun a Hörü! Beni de şengönül falan biri sanıyorsun. Sabahlara kadar yatakta düven sürüyorum dertten düşten, sen ne bileceksin Hörü!..» Sustu. Yere, Hurşit'le Veysel'e baktı: «Hadin, getirin bakalım!» dedi. Gene, bir sağ eliyle, bir sol eliyle, duvarın üstünde bir kaplanla boğuşur gibi çalışmağa başladı. «Ötecez gidecez, bir düzenli ömür süremeyecez, içine, ta içine tüküreyim böyle yaşamın!..» dedi. Hörü'ye baktı, önündeki işe baktı, az önce gördüğü düşü yormağa çalıştı.

z a l i h a

Postacı kapıyı çaldığında evde Zaliha'dan başka kimse yoktu. Kapının ikinci kez çalınmasına zaman bırakmadan koştu Zaliha. Islak ellerini önlüğüne sildi. Kapıyı açarken küçücük elleri gene de ıslaktı. Karşısında duran iri yarı postacıya, sonra da elindeki zarfa baktı.

«Zaliha Yıldız diye biri var mı burda?» dedi, postacı.

«Var amca» dedi Zaliha. «Benim.»

Postacı, on üç yaşındaki Zaliha'ya inanmazmış gibi baktı.

«Şey» dedi, «Zaliha Yıldız'a bir mektup vardı da...»

Zaliha'nın gözleri parladı. Üzerine atılıp postacının elindeki mektubu almak istedi. Ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırıp kaldı. Yutkundu bir iki kez. İstanbul'a geldiği bir yıldan bu yana ilk kez bir mektup alıyordu.

«Valla Zaliha Yıldız benim amca» dedi. «Ablamlar evde yok ama, inanmazsan komşulardan, kapıcıdan sor.»

Uzattı postacı zarfı. Zaliha zarfın önüne, arkasına baktı. Çevire çevire bir kaç kez daha baktı. İncecik soluk yüzü daha bir açıldı. Yüreğinin atışı dilini dolaştırdı, zor konuştu.

«Amca» dedi, «kim göndermiş ki bu mektubu?»

Postacı, kendinden kocaman elbisesinin içinde kaybolmuş, kara kaşları soluk yüzünde daha bir belirgin kıza baktı.

«Senin okuman yok mu?» dedi.

«Yok amca. Babam okutmamış ki. Yoksulmuşuk biz... Bir sürü de kardeşim var, hangi birine yetişsin ki...»

Zaliha'nın elinden zarfı aldı postacı. Zarfın arkasına baktı :

«Yusuf Yıldız'danmış» dedi.

Kız daha bir şaşırıp. Postacının ceketinin ucundan yapıştı gitmemesi için.

«İşte o» dedi, «Yusuf Yıldız benim babam!»

Mektubu yeniden aldı postacının elinden. Zarfın üstündeki yazılarda bir şeyler görmek istermiş gibi baktı durdu. Postacı giderken de ardından bakakaldı. Sulanan gözlerine babası, anası ve kardeşleri görünür gibi oldu. İçeri girip kapıyı iteledi. Dizleri gevşedi sanki, gücü azaldı ve olduğu yere çöküverdi.

Bir yıl öncesini anımsadı. Tatlı bir ilkbahar günü güneşle birlikte anası uyandırmıştı Zaliha'yı. «Kalk kız» demişti, «kalk hele, çapaya geç kalacaksın.» Zaliha yer yatağında oturma gelmiş, gerinmiş, uykunun tatlı ağırlığından bir türlü kurtaramadığı, açamadığı gözlerini ovalamıştı. Yarı uykulu, başucunda duran entarisine uzanmış, yatağın içinde giymişti. Babasının yatağı boştu. İki küçük kardeşi ise bitişik yatakta uyuyordu daha. Zaliha'nın ağırdan aldığı gören anası bir kez daha bağırıyordu: «Güneş dikildi tepeye kör olmayasica, sen hala sallan!» Anasını daha çok sinirlendirmemek için ayağa kalkıp avluya çıkmıştı. Serin bir sabah rüzgârı vardı. Kapının yanındaki küpten bir tas su alıp yüzüne çarpmıştı bir kaç kez. Sonra da eteğinin ucuyla kurulamıştı yüzünü ve ellerini. Daha sonra

içeri girip bir köçeleklî dÛrÛm yapmıştı kendine. O dÛrÛmÛn tadı bir yıldır damağında ydı. Elinde dÛrÛmle kapıdan çıkarken anası bağırmıştı: «apa bitince geç kalma kız, doğruca eve gel em!» Zaliha «olur ana» dememişti, iki eliyle kavradığı dÛrÛmden ağzının alabildiğince ısırımıştı.

Kapı zili ũst ũste çalınca birden sıçradı yerinden Zaliha. Sanki elinde dÛrÛm varmış ta dÛşÛrmek istermiş gibi iki elini birden sıktı. Ellerinin boş c'duğunu grÛnce doluktu, gözleri sulandı. Kapı zili bir kez daha çalınca oturdđu yerden kalktı, elinin tersiyle gözlerini sildi. Atı sonra kapıyı. Kapıcıydı zili çalan.

«N'o kız?» dedi Zaliha, «yok bi Şey...»

Gözlerini bir kez daha kurulamaya çalıştı. Kapıcı Durmuş görmesin diye bakmadı yÛzÛne.

«Evide kimse yok mu Zaliha?»

«Yok Durmuş amca. Yemeğe bir yere çağırdılar da, arabayla gittiler.»

«Bir Şey lâzım mıydı ki?»

«Lzım değil Durmuş amca.»

Biraz önce postacının getirdiği mektup aklına geldi. Cebindeki zarfı çıkardı. Okurmuş gibi baktı zarfın nÛndeki ve arkasındaki yazılara. Babasının yazısı mıydı bu, babası yazmasını bilir miydi? Kestiremedi bunları. Okuşsa mıydı ki ona? Postacının getirdiği mektubu kapıcı Durmuş'a söylese miydi ki? Anasından, kardeşlerinden, babasından, kyÛnden bir haber vardı elbet. Belki de Zaliha gelsin artık diyorlardı. Kapıcı Durmuş'un okuması yazması vardı az çok, ne diyorlarsa mektupta söylerdi bir bir Zaliha'ya.

Kapıcı Durmuş, Zaliha'nın elindeki zarfa baktı, sonra sulu gözlerine. «Bi Şey mi var kız söylesene» dedi.

Zaliha'nın boğazına bir Şeyler tıkanır gibi oldu. Ablası duyarsa kızardı belki de, caydı sonunda mektubu Durmuş'a okutmaktan. Bakışlarını indirdi yerlere kadar uzanan entarisine doğru.

«Yck bi Şey Durmuş amca» dedi, «ne olsun ki?»

Durmuş'un babası Yusuf Yıldız'dan geldiğini söylediği mektubu cebine koydu gene. Bu kez pehcere kenarına gidip oturdu. Karşıki apartmanın çiçeklerle donanmış bahçesinde oynayan çocuklara takıldı bakışları. Yeşillikler ve elvan elvan çiçekler arasında oynayan çocuklar yerine kendine grdÛ tarlada çapa yaparken. Elinde dÛrÛmle çıktığı sabahki serin ilkbahar rÛzgarı vardı sanki. Sonra apanın bir yerindeyken babasının gelip kolundan tuttuğunu anımsadı. Eve gtÛrmek istiyordu babası. Hem de çapanın tam orta yerinde, gÛnÛn tam orta yerindeyken. Elindeki apayı şaşkın bırakmıştı tarlaya ama bir anlam verememişti buna. Takılmıştı babasının peşine. Yol boyunca ne Zaliha bir Şey sormuş, ne de tek söz çıkmıştı babasının ağzından. Bir suç işlemiş gibi yÛrÛmÛştÛ babasının ardından. Tepede dikilen ilkbahar gÛneşinden, sabahtan beri salladığı apadan değil, bu anlamsız yÛrÛyÛşten terlemişti Zaliha. KÛcÛk, yanık alında boncuk boncuk birikmişti ter. Lastik ayakkabıları ses çıkarmıyor, toz kaldırmıyordu toprak yolda yÛrÛrken. apayı yarıda koyup eve gtÛrÛlÛşÛnde bir Şey vardı ama neydi acep, kestiremiyordu. Evlerine yaklaşırken kapı nÛnde bir otomobil grÛnce iyiden iyiye şaşırmıştı Zaliha. Ne vardı evde ki, ne oımuştu? Evde bir Şeyler vardı da onun için mi gelmişti bu otomobil, onun için mi babası apayı yarıda bıraktırıp getirmişti Zaliha'yı? Kafası karıştı, bir Şeyler dÛşÛnemez oldu. KÛcÛk kardeşi taşları dizmiş, av-

luda oynuyordu. Ufacık yüreğinde bir titremeye girmişti babasının ardından odaya. Pencereye yakın yerdeki minderlerde o güne dek görmediği giysiler içinde iki kişi oturuyordu. Onları görünce duraksadı, Gözünü almıştı birden giysiler Zaliha'nın. Kapı ağzında oturan anası kalkmıştı ayağa babası girerken. Sonra da babası konuklara «işte» demişti, «işte Zaliha bu.» Elleri önde kavuşuk eşikte bekleyen Zaliha şaşkın bakmıştı oturanlara. Daha sonra da anası duyulur duyulmaz bir sesle Zaliha'ya seslenmişti: «Var da öpsene kız konukların ellerini.» Zaliha, arkasından itelemişler gibi varmıştı konukların yanına. Uzatılan elleri iki eliyle birden kavrayıp önce öpmüş, sonra da alınına götürmüştü. Geri geri çekilirken başı eğikti. Baş dönmüş, yüreği daralmıştı. Kapı ağzında dikilip dururken babasıyla konuklar konuşuyordu. «Bir yıl» deniyordu, «dört bin lira» deniyordu. Havada uçuyordu sanki sözcükler. Sonra konuklar bir sürü kâğıt para vermişlerdi babasına. Paraları alan babası «Zaliha» demişti, «bu ablaların yanında bir yıl kalacaksın, bir yıl sonra gelip seni alacam» demişti, «İstanbul'a gideceksin» demişti. Sonra da sıkı sıkı tembihlemişti yüzünü kara çıkarmaması için. Çapanın bir yarısında babasının gelip kendini almasının nedenini anlamaya başlamıştı. Ama İstanbul nereydi acep? Kimdi ki bu ablalar? Dört bin lira çok para mıydı ki? Kafasının alamadığı, yanıtını bulamadığı kadar bir sürü sorular.

Karşık apartmanın çiçeklerle donanmış bahçesinde oynayan çocuklardan ayıramıyordu bakışlarını. Köyündeki evlerinden çıkarken de küçük kardeşi habire taşlarla oynuyordu. Gene ablasının tarlaya gittiğini sanıyordu belki de. Hiç ses etmeden anasıyla babasının ellerini öpmüştü Zaliha.

Düşler içindeyken uyuyakaldı. Başı düştü göğsüne.

Karanlığın hafiften bastıracağı bir karşık apartmanın çiçeklerle donanmış bahçesinde oynayan çocuklar dağıldılar birer birer. Karanlığı dağıtmak istemiş gib: ışıklar belirdi pencerelerde.

Gecenin bir yarısında sıçradı yerinden Zaliha. Korkulu, karma karışık bir düşünüşü. Açabildiğince açtı gözlerini karanlığın içinde. Kosup elektrik düğmelerini çevirdi. Oda aydınlanınca korkusu dağılır gibi oldu. Eli, istemeden cebindeki mektuba gitti. Gördüğü korkulu düşünüşle, cebindeki mektubun bir ilişkisi var mıydı acep? Belki gördüğü korkulu düşünüş tersine, sevindirici bir haber vardı mektupta. Belki babası Zaliha'yı almak için geliyordu da onu haber veriyordu. Zaliha'yı hazır edin diyordu belki de. Bunu düşününce korkusu dağıldı, bir sevinç kapıadı içini, yüreğine sığmadı, soluğunu sıkılaştırdı. Dayanamadı fazla. «Meloş ablam kızarsa kızsın» dedi kendi kendine. «Kapıcı Durmuş amcama varıp okuturum mektubu.»

Işıkları söndürmeden çıktı. Merdivenleri aceleyle inip kapıcı Durmuş'un oturduğu odanın önüne geldi. Elini yumruk yapıp vurdu kapıya üst üste. İçerden hafif bir konuşma, bir tıkırtı duyuldu, sonra da kapı açıldı. Durmuş'un üç çocuğu, karısı ve Durmuş gecenin bir yarısında kapıyı çalan kişiyi görmek için şaşkın baktılar. Zaliha'yı karşısında telaşlı görünce şaşırıp kapıyı kapıdı Durmuş.

«Ne var kız?» dedi, «ne bu halin?»

«Hiç Durmuş amca» dedi, Zaliha soluk soluğa.

«Ne hiçi be... Bugün bir şeyler var sende. Nene var söylesene...»

Elini entarisinin cebinden çıkardı Zaliha. Sıkıca tutmaktan buruş buruş olmuş zarfı gösterdi kapıcı Durmuş'a.

«Durmuş amca» dedi, «babamdán mektup geldi di de, söyleyemedim bugün sana. Ablamlar da geç gelir herhal... Bi de korkulu düş gördüm.»

«Ver bakıyım» dedi Durmuş.

Zaliha'nın elindeki zarfı aldı. Zarfın üstündeki yazıları okudu yavaş yavaş. Sonra kenarından yırtıp içindeki mektubu çıkardı. El kadar bir kâğıttı bu. Kapıcı Durmuş kendi kendine okumaya başladı mektubu, kaşları çatık, dudakları kıvımlı kıvımlı. Zaliha gözlerini alabildiğine açmış, Durmuş'un ağzının içine bakıyordu.

Şey dedi, Durmuş. «Köydekilerin hepsi de iyilermiş. Küçük kız kardeşini de Ankara'da birisinin yanına vermişler, yıllığı üç bin liraya. Sonra... Sonra sen bir yıl daha kalacaktıydın burda. Baban öyle yazıyor, sıkışmış gene. Bir yıl daha kal da gelir alırım seni diyor. Başka bir şey yok işte, selâm kelâm...»

Zaliha'nın açılan gözleri küçüldü. Çöktü olduğu yere. Ufacık yüreğine bir şeyler saplanır gibi oldu. Ellerini koyacak yer bulamadı, şaşkın, cebine koydu, sonra çıkardı ovaladı. Sulanan gözlerini kapıcı Durmuş'a göstermemek için başını daha bir eğdi önüne. Sağol bile diyemedi mektubu okuduğu için. Dayanılmaz bir acı çökmüştü içine. Yüreğinde bir öfke kabardı, babasını düşündükçe de büyüdü bu öfke. Meloş da, kocası Sermet bey de, çocukları Gülgün de birer işkence aracı gibi dikildi karşısına. Düşte gibiydi. Bir yıl daha işleyecek bu işkence aracını babasının çalıştırdığını görür gibi oldu. Biraz önceki korkulu düşü sürüyordu sanki. İşkence aracının kolları, dişleri arasında eziliyor gibiydi. Başını geriye çevirip yanaklarını sildi.

Kapıcı Durmuş şaşırılmıştı. Eğilip Zaliha'nın daracık omuzlarından tuttu iki eliyle.

«Kız Zaliha... Kız Zaliha» dedi kekeliyerek. «Ağlama kız, o bir yıl da geçer. Yıl dedeğini ne ki?»

Sonra tutup kaldırdı oturduğu yerden Zaliha'yı.

«Haydi» dedi, «çık yukarı.»

Usul usul kalktı oturduğu yerden Zaliha. Kömür karası gözleri kızarmıştı ağlamaktan. Karşılık vermedi kapıcı Durmuş'a. Tek söz etmeden, başı öne eğik merdivenlere yöneldi.

Kapıcı Durmuş bağırdı arkasından:

«Mektubu unuttun kız, babandan gelen mektubu unuttun bende...»

Duyamadı sanki Zaliha. İlk kat merdivenleri çıkıp ikinci kata dönerken bir kez daha sildi yanaklarını.

ç a y

Hapishane hikâyeleri

Ağa, pencereyle kapı arasındaki duvarın önüne serili yatağına oturmuştu. Dört yatak üstündeydi. En üstteki yatak en kalın ve temiz yataktı. Ağa, yeni gelen birine vermek gerektiği zaman, en alttakini çeker verirdi.

Öbür yataklar, yatak değil, şilteydi. Sabah kalkıldığı zaman dürülür, bükülür, duvar diplerine yığılırdı.

Ağa, yatağına yaydığı battaniyenin üstüne oturmuş, çevresindekilere hikâye anlatıyordu. Bir dizini bükmüş, öteki bacağını altına almış, elindeki tesbihi kalender ve kayıtsız tavırlarla çeviriyor arada bir hikâyesini kesiyor, gülüyor ya da çevresinde oturmuş olanlardan, sözün başından beri bakmadığı birine dönüyor, ona anlatıyordu. O zaman tesbih de bir süre duruyor, işaret ve orta parmaklar yeniden oynuyacakları, boncukları itecekleri zamanı bekliyorlardı.

«Bir de duyayım ki, kardeşim bana haber vermeden, kendi hissesini satmış...» diye sürdürdü anlatmasını. «Ama tarla da ne tarlaydı... Tam dokuz dönümdü. Şimdi oralara hastane, evler, fabrikalar yapıldı. Toprağın metre karesi yüz liradan gidiyormuş.

Ben hissenin satıldığını duyunca doooooğru memlekete... İtiraz edeceğim? Bana niye sormadı, niye haber vermedi... Belki ben alacaktım onun hissesini... Para da bol o zamanlar... Kağıt parayla barlarda kadınların sigarasını yaktığımız günler hani...»

Meydancı Ahmet çaydanlıkları alıp dışarıya çıktı. Yanmıyan maltızların birinden bir avuç kül alarak musluğun başına çöktü. Küllerin bir bölümünü oracığa döktü. Avucunda kalan külle çaydanlığı ovmaya başladı. Çinko çaydanlık önce pis bir kül rengi aldı, çamura bulandı. Çamurların üzerinde adamın parmaklarının yol yol izleri kalıyordu. Çaydanlığın karnını, altını, ağzının yanındaki kıvrımı, sapına, sapıyla gövdeye bitişen en kirlili yerleri ovdu. Ovduğu yerlerin çok iyi temizlenmediğini, daha pırlı pırlı olmadığını bildiği halde, çaydanlığı suyun altına tuttu. Küllerin altında ne vardı, görecekti. Su, külleri akıttı, temizledi. Yer yer parlamış karın, ışıltıyla görüldü. Ama kenarlarda, kıvrımlarda sap yerlerinde, uçlarda hâlâ lekeler vardı. Fazla ateşin çinkoyu yaktığı yerler kahverengi lekeler halindeydi, bir türlü parlamıyordu. Yeniden elini yerdeki küle buladı, buraları parlatmak için ince ince, bir kuyumcunun gümüşün oymaları üstünde oynayışi gibi, parmaklarıyla lekeler üzerinde oynamaya başladı.

Koğuştta yavaş yavaş bir kıpırtı başladı. İki adembaba dışarda, maltanın arkasındaki ince, bir çıkmaz sokak gibi dar ve kapalı yerde maltız yakmak için uğraşıyorlardı. Tutukluardan kimileri dışarıya çıkıp geliyorlar, maltızın çevresinde geziniyorlar, yapacak bir iş bekliyorlar, küçük bir iş buluyorlar, biraz orda duruyor, oyalanıyor, sonra içeri girip ağanın çevresinde, en uzaklarda, bir yer tutup oturuyorlardı. Oturuşlarında hem, bir işe yaramak isteyenlerin, hem de yaramamış olanların çekingenliği, ezikliği

vardı. Ağanın çevresindeki hatırlı yerlerde halliceler, kendi adamları ve öteki koğuşlardan gelmiş konuklar vardı.

Orta koğuştan oturmaya gelen siyasi mahkûm Remzi de oradaydı. Biraz gerilerdeki mahkûmlarla konuştuktan sonra kalkıp koğuşun tek penceresinin önüne yürümüş, dışarı bakmaya başlamıştı. Bu pencere, hapishanenin en gözde penceresiydi. Biraz sola yaslanıp da başını uzattın mı, dışarda, sağa doğru uzanan yolun üzerinde bütün evlerin üstünden, şahnişiniyle yükselen bir evin el kadar bir parçasını görürdünüz. Belki günün birinde bu şahnişinin görünmeyen bir penceresinden bir baş da uzanabilir. Bu evde insanlar vardır. Yaşayan, yiyen, yatıp uyuyan, çarşıda çıkan, konukluğa giden, çamaşır yıkayan, sevişen, kızan, dövüşen, umutlu, umutsuz insanlar... Mahkûmlar bu pencerenin önünde durup, hapishanenin duvarının üstünden görünen ev parçasına elden geldiği kadar yakın olmak isterler. Hapishanenin duvarının üstünden yaşamanın gizlilik dolu çekiciliğini simgeliyen bu eve Remzi de sık sık gelip bakmak isterdi.

Çaydanlık yıkandıktan sonra Ahmet yandaki koğuşa girdi. Haydar Ağa'nın meydancısı Selim'e dost görünmeye çalışarak:

«Selim» dedi, «Doldur şu çaydanlığı siz'in taşdelenle!»

Selim, ciğerini söker gibi baktı Ahmet'e:

«Ulan, taşdeleni senin Ağanın çayı için mi getirtti Haydar Ağa!»

«Yarın veririz. Kantin kapalı da...»

«Maltızı yaktık be abi!»

«Ulan, musluktan doldurursun olur biter. Babanızın evinde de taşdelenle mi çay yapıyordunuz? Helanın musluğuna avucunu dayayıp öküz gibi içersin de çay yapmaya gelince kılı kırk yaparsın, ha?»

«Bizim de bir bu keyfimiz var hapishanede? Bozcaada şarabı istemiyoruz ya senden!..»

Selim gülmeye başladı. Taşdeleni Ahmet'e verecekti ama, vermeme-nin tadını çıkarıyordu. Selim böyle zamanlar dışında yaşamazdı. Düşte dolaşır gibi dolaşırdı ağanın çevresinde. Eline böyle bir fırsat da geçti mi, konuyu kolay kolay bırakmaz, sözden söze geçer, daldan dala uçar, yüzüyle, eliyle, koluyla, ayağı, bacağı, parmağı, gövdesinin her yanıyla konuşur, düşünür, tartışır.

«Abi, uzatma da ver şu suyu, Ağanın selamı var, sizinkine ama, beni karşısına çıkarma!..» dedi Ahmet sinirlendiğini gizliyerek. Biraz sonra işin kavgaya döküleceğini seziyor fakat buna engel olamayacağını da anlıyordu. Sövülmüş gibi heyecanlanmıştı. Damarlarının açıldığını, kanının, İstanbul'un ucundaki bir bostanda, kendi bostanlarında açtığı su yollarından akan sular gibi saldırdığını, kafasına ve göğsüne yürüdüğünü duydu.

«Bozma kafamı,» dedi, «Vereceksen ver şu suyu! Yarın gel iki çaydanlık su vereyim sana!»

«Ben haklıyım!» diye düşündü. Durup dururken kızmamıştı, hır da çıkarmamıştı. Ağaya da, herkese de rahatça anlatabilirdi bu olanları.

«Al bakalım!..» dedi Selim havasını değiştirmeden. «Al da bi daha çay için suyunu hazır bulundur. Madem ağzınızın tadına bukadar düşkünsünüz...»

«Eşşoğlueşsek...» dedi Ahmet gene içinden. «Şu suyu kaldırıp döksem.. Ulen almıyorum işte... desem. Bir daha da bu koğuşa uğramasam, hergelenin yüzünü görmesem... Ahmet öfkeyi severdi. Öfkelenmeyi de severdi. Ama öfke gelip geçtikten, duyguları durulduktan sonra uzun süre bu

olayın rahatsızlığını duyar, içinden bitmez tükenmez yargılamalara girişir, kimi kendini, kimi ötekini suçlar, pişman olur, kızar, huysuzlanırdı. Bu yüzden de hep sessiz, hep çekingen, hep saygılı ve terbiyeli olmaya, o çok sevdiği, içki gibi esrar gibi, insanı esrikleştiren öfkeyi tatmamak, onun çekiciliğine kapılmamak için kendini zorladı.

Demın düşündüklerini bu yüzden, hapisten çıkacağı günler kadar uzaklarda, çıktıktan sonra yapmayı tasarladığı büyük işler kadar düşsel görüyordu. Selim'in yüzüne hiç bakmadan çaydanlığı doldurdu:

«Çaydanlık değil, hoşaf kazanı...» dedi Selim suyu doldururken. Ahmet hiçbir şey söylemeden döndü arkasını, yürüdü. Selim, onun ardından hem güldü, hem üzüldü. Selimliği uğruna harcamıştı Ahmet'i. «Bir gün gönlünü alırım...» dedi arkasından bakarken.

Ahmet de yürürken:

«Geçer aldırma.» diyordu kendikendine. «Geçer geçmesine ama şu çay keyfinin içine tükürdü!»

Maltızı yakmış bekliyen Necmi, çaydanlığın içine bir baktıktan sonra, sevinçle ocağa koydu. Sonra koğuşa girdi. Ağacın çevresi iyice dolmuştu. Kalabalık, mutluluk içinde susuyordu. Birçok kez dinledikleri hikâyenin kişileri, konuşmaları bile hemen hemen daha önce anlattığı gibiydi.

«Tamam mı?» dedi Ağa Ahmet'e, «Oluyor mu?»

«Tamam ağa, ocağa koyduk kaynıyor.»

İçerde dolanıp duruyordu. Hep aklında öbür koğuşun Selim'i... Selim'in o rahat kabadayılığı, yukardan bakışı, hatta haklılığı... Suyu vermedi. Öyle ya, neden biz suyumuzu, ne olur ne olmaz diye önceden alıp saklamıyoruz. Kantinin her zaman açık olmadığı bildiğimiz bir şey. İlk kez mi geliyor başımıza? Yeni de değiliz ki hapisaneyi tanımıyoruz diyelim.

Selim'in haksızlığına gelince: Ne olur ulan bir çaydanlık taşdelenen... Arkadaşlık, insanlık, mapusluk öldü mü? Sen de bir gün bizim için çay içmeyiver. Canın istediği halde, suyunu bize ver de sen içme. Bu insanlık, az mı hoşnut eder insanı kendikendinden... Çay içmekten daha bile hoşnut eder. Bir gün de bunu duy utan. Kendinden vermenin, başkalarını düşünmenin, onlar için sıkıntıya girmenin tadını duy. Peki, ne olurdu bi bir güncük terkosta kaynatsaydık şu çayı... Ağaya desem ki, bulamadım işte. Olmaz. Bütün bir gün, bu saat gelsin diye bekliyoruz. Çay içmek bir şey değil, çayı beklemekten vazgeçilmez.

Remzi, pencerenin önüne gitmiş, bir elini pantolonunun cebine sokmuş, dışarı bakıyordu. İyi bir adam bu Remzi Bey. Doğru şeyler, iyi şeyler anlatır insana. Kimseye yukardan bakmaz. Onlarla aynı sofraya oturur, iş görür, onların anlattıklarını dinler, dertlerine çözüm bulmaya çalışır. Okumuş yazmış ama hiç bize uzak değil. Onun için, ilk gelişinde neler demişlerdi... O hep gene böyle gülümserdi inadına. Selamını birimizden bir gün eksik etmedi. Bize bir kötülüğü olmadı. Şimdi onun yerinde olsaydım...

Ahmet, pencerenin önünde durmuş dışarıya bakan Remzi'nin yanına gitti. Bütün koğuş insansızdı sanki. Hiçbiri eski yerlerinde değildi. Konuklara baktı, öteki mahpuslara baktı, ağaya baktı. Kapıda duran birkaç adembabaya baktı. Hiçbirini tanımadı.

«Keşke gitmeseydim... Bana mı kalmış su almak. Başka birine aldır-salardı. Çayın artığını içecekler şunlar ama, içtiklerinin keyfini çıkaracaklar. Şu bekleyişlerine bak...»

Remzi yanında duran Ahmet'e:
«Nasılsın Ahmet? Ne var ne yok?» dedi.
«İylilik abi.»
«Canın sıkılmış senin. Ne oldu?»
«Hiç be abi.»
«Söyle söyle, bir şey var...»
Ahmet pencereden karşıdaki duvara bakıyordu.
«Al bir cigara yak.»
«Sağol abi.»

Cigaraları yaktılar. Sustular bir süre. Ahmet biraz eğildi sola doğru. Pencerenin köşesinden ileriye gösterdi. Cıgarasından bir nefes daha çekti. dumanı kirli kirli camlara savurdu. Duvarın dibinden eski evin şahnişinli, yalnız ve eski osmanlı evinin el kadar bir parçasını görüyorlardı. Remzi'nin cıgarasını içerken içini saran bir konuşma, anlatma isteğinin içinden taşıdığını duydu. Bozulmuş bir musluğun ağzından taşan, ansızın ve gürültüyle akan sular gibi...

«Bu ev var ya, bu ev benimdi...» dedi, Remzi'ye çekingenlikle bakarak.

Remzi döndü, gülümsedi.
«Valla... Sen inanmazsın şimdi...»

Remzi açıkça gülüyorken sustu. Eğildi, bir daha baktı eve. Birçok günler pencereye yaslanır, dakikalarca buraya, bu eve bakardı o da. Sanki şahnişin de bir insan başı, bir insan gölgesi görüverecekmış gibi. Çay yapılacak saatler dışında kalabalık olurdu burası. Mahkûmlar ekmeklerini patlaşıp gibi, bu bir metrekarelik genişliği paylaşırlar, konuşurken konuşmaya nokta, virgül koyar gibi eğilir eğilir hapisane duvarının ötesindeki bu ev parçasına bakarlardı.

Cigaralar burda içilirdi çoğunlukla. Cıgaranın vereceği keyfi bütünlemek ister gibi, cıgarayla çay, kahve içer gibi sevilen bir insanla konuşur, bakışır gibi...

«Bu ev üç hisseliydi abi...» dedi. «Demin ağa anlatıyordu ya, onunki gibi bir şey işte...» Abimin, benim, anamındı. Ne var ki, abim zengin bir kızla evlendikten sonra ağızımızın tadı kaçtı. Bu evi izaleyi suyu yaptırıldırlar da elimizden aldılar. Onlar, abimin karısı tarafı... Yok yere gitti güzelim ev. Anam da; fıkara anam da evin üzüntüsünden gitti. Yüreğine indi kadının. Mal mülk diye güveneceği bir vardı kadıncağızın elinde.»

Ahmet sustu. Remzi de susuyordu. Ahmet pencerenin soluna yaklaşır başını pervaza yaslayarak o evi, bu düşsel hikâyeye konu olmuş yalnız ve eski evi tekrar görmek istiyor, ama artık bakamıyordu.

«Ya Remzi Abi...» diye sözünün sonunu getirdi Ahmet. İki yıl sonra abimi vurdum ben... Ama bu ev için değil, başka bir nedeni vardı.»

Ahmet, Selim'in, Selim'in ağasının, kendi ağasının, bu günkü çayla arabasına giren bu küçük sıkıntıların etkisinden kendisini kurtarmıştı. Gü-lümsedi:

«Bir çayımı iç bugün!» dedi, «Sen de benim konuğum ol! Güzel bir çay oldu. Taşdelenle demledim. Taşdeleni ben aldım öbür koğuştan. Terkosla olmuyor mübarek. Terkosla çay kaynatmaktansa o çayı hiç içmem, daha iyi! Neyimiz kaldı, keyfimizden başka. Gidip bakayım hele, müsaa-denle!..»

Çaya bakmak için maltaya çıktı. Dağılmıştı öfkesi.

Çıkmanın altındaki kiraz

Çomruk Hamza, baharın ucu görünür görünmez evinin önündeki çıkmanın altına bir kiraz fidanı dikti. O zaman ne kadar söyledim kendine: «Hamza kardaş, bu yaptığın iş yanlış.» Çomruk Hamza, bu sözlere hiç önem vermedi. O hep kendi düşüncelerini doğru bulurdu. Yanlışlığını bilse bile inadından ayrılmazdı.

Dikilen kiraz, o yıl kol büyüklüğünde ışınlar sürdü. Ertesi yıl çiçeklendi. Dallarının ucu çıkmanın merteklerine değmişti. Haziran ortasıydı. Kirazın ilk meyveleri olgunlaşmaya durdu. Bir gün yoldan geçiyordum. Çomruk Hamza kirazın böğründe duruyordu. Beni görünce dallardan birine uzandı. Kopardığı bir avuç kirazı elime uzattı. «Hamza kardaş» dedim, «bu kiraz şimdilik meyve verdi, ama bunun bir de gelecek yılı var. Bu ağaç şimdiden sığmaz olmuş buraya. Biraz daha büyürse üstteki örtmeyle karşılaşacak. O zaman ne olacak bu kirazın özgürlüğü? Zaman geçmeden bir çare bulmalısın buna, yoksa yazık olur bu kiraza!»

Ertesi yılın baharında gene uğradım oraya. Kirazın görünümü kötüydü. Uzayan sürgünler çıkmanın merteklerine dayanmış, oradan öteye yol bulamayınca bükülen dallar aşağıya sarkmıştı. Geçmiş yıla göre yok denecek kadar meyve tutmuştu kiraz. Yapraklarının çoğu sararmıştı. Tahtalara vuran ışınlar büzülüp kalmışlardı oralarda. Kiraz acılar içindeydi... Nice günler dişlerini sıktı. Düşündü. Güneşten ve gökyüzünden yoksun kalması çok gücüne gidiyordu. Çıkmanın varlığını üzerinde duydukça orada öylece kambur kalacaktı. Kökü, dalları, yaprakları, gövdesi sanki iki taş arasında eziliyordu. Gün geldi, bu acılara dayanamadı. Ayakta kalmak, büyümesini sürdürebilmek için damarlarında biriktirdiği gücü önce gövdesine, sonra dallarına gönderdi. Dişlerini biraz daha sıktı, silkindi. Kirazın üstündeki çıkmaya karşı koyduğunu belirgin olarak görebiliyordum. Ondan sonra her gün kirazın yanına uğradım. Çomruk Hamza yaylaya göçmüştü. Evde kimseler yoktu. Gölgede kalan bir meyve ağacının kendini baskı altında tutan çıkmaya karşı direnmesinden kıvanç duyuyordum. Bu nedenle ona karşı sevgilerim büyüdü. Sanki karşımda haksızlığa boyun eğmeyen bir insan vardı. Onu kendime dost edindim. O yakıcı sıcaklar altında kiraz ağacı üç güne bir susuyordu. Her gidişimde köşküne bakraçla su döktüm. Çıkmayla karşılaştığı yerde dolaşan budaklarını birbirinden ayırdım.

Bir gün Çomruk Hamza yayladan gelmişti. Kendisiyle yolda karşılaştık. «Hamza kardaş» dedim, «gel şu kirazı acı çekmeden kurtar! Yerinde sayan bir ağaç değil bu. Görüyorsun ya yukarıya doğru boy vermek istiyor. Gelgelelim çıkma engelliyor bunu. Üst budaklar sanki kurşun yemiş gibi başlarını toprağa devirip çırpınıyorlar. Ben olsam şu çıkmayı kaldırıyorum Hamza Kardaş. Sen bak o zaman kiraz nasıl büyür. Bol çiçek açar, bol meyve verir. Ne dersin, öyle değil mi?»

Çomruk Hamza bu sözlerimden tedirgin oldu. Ben konuşurken bir gözünü sık sık yumması sözlerimden duyduğu sıkıntıyı açık olarak belirtiyordu. Kiraza karşı hiç bir ilgisi yoktu Çomruk Hamza'nın. O, insana da,

ağaca da hep dıştan bakardı. Hiç bir şeyin iç yapısına eğilmezdi. Bir ara gözlerini kiraza doğru çevirdi: «Yahu» dedi, «sen bu ağacın üstüne ne çok düştün. Altı üstü bir kiraz işte. Bırak orada öylece kalsın. Onun için durduğum yerde çıkmayı mı sökeceğim. Değil çıkma, bir tahta bile sökmem doğrusu.»

Ne kadar söylesem Çomruk Hamza'ya bu konunun önemini anlatamıyordum. Bir gün sonrayı görececek gücü yoktu. Derken bir mevsim daha değişti. Güz geldi. Kirazın yaprakları döküldü. Ezilen dallar ellerinden geldigince direndiler. Kiraz, bir o kadar daha büyümesi gerekirken bodurlaştı. Şöyle bir gerine gerine bakamadı gökyüzüne. Dünyaya bolluk ve dirilik sunan güneşten payını alamadı. Çomruk Hamza'nın anlayışsızlığı yüzünden orada çekti çekeceğini. Kendini yukarıya atabilmesi için üstündeki örtmenin baskısından kurtulması gerekiyordu. Bunun için baharın gelmesini bekledi. Beklenen günler inadına çok uzuyordu. Gün oldu çıkmanın ucundan sarkan sivri buzlara baktı. Üstündeki baskı onu fazlasıyla üşütüyordu. Aralık, ocak derken şubat geldi. Mart deyince kirazın köküne su yürüdü. Damarlar bu suyu yapraklaraca ilettiler. Doğa bir değişim içindeydi. Bir sabah kirazın gözleri alt yanındaki yolun kıyısında ilk tomurcukları patlayan gelincik ve papatyalara ilişti. Bunların ardındaki kendi dallarındaki tomurcukların patladığını duydu. Duydu duymasına ya üstündeki çıkmayı düşününce kimildayan o güzel duygularında bir parçalanma oldu. Kendi kendine: «Bu ak çiçekler meyveye durmadan dökülecek» dedi. Gerçekten de doğru çıktı bu yargısı. Birkaç gün içinde yarıyariya açılan çiçekler altlarındaki kırmızı toprağa döküldüler. Kiraz sıkıntılıydı. Azıcık yekinek istese başına mertekler deşiyordu. Yaşamayı için boyvermesi, güneşi görmesi gerekirdi. Nihayet bir gün dayanamadı. Merteklerin ezdiği dalların altından yeni sürgünler verdi. Bu sürgünler büyüdü. Çıkmayı oluşturan tahtaların aralarından geçerek gökte parlayan güneşi gördüler. Kirazın damarları sevinçle doldu. Sürgünlerin ucunda gür yapraklar açıldı. Bunu gören Çomruk Hamza kızdı. Bıçağını çıkardı. Sürgünleri kesti. Ne var ki o sürgünler kesilince daha bir güçlendiler. Bir gün gene tahtaların arasındaki yarıklardan geçerek yukarıya doğru uzatılar başlarını. Çıkmanın baskısından korkmuyorlardı. Kirazın bu yılmayan gücünü gördükçe özgürlüğün önemini daha çok duyuyordum. Bu düşünceler içinde gene bir gün oradan geçerken Çomruk Hamza'yı çağırdım. «Hamza kardaş» dedim, «ne kadar uğraşırsan uğraş, sen bu kirazla başa çıkamazsın. Çünkü o kiraz baskı gördükçe güneşe ve özgürlüğe doğru uzuyor. Bak güneşi görünce yüzüne can geldi. Göreceksin, yarın bir gün budakları kalınlaştıkça üstündeki tahtaların paslı çivilerini söküp atacaktır.»

Çomruk Hamza ne ettiyse olmadı. Bir türlü başa çıkamadı o kirazla. Çaresiz kaldı. Büyüyen ışıkların önünü alamayınca kirazın üstünü kapatan tahtalarla mertekleri söktü. Bu baskı ortadan kalkınca kirazın bütün gövdesi güneşle sarıldı. Böylece dünyası değişti kirazın. Her yerini sevinçli, ışıl ışıldı. Yapraklarının arasından parça parça gökyüzü görünüyordu. Bundan böyle kirazın ışıkları alıp gitti başını. Yapraklarının rengi değişti. Koyu yeşiller çöktü dallarının üstüne. Ak çiçekler top top açıldı. Arılar vızıldadı; hortumlarına doldurdukları balözleriyle kovanlarına döndüler. Kirazın her yanı diriliği yansıtan kuş civıltılarıyla doluydu. Mavi benekli, ak kanatlı kelebekler güçlenen yapraklar üstünde seviştiler.

Bir gün gene kirazın altındaki yoldan geçiyordum. Çomruk Hamza evi-

nini önündeydi. Beni görünce elini salladı. Yanına gittim. Yüzüme ilgiyle baktı: «Sen haklıymışsın» dedi, «o kiraz gerçekten de üstünü kapatan tah-talar ve mertekler yüzünden büyümüyormuş. Bak şimdi nasıl uzadı. Eski-si gibi dalları boş değil, kiraz yüklü.»

Kiraza baktım. Yeşillerle kırmızılar gün altında dalgalanıyordu. Gayrı o geçmiş günlerin kamburlaşan, gülüşlerden yoksun kalan kirazı yoktu. «Görüyorsun ya Hamza kardaş» dedim, «gerçekler sonradan anlaşılıyor. Kiraz yenice kiraza benzedi. Bundan böyle onun hem güzelliğinden hem de meyvelerinden yararlanacağız. Bu kiraz o çıkmanın altında kalsaydı tez zamanda ölür giderdi. Onu ilk gördüğümde boyun damarıma bir iğne sap-lanmıştı. İyi ki kiraz yılmadan direndi. Bu direniş yaşama hakkını kazandı-ri ona.»

Çomruk Hamza'yla varıp kirazın gölgesine oturduk. Altımızdaki çayır-lıkta maviyle sarı karışımı çiçekler vardı. Arada bir dallara dokunan yel yaprakları hışırdatıyordu. Otların arasından geçen bir karınca benden ya-na gülümseyerek baktı. Ovanın üstündeki bulutlar bir o yana bir bu yana salınarak değişik biçimlere girdiler. Güneşin ışınları yapraklar arasından eleniyordu. Bir kiraz biçimine girdi dünya. Güneşte kiraz kibiydi, gökyüzü de...

Çomruk Hamza'ya döndüm: «Neden öyle sessiz duruyorsun?» dedim. «İki söz et de dinleyeyim.»

Çomruk Hamza hiç seslenmedi. Bir bana bakıyordu, bir kiraza. Sonra dağların doruklarında oynayan bulutlara döndürdü yüzünü. Elini kaşına uzattı. Oradan kopardığı bir kılı toprağa attı. Bana gelince sırtımı kirazın gövdesine dayadım. Oradan gelen yaşama duygusu iliklerime dek yayıldı. Üstümdeki dallarla yapraklardan gelen özgürlük türküsünü duyuyordum. Dağlar karşımda halay çekiyordu. İşte tam o sırada kiraz kocaman bir in-sana dönmüştü. Dudakları kırmızı, gözleri civil civildi...

TÜSTAV

anladım

— Bütün Kalem emekçilerine —

Martı vardı, deniz vardı. Biri şakır, biri kıpırdardı. Küçük küçük çırpınırdık. «Ben»i anlatalım hep, başkası konuşmasın, «ben»i konuşalım, mümkünse aylar süreli, yıllarca. Deniz yarılırdı Eminönü'nden Kadıköy'e doğru... Vapurun düdüğü öter, pervanesi dönerdi. Arada bir dalgalara bakardım. Adam susardı, ben susardım. Ama o, sustu mu büyük susardı. Bilirdim ki dalıp gitmişiz de. Okulları tatil etmişiz, çocuklar mutlu, çocuklar özgür. Gülelyüzlü çocuklar hep. Çiçeği ilkyaza ısmarlamışız, açacak. Ağustos ortasında kar tutturmuşuz asfalta. Karçamur.

— Okudun mu? der adam.

Bu kez ben büyük susarım, günler öncesi.

— Okudum!..

Gözleri parlar, sorar:

— Nasıl buldun bakalım?

Ezilip büzülürüm. Düşündüklerimi söylemek var, bir de söylememek.

Demeden edemem: «Beğenmedim.»

Ama, emekteki güçlü umudu bilirim. Yavaştan, ağırdan söylemeli.

«Beğenmedim şura şuralarını. Ama ben anlayamamış olabilirim, belki de eksik oluşumdandır...»

Diyemem. Olmaz.

— Yüz yirmi ikinci sayfadaki şu cümleye takılıp kaldım, ama...

Adam şöyle bir bakar. Sonra başını öteye çevirir, umursamaz. Yaptığını iyi bilendir. Ben anlayamam daha, olağan durum. Ama «o» vardır yanımızda: O. Zayıf yüzlü, ince, saçları uçuşan, seyrek. Dudak büker. Bakar ustasına da sanki der:

«Siz bakmayın bu beyinsize, anlayamaz daha!..»

Adam başını çevirir gene. Gökte bulut kıvılcıklar. Vapurun düdüğü öter. Öteki alır sözü, boğazını temizleyip sorar bana:

— Freud'u okudunuz mu siz?

— Yoo, okumadım... derim. Ama okuyucunun yazarı anlaması için bilmemkimi okumasını mı bekleyeceğiz? Hem de ben eksikliğimi zaten baştan kabullendim. Şimdi, lise diplomalı bir okuyucuyum ben, öyle düşünelim, daha ötesi değil...

Üsteler o:

— Freud'u okumadan bu kitabı anlayamazsınız!

İyi. Anlayamazsam eksik kalırım, zararı da banadır. Bunu söyleyemem, birden dilim dolaşabilir.

«Neden?»

Böyle sorarım. Ama sessizce, kendime sorarım. Ve, «Okuyunca anlamam herhalde. Evet, belki de okuyunca anlamam. Ama gene de, kitabın iki yüz ikinci sayfasındaki şu şey...» derken, kadının bakışı sözümü keser. İlkın dudakları güler, sonra da gözbebekleri. Yeşil, yakıcı. Aramızdaki dördüncü kişi.

— Anlarsanız anlarsınız... Okuyun siz, Jung okuyun!

«Olur yavrum!»

Ezilir büzülürüm gene. Martı olup uçsam, deniz olup dalga gibi çırpınsam. Ama kaçamam. Adam bulutlara bakar. Öteki, ustasının gözlerini arar, izler, yakalar. Bakışlarıyla anlatır ona:

«Siz hiç merak etmeyin. Ben bu sersemim şimdi haddini bildiririm!..»

Döner bana:

— Sanat, bilinçaltının... yani bilinçaltına yerleşmiş birtakım şeylerin... bilinçli olarak şey olmasıdır...

Başımı sallarım.

— Evet anladım, şey olmasıdır... derim ben de.

Adam hâlâ bulutlarda dolaşır. Belki hiç bir şey düşünmez, öyle bakar. Belki de çok şeyler düşünür. Denize bakar gibi, sayfaları yeni baştan çevirebilir.

Birden patlarım orta yere:

— «Esin» ne demektir? On dokuzuncu sayfada «yel» anlamında kullanılmış...

Bakışlar. Ben küçülürüm küçülürüm küçülürüm... Suçum çok büyük. Alnım terler, boynum terler, dudaklarım titrer, ellerim. Bir yandan da düşünürüm:

«Aman ne kadar güzel olmuş! mu deseydim acaba? Şu sersem hep öyle mi söylerdi kimbilir? Olabilir. Silik herif! Ne zararım olurdu ki alçalmamdan başka, 'Çok güzel olmuş, sizi kutlarım, ömrümde bundan güzelini okumadım.' deseydim?»

Dudağımı kemiririm.

— Yanlışlık var! der o.

O silik, minik adam böyle der.

— Herhalde yanlıştır, derim ben de. Evet, dizgi yanlıştır...

Birden anımsarım sonra: Aynı yanlışlık, başka iki yerde daha vardı. Yaprakları çeviririm. Altları kırmızıyla çizili. Ama bulamamış olurum. «Esin»i yüklerim dizgici çocuğun ellerine, esinlensin, roman yazsın!

Kız, hayır, kadın; yeşil yeşil bakar gene. Elindeki kitabı okumayı bırakır da sırtır öyle. Ve gitmez gözlerimden o gülüş, o alay, o küçümseme. Ötekinin yosun tutmuş dişleri, taşra eziği kişiliği, «evvet efendim!» ciliği... Söyleve başlar. Aksamları, başımı yastığa koyup da düşündüğümde bağırır hep:

— İyi bir yazaaar!..

Düşünürüm ki rahatlayayım:

«Ben sana gösteririm ulan bilinçaltı ne demektir, denizaltı neye denir!..»

Ama rahatlayamam, mırıldanırım:

—Bir daha öylelerinin yanında engin gönüllülük etmeyeceğim! Ben de bilirim Freud'u, Engels'i. Bilmiyorsam öğrenirim. Ya sen, kişilikli olmayı bilir misin ha? Ömrünce öğrenebilir misin?

Dişlerimi sıkarım. Hele biraz daha okuyayım, diyerek kalkarım. Yastığımı ikiye katlayıp duvara dayarım. Sonra veririm kendimi yastığa. Ve ki-taba. Biraz da «silik adam» için okurum, azıcık da yeşil gözlü kadın için. Sanki başka dünyalara uçarım. Yavaş yavaştır, adımları aksaktır. Sessiz. Ama çok güçlü sesler içinde. Kafamda binlerce uçak motoru konuşur. Gemim yürür, evrenim büyür. Martılar uçuşur, su çırpınır, düdük öter. May-

mundan insan doğar, gönülden binlerce güneş. Uzay boyu aydınlık. Çekin, yol verin!..

İskele, kalabalık, kırgınlık, kabuğuna sığmazlık.

— Burada ayrılalım.

— İyi günler...

Böyle deyip elimi uzatırım. Yaşlı olanı tutar.

— Gene beklerim, der kırık.

— Gelirim.

Ötekine uzanır elim. Yarın yola çıkacak. Belki bir daha görüşmeyeceğiz. İçimdekileri anlatamam. Kırmış olmayayım. Elim havada ben bunları düşünürken. Kız bakar, güler. Hayır, kadın. Balıkçı bağıırır, bir onu duyabilirim yarım yamalak:

— Kalkan balığııı! Sarıyer buu!..

Balığı ne kadar severim ah. Param var, alsam mı? İçimden gelmez Kalabalığa karışmak için acele ederim. Düzgün bacak, uzun saç. Önümde, işte! Kızın gözleri yemyeşil bak.

«Bana ne?» derim, «Bana ne kızın yemyeşil gözlerinden?»

Oysa, bütün yeşil gözler benden sorulurdu. Uzun saçlar, sarı ipek saçlar... Kızarım. Durup dururken birtakım şeylere kızarım. Adamın bakışına, çocuğun balonuna, tırmandığım yokuşa, kitaba, dergiye, insanlara kızarım...

Yapayalnızlığı düşünürüm odamdaki. Uzakta kalmış çocukluğumu, simit sırıgını, simitçi fırınına düşlerim bir bir, bütün çocukluğumu, arılığımı, sevgilerimi. O zaman duygularım beni eline alır, vurur yola. Jetonumu alıp sıraya girerim. Oradan, Sirkeci'ye geçerim. «Peki neden geldim, niye geri gidiyorum ya?» diye soramam kendime. Yokuşa gideceğim, tırmanacağım. Camların ardındaki kitapları, kitapların üstündeki pek büyük kişilerin adlarını okuyacağım bir bir. İlle de yokuşun kitapları olacak.

Sonra vuracağım Sultanahmet'e. Dumanlar içinde kalmak, yitmek isteyeceğim. Özentili bir kaçış; olmaz. Yokuştan aşağıya, denize doğru koşmaktır. Vapur bin kez daha vuracaktır. Bir milyonuncu karaya çıkış olabilir. Ve adımlarımı başıboş bırakacağım bir o kadar.

Adamın bakışı, kızın sırtışı; hayır, kadının. «Silik adam»ın gözleri, ustasına yaltaklı bakışları. Martı tüyü, bulut karası, yel artığı, kol kırığı, düş parçası... Geceler uzadıkça, gözlerim sayfalar devirmeli. Ellerim kalem uzanmalı, kâğıda gölge düşmeli. Duygularım dinginleşsin, yüreğim serinlesin. Dalına gurur asayım ağacımın, yaprağından gözler boyayayım binlerce. Bahçem yemyeşil olsun.

Kendi kendime diyeyim ki:

«Hepsi gelir geçer, bu günlerine gülersin Burhan...»

Sonra aynanın karşısına geçip deliler gibi sırtayım. Freud'u düşüneyim. Dilim avurdumu ş'şirsin. Yanağımdan kıl çekmekten hoşlanayım, öteki yanağıma kaşıyayım.

Gece gelsin yeter bana. İstedğim, gündüzler değil cılız ışıltılı, Karanlıkta yıldızlanayım, şavklanayım. Yaltak değil, onur gelsin yakınıma, bana insan gelsin. Gözün yemyeşili değil önemli olan, bakmasını bilsin.

Vapur düdüğünü çalıyordu hep; o kız gülümsüyordu, sırtıyordu. Hayır, kız değildi, kadın.

«Bir gün anlarsınız!» diyordu.

Anladım.

kapının ardı

Yirmi yıl, dile kolay. Yirmi yıl oluyor ayrıralı köyden. Bir kez gelmişim o gün bugün. Taa şu kadarcıkken... Sonra onca zaman... İlk gidişin izleri olmasa üzerimde hani, koptu kopacak gibi varlığım buralardan. Ama biliyor, tanıyor gibiyim şuraları. Çamgedik'i, Gölcük sırtlarını, Elmacık dere-sini... Anısdım hemen. Bakiverince tanıdım.

Taşkesti'den bir tomruk kamyonu kalkıyor köye. Ben de onunla gideceğim?

«— Biz yabancı değiliz Nuri Bey.» dedi şoför. «Seydallar'dan Kara Osmangil'i anısdın mı? İşte onlardanım ben.»

Şoför bölümüne bindireceklerdi beni. Öyle ya, gide mibilirdim o tozlu dağ yolunu kamyonun üstünde? Açıkta?.. Ben ki kentlerde büyümüşüm, okumuşum, görmüşüm. Anladılar da yüzümden gözümde... Önde oturan kadını indirmişlerdi aşağıya... Kadın kuzu kuzu, sessizce inmişti. Ne bir yan göz, ne 'cık cık'. Başörtüsünün içinde yitmiş başını eğerek zorlandı yukarı. Bir ikisi çektiler, aldılar... İçimde bir eziklik o sıra. Ama ses çıkaramıyorum. Susuyorum hep. Garip!. Tanımı güç bir duygu içimde. Kadın yukarı çıkınca daha bir çoğalan. Kızarmamın farkında değililer. Onlara göre olağan bir şey bu.

«— Sen gidende yağmur vardı, çamurdu bu yollar, anısdın mı Nuri Bey?» diyordu biri. «Kucağımda götürdüyüm seni bir süre, şu belden aşağı... Küçüktün bee! Hey gidi hey!» / «Büyüdün okudun da haa?.. Şehir yeri başkadır bee! Bizim buralar hep böyle işte, bildiğin gibi. Var mı bi değişiklik? Yok değil mi?... Hele bi atlada içeri, koyulalım yola... Bir saata varmaz ulaşırsız köye.»

Bunları söyleyen halam oğlu Memet'miş. Yolda öğrendim şoförden... Unutmuşum. «Halan ne sevinecek kimbilir.» diyordu şoför... Ne söylesem yalan. Değişmişim ben. İnanamıyorum buralardan gittiğime. Evet, tanıyorum bu yüzleri, tanıyorum; gene de yabancı gibi hepsi. Ama şuralardan, şu yollardan geçtiğimi biliyorum. Şakaklarıma, saçlarıma inen suların ıslaklığı halâ durur. Az çok hatırlıyorum o günü. Yağmurlu, çamurlu, «zorlu» bir gündü. Haberim yok benim o zorluktan. «Koca yerler'e gitmenin çocuksu hayalleri sarmış küçücük kafamı. Sevinçliyim. Gizli sessiz bir sevinç bu. Evet öyle. Ne yapsam elimde değil. Buralı değilmişim gibi bir başkalık içindeyim. «Ben amcanın oğluyum...» / «Biz hısımız sizinle Nuri, tanıdın mı?. Öteköyden Necip dayını bildin mi?...» / «Halan sevinecek...»

Ne 'hala'sı yahu!. Ne amca'sı? Kimmiş bu Öteköyden Necip dayı? Hayır hayır olamaz! Kabul edemem bunları ben. Nasıl olur?.. Ben ki, dili başka, kılığı başka zevki, duygusu başka... Okumuş, görmüş, bilmiş olayım!. Ne zor şey kabullenmek!. Hadi bakalım, al şimdi. Hadi! Ne halt etmeye geldin be cöglüm?.. İşin yok muydu?. Yirmi yıldan sonra hangi esinti vurdu seni yollara?. Getirdi buralara?.. Tuu!. Ne de zor!.

Ah şu babam!. Tarla işi, tapu işi» deyip yolladı. Zorla. Biliyordum olacakları oysa. Pek gelmek istemiyordum işte. «Hastayım, sen git.» dedi de..

Kamyon Topyeri'nde durdu. 'Topyeri'n; de bilirim. Belleğimde kalmış

işte. Babam her köy konusu açıldığında zaten sözünü eder buranın. Ka-
vuşma yeri, ayrılma yeridir Topyeri Elmacık yöresinde.

Atlayanlar oldu arkadan. Pat pat ayak sesleri. Gürültülü konuşmalar.
Aşağıda bir kalabalık. Her kamyonu karşılamaya alışmış. «Kim geldi, kim
gitti, ne getirdi, ne götürdü?...» merakı... Benden sözedildiği kesin. «Ko-
ca Dursun'un oğlu mu?.. Nuri mi laa?.. Hele nerde?..» sözleri geliyor ku-
laklarıma... Öğrenen koşuyor öne, yığıldı bir kalabalık tek kapının kırık,
camlı kapının ardına. İki karışık çerçeveye sekiz on kafa sığmış. İtekler-
ler birbirlerini... Önce baktılar öyle.. Ben o gariplik'ten sıyrılamamışım da-
ha. Kolay mı?.. Belki de hemen döneceğim. Dayanamıyacağım. Bana ne
tapu işinden canım!. Gelsin kendisi. Babam gelsin, yapsın işini... Karar
vermek istiyorum... Ama bu kalabalık?.. Bu yüzler?.. Hiç de yabancı de-
ğiller hani!. O İstanbul sokaklarında, yollarda, inşaatlarda, fabrika dağılış-
larında, akşamüstleri istasyon kahvelerinde, mahalle kahvelerinde.. gör-
düklerime ne denli benziyorlar. Belki ordan tanıyorum bunları ben. Hala
iş, dayı, amca işi değil bu! Olamaz da!.

Ama bu ses, bu kalın ve kaba el?.. İçeri uzanan?..

«— Hoşgeldin Nuri!. Arkadaşım. Ben Veli.. Tanıdın mı, ben Veli..»

O elimi sıkınca... Ne dedi ne dedi? «Arkadaşım...» İri yuvarlak yü-
zü kamyonun kapı penceresini kaplamış. Arkasında 'tişenler, Bakanlar...
Panayırılarda yada lunaparklarda hiç tanımadığımız, bilmediğimiz ülkeler-
den getirilmiş hayvanlara baktığımız gibi. Folklorla, maymunlara, yunusla-
ra, yılanlara.. fillere baktığımız gibi.

Ne dediydi Veli?..

«Arkadaşım...»

Yüzü yuvarlak. İri. Iriliği kemiklerden. İnce bir zar gibi sarmış bu ke-
mikleri buruşuk, lekeli bir deri. «Arkadaşım'ın... Kırmış seyrek bıyıkları
düzensiz inmiş ağız üstüne. Konuşurken koca ağızda sıralı sarı dişleri
fırlatıyor öne.

Ya elleri!.. «Arkadaşım...» diyen elleri!. Kalın, sert. Taş mı, toprak mı
beslenen bu ayalarda kanla?.. Pürtüklü, çatlak...

«Hoşbulduk...» dedim galiba. Dedim mi?.. Kıpırdadı işte dudaklarını.

İnemiyorum aşağıya. Arabadan inemiyorum. Oysa şurda bir kahve ye-
ri var. İnip az da olsa konuşmak, dertleşmek olası. Ama inemiyorum. Daha
yukarı, Gökören'e gideceğim. Ondan mı acaba. Belki de deminki duyguda
ninememişim. Yabancılıktan. Ayrı dünyalardan bakıyoruz birbirimize.
Sesleniyoruz kapı, pencerelerden.

«Bizim Nuri demek?. Vay anasını!. Tam şehirli olmuş herif beel.» /
«Kaç yıl oldu gideli köyden?.. Bak hele!..» / «Ne de değişmiş!..» / «San-
ki buralı değil..»

«— Hoşgeldin Nuri... Niye inmedin aşağı?..»

«— Safa getirdin yeğenim!..»

«— Halinize, dilimize bakma sen, işte bız hep böyleyiz...»

«— Baban niye gelmedi?.. İş mi var ki?...»

«Ne işiydi onun işi Memet?...» / «Ne bileyim yavru... Gideli hanidir!..»

Aklımdan börekçiler, kapıcılar, yollarda kazma kürek sallayan amele-
ler, bekçiler, hamallar, fabrika işçileri, küfeciler, sergiciler, çimacılar...
geçiyor bir bir.

Neyse, birazı yürüdü. Alttaki kahveye. Oraya iniyorlar. İkinci sonrası
bir alacaklık sırtlarında, bellerinde. Uzayan gölgelirinin toprakla oyunu...

Arada bakanlar var geri. Benim inişimi bekleyenler halâ şurda. Kapının ardında. Niye duruyorum peki?.. Ya in, ya da ver kararını çek git buralardan. Anandan başlayıp sülâleden çıksınlar. Kavatlığından, büyüklemelelerine yakıştırdıkları bir sürü lâkaplardan dem vursunlar... Hadi ver kararını...

Yirmi yıl!.. Her şey bir düş sanki. Herşey yalan...

Ellerimin, avuçlarımin değişmesinden belli ki çok olmuş ayrılalı. «Arkadaşım»ın elleri başka... İşte dayamış kapiya, bekler. Bakar ve bekler. Saniyelere sığdırmışlar beklemeleri. Hepsî. İşte gene... İşte... Ne de çok gözleri!. Ne de çok elleri! ağızları!. Tüm Elmacık köylüleri sökülüp gelmişler beni bitirmeye... Şu kapının ardında bir olmuşlar. Bakarlar. Bir tanıdık yüz, tanıdık ses ararlar bende, gözlerimde, dilimde. Gözbebeklerimin içinde, saçlarımda, kulaklarımda... Açılmayan ağızımda. Kapiya, kapının kolu na varamıyan ellerimde. Bedenimi saran gıysimde. Bir tanıdık ararlar. Çok eski günlerde gurbet yollarına saldıkları Nuri'den ne kalmış acaba?... Ne kalmış? diye...

Ellerime bakıyorum. Beyaz, yumuşak ellerime. Kanlı, etli, sağlıklı... Kızarıyorum. Sabunlar, radyolarda, televizyonlarda, yollarda, caddelerde, çarşılarda kokulu tuvalet sabunu, reklamları. Bir sürü tırnak makası, berber koltuğu, losyonlar, kremler, kol düğmeleri, beyaz, ütülü gömlekler, kıravatlar, en özentili dekorlarla donanmış varsıl vitrinlerde konfeksiyon elbiseler... Pahalı terzi dükkânları, dönen çıraqlar. Verilen bahşişlere dudak büken umursamazlıklar... 'Pardon'lu, lütfen'li, 'mersi'li konuşmalar... Tüm resmedilmiş ellerime... Kocakent biçimine aşılarmış ellerime... Kızarıyorum... İşte şu Veli. Şu halam oğlu Memet. Şu da dayımgilin Nevzat olmalı. İstanbul'a uğramıştı. Bir Memet daha. Bir daha...

O ayrıldığım güne gidiyoruz. Küçülüp de. Hepbirlik. Yürüyoruz. Gökören'den aşağıya. Topyerine. Uğurluyorlar beni. Anamı, babamı. Ağlaşanlular. Bakıyorlar öyle. İşte gene, tıpkı şimdi olduğu gibi. Bakıyorlar. Şu lar var. Neden, bilemiyorum. «Arkadaşlarım»ın yüzlerinde anlamsız gübolatça'yı ağdın mı Dereköy. Sonra taa ötelerde bir Dokurcun. Sonra uzun tiren yolları. Sonra dağlar, tüneller.. Tey o dağların ardında bir 'kocamaan şehir': İstanbul.

Değişmişim ben. Yabancıyım bunlara. Kendime. Gerçeğime. «Arkadaşım» dedi Veli. Bozuldum. Ya elimi sıkın eli. Bi başka. Sert, kalın. Kocaman. Sanki taş, sanki toprak!

Bir iki saniye içine nasıl sığıyor bunca yıl? Bunca serüven?. Gel de çık işin içinden. Kapiya bakıyorlar ki açılınsın. Bir 'arkadaş' yıllar öncesinden bir Nuri. İnsin aşağıya. Kocakent masalları'nı anlatsın bir bir. Anlat-sın da 'dinlesinler. Aha böyle, açıp ağızlarını...

«Ula Türkmen'de az mı işeydik yollara?» / «Hah hah haaa!...» / «Koca Dursun amcanın camışını kim kör ettiydi?» / «Terelipınardan aşşa nasıl inerdik mercan balıklarını tuta tuta. Nasıl çimerdik soğuk suyunda derenin?» / «Ağam Memet izin verincesi... Ağam Necip ses çıkarmayın-cası... Nasıl, cıscıplak?..» / «Hah hah haa!..» / «Mısır beklemelerimiz geceler boyu. Domuz ürktmek için tenake çalmalarımız... Çığırışlarımız yalan, doğru korkular içinde sabahlara kadar.»

«Kospak'ın samanlığı... Debelenmelerimiz... Gölcük yolu. Bolatça'ya inince hele, Ahmet Dayı'nın değirmeninde eğlenmelerimiz. Elmalarından

kurban eti

«Ne oldu anam, baktın durdun suratıma...» diye soludu yaşlı kadın. Sorusunun karşılığını beklemeden yeniden söze koyuldu. «Birine mi benzettin yoksa?..» İrkildi birden. Bir türlü kanamadığı derin bir uykudaymış da birden bire patlayan bir gürültüyle ayağa fırlıyordu sanki.

«Eten, şekerden...» diye yinledi dilenci.

«Yok vallaha!.. Ne et, ne şeker...» karşılığını verdi kadın boynunu bükerek.

«Unun, bulgurun da mı yok?.. Beş on kuruş para mara...» diye üstele-di beriki.

«Yok teyze, vallaha yok!..» diye diretti kadın. «Var da vermiyorsam, gençliğimin hayırını görmeyeyim...» Sesi ağlamaklıydı. Biraz daha üstelese ya dilenci, bulgur bulgur yaşlar boşanacaktı ürkek mavi gözlerinden.

«Göre göre kör komuşsun da...» diye mırıldandı yaşlı dilenci. Torbasını yeniden sürüye sürüye uzaklaştı oradan. Bitişikteki apartmanın kapısından daldı içeri.

«Kimdi o?..» dercesine karısının gözleri içine dikti adam bakışlarını. Geniş kapaklı odun sobasının yanındaki mindere oturmuştu. Beli iki büklüm, başı öne kaykılmış, sol dirseğini ot yastığına dayamış, ordan güç alıyordu. Elleri bilek yerlerinden torbalara sokulmuş; iğrençliği, ürkünçlüğü örtülmeye çalışılmıştı.

«Dilenci!..» diye omuz silkti karısı.

Çocuklar pencereden dışarıyı seyrediyor, ara sıra kesik kesik öksürüyor, bir şeyler söyleyip gülüşüyor, birbirlerini iteleyip bağırıyor, ağlaşıyorlardı.

«Sobanın da kendine bile hayır yok...» diye soludu adam.

Karısı anlamamıştı.

KAPININ ARDI

aşırımlarımız. Adamı kızdırmalarımız. Ha?..»

«Desene Nuri. Az da İstanbul'dan sözet. Nasıl bi yer?.. Esastan cennet mi? Yoksa yalan mı dedikleri?.. Hele aniat hele...»

Uzayıp gidecek bu sözler. Bu sorular. Bu ansımlar bir bir. Peki ben niye geldim buraya?.. Geldim de çıkıp inemiyorum yanlarına?..

Babam hasta. Yatıyor. «Sen git.» dedi. «Var git, gör bizimkileri. Şu tapu işini bi görüş. Zarar etmeyelim...» Tarla, bağ, bostan işi. Amca çocuklarıyla başbaşa vereceğiz. Babamın verdiği buyruk üzerine hareket edeceğiz. Kasabaya ineceğiz sonra. Bir avukat tutacağız... Şu... bu...

'Hadi Gören'li Nuri...» diyorum kendime... «Hadi in bakalım aşı.»

Bakıyorlar yine. Az azdan da azalıyorlar haal! Enayi mi bunlar!...

«Arkadaşım» Veli bekliyor. Ardında Memet. «Kaşıkçı'nın Memet». Yanında «Kâzım», Düvencilerin Kâzım»

«Hadi in! Başlayacaklar şimdil!..»:

.....

Nasıl açılır bu kapı?.

«Ne var gene?..» diye çıkıştı.

«Havamı soğuk, ben mi üşüyorum...» dedi adam bir kez daha. Küçülükçe küçülmüş, olduğu yere büzülmüştü.

«Adam ola da kaloriferli evde oturaydın!..» diye dikleşti karısı, tüm hincını kocasından almak istercesine. Dik dik kocasının gözlerinin içine baktı. Beriki kilimin nakışlarına dikti hemen bakışlarını. «Elbet üşürsün el alemin bodrumlarında... Bunu bulduğun neyine yetmiyor. Yine allah razı olsun elin adamlarından ki tuttu da verdiler şu iki göz yeri. O da olmasa ne yapardık ola. Benim gücüm ancak buna yetiyor, n'apıyım... Onun bunun kapısında... diye omuz silkti. Sonra birden sesini yükselterek: «Bir sendikacılık boku çıkardın başımıza... Herkesi düşman ettin kendine...»

Birden canlandı adam. Bam teline basmıştı karısı. Şah damarından yalamamıştı onu. Her fırsatta sendikacılığından söz açmasına, bu yüzden patronla aralarının açılıp patronun sadık kölesi Of'lu Cemil'in silindirin vidalarını gevşeterek iki elini ezdirmesini durmadan başına kalkmasına dayanamıyordu bir türlü.

«Otur oturduğun yerde!.. Kalkarsam sıçarım ağzına!..» diye soludu bir anda. «İnsanca yaşamak istediysen suç mu ettik yani?..» Sesi ufacık, sıksa gövdesinden beklenmedik bir sertlikle çıkmış, sıvası dökülmüş beton duvarlar arasında vınlayıp durmuştu.

Üstüne varmadı kadın. Kucağına çıkmaya çabalayan küçük kızın sırtına bir yumruk indirdi. Kız ağlamaya başladı. Hem ağlıyor, hem de bir eliyle anasının koluna yapışmış, göğsünü açmaya uğraşıyordu. Kızı kucağına çekti, buluzunun bir ucunu yukarı doğru sıvayıp memeyi tıkadı çocuğun ağzına.

«Töremeyesin sen emi!.. Töremeyesin!..» Çocuğun çıplak baldırını burdu, bir tokat yapıştırdı donsuz kışına. «Eşsek kadar oldun... Sömürüp duruyorsun boş memeyi... Üçüne basacaksın nerdeyse. Sülük gibi sömür dur!..»

Kız ağlamasını kesmiş, ara bir yutkuna yutkuna çekiştirip duruyordu boş memeyi.

«Anne!.. Anne!.. Anne kız!.. Kurban eti geliyor! Yalan söylüyorsam iki gözüm önüme aksın... Fatmağım teyze siniye et doldurmuş, bize doğru geliyor...» diye bağırды büyük kız pencerenin önünden. Ondaki iki yaş küçük olanı yassıltığı burnunu camdan ayırmadan, bir gözünün ucuyla geriye doğru bakmaya çalışarak, burundan gelen hırıltılı bir sesle:

«Bak! Bak! Emel ablağilin köşeyi döndü... Bize doğru geliyor...» diye soludu. Konuşurken burnundan çıkan sümükler camdan aşağı kayıyordu. Horultuyla geri çekmeye çalıştı. Bir kısmı yapışmış kalmıştı cama...

«Et!.. Et! Et!..» diye el çırpmaya başladı dört beş yaşlarındaki oğlan.

«Geliyorum yanınıza!..» Kalkıyormuş gibi yaptı anaları, sonra gerisini geri yerleştirdi dizini. «Yaşamayasıcalar!.. Her geleni bize sanıyorsunuz. Düştü boğazınız... Düştü. İki lokma et yemeseniz olmaz sanki!.. Akşamaca, 'anne geliyor!.. anne geliyor!' kuruttunuz kulağımı...»

«Gelmediler galiba?..» dedi adam, başıyla yukarıyı göstererek. «Sesleri solukları yok...» Diye soludu. Soluklana soluklana, kesikli konuşuyor, sözcükler fısıltı halinde dökülüyordu mosmor dudaklarından.

«Ben diyorum hadımım, sen oğul uşaktan haber soruyorsun!..» diye sertleşti kadın. «Kaç yol söyleyeceğim, kaynanasına gittiler. Fingirdek karı anasının gözü. Kaçırır mı fırsatı, koçu burada kestirir de, ona buna dağıttırır mı?.. Hak için kurban, küp için kıyma! Koy desinler Şah bu dağın bağı var. Benli Safiye de Kurban kesti desinler...» Biraz düşündükten sonra yeniden

söze koyuldu: «Elin karısında da suç yok şimdi Allah için söylemeliyse. Senin kardeşin olacak o itte suçun büyüğü. Karısının gözünü gözlüyor. Şuraya git, gidiyor. Şuraya gitme, gitmiyor. Meltemciği sıçma dese ya sıçmayacak ha!..»

«Kızı gönderseydin de...»

«Hah bir bu eksikti!..» diye bağırdı kadın, bakışları kocasının gözleri içine dikili. «Bir bu eksikti diye yineledi, Daha bir sert çıkmıştı bu ikinci «bir bu eksikti!» Oturduğu yerde, kucağındaki çocuğun uykusunu sarsmaya çalışarak dizleri üzerinde sürünerek biraz daha yaklaştı kocasına. «Kapı kapı et toplatacağım bacak kadar çocuğa. El kadar sabi daha şimdiden dilenmeye...»

«Dilenmeyi de nerden çıkardın?... Şimdi başlayacağım gene senin bu büyük görünme sevdandan da...»

«Büyük görünüp de ne yapıyorum... Ellerın karıları gibi...»

«Elin karısına dedirtme beni şimdi!..» diye sözünü yarıda kesti kocası. «Atamadın bir türlü şu kendini inkâr etmeyi... Onlara ne bakıyorsun... Sen bir işçi karısısın... Hem onların takıp takıştırdıklarına bakma. Ne namus-suzluklar yapıyor, ne dümenlerle...»

Sana bir şey diyemiyorum ki!..» diye omuz silkti kadın içli bir sesle. «Sen elinden geleni yaptın. El bir çalışıyorsa, sen iki çalıştın... Feleğin gözü kör olsun! Kimini çığ gibi büyütürken, bizim gibileri: el kapılarında...» Yaşlar, gözünden yanaklarına kamıyor oradan da kucağında meme ağzında uyuyakalan çocuğun alınına damlıyordu şıpır şıpır. «Bize değil Rizelilereymiş!..» Camdaki büyük kızın bu yenik sözleri kaynayıp gitmişti araya. Ses çıkaran olmamıştı. Kadın içli bir sesle yakınıp duruyordu. «Soyka dünya da bir hoş oldu.. Faytonu satmadan önce, geçinip gidiyorduk iyi kötü. Üçünden aşağıysak beşinden de yukarıydık. Bir de tuttu «Murat» boku çıkardılar başımıza. Kimse binmez oldu faytonlara. Hoş, onlara da bir diyeceğim yok a. Beş liraya taksi dururken, kim faytona biner de at fıskısı koklar... Gücü yeten sattı faytonunu, atını taksiye yatırdı... Yedisi, sekizi bir oldu çektiler bir «Murat» atlarına. Bizim köhne fayton iki sıska at ne ederdi ki... Sonra fabrika... Orada da bir partacilik boku...»

«Kaç yol söyledim, partacilik değil, sendikacılık!..» diye bağırdı adam.

«Ne farkedir, ha biri, ha öteki... Bizi işte böyle günümüze düşürdü ya...» diye omuz silkti kadın.

«Bizi bu güne düşüren ne parti, ne de sendika!..» diye söylendi adam horultulu bir sesle. ««Fayyaz Baba» denen sülük...» Kısa bir suskunluktan sonra yeniden söz ekoyuldu. «Feyyaz babalar!..»

Kapı çalınıyordu. Yerinden kalkası yoktu kadının. Pencere kenarına hamurla yapıştırılmış gazete parçalarındaki yazıları sökmeye çalışan büyük kıza baktı.

«Nesrin!.. Kalk kız, şu kapıya bak!.. Bak kime diyorum daha!..»

Kız gönülsüzce kalktı. Öteki kardeşleri ondan önce üşüşmüşlerdi kapıya.

«Gelirsem yanınıza!.. Gösteririm size!.. Fitol fitil getiririm burnunuzdan!.. Bak kız, kime diyorum daha!..» diye yanına yöresine bakınıp çocuklara fırlatacağı bir şeyler araştırırken, geri çekilmişti çocuklar. Geçip yerlerine oturdular.

Beyaz baş örtülü kadın, örtüsünün bir ucunu dişleri arasına kısırmış, koltuğundaki et dolu tepsiyi gizlemeye çalışıyordu.

«Anan nerde?..» dedi kıza sertçe. Sonra sorusunun karşılığını beklemeden yeniden söze koyuldu. «Şu eti iyi bir yere koy... Yukardakilere getirmiştim... Evde yoklar. Bir daha da kim götürüp getirecek... Gelince verirsiniz. Ferdaneâğnım teyzem verdi dersin yengene...»

Kız eti aldı. Suratı daha bir asılmış, kaşları çatılmıştı. Kurbağa ölüsü tutuyormuşçasına şaşkın şaşkın baka kaldı elindeki et parçasına. Sonra kendini toparlayıp:

«İyi, iyi, veririm...» dedi ilgisizce.

Kadın, bir kaç adım attı atmadı ki arkasını dönüp seslendi bir daha:

«Bana baaaak! İyi bir yere koy. Kedi medi kapmasın, hal..»

Anası gelmişti kapıya. Eti görünce yüzü güldü.

«Kim getirdi?..» diye sordu.

«Ferdane mi ne diyorlar a, işte o. Şeyin annesi...»

«Şey kim?..» diye çıkıştı anası.

«Hani bizim sınıfta kırmızı mantolu kız var ya...»

«Kırmızı mantolu kızı mızı bilmiyorum ben!..» diye bağırdı anası. «Eşşek kadar oldun daha bir gelenin kim olduğunu bilmiyorsun!..» Eti kızın elinden alıp bir tabağa koydu. Terekte kutuların arasına sokulu bıçağı çekti.

«Bizim değil...» dedi kız.

Kadın afallamıştı. Kızın yüzüne baktı.

«Meltem gileymiş. Evde yoklarmış da...»

Kadın boynunu büküp, bıçağı aldığı yere koydu. Tabağı beton döşemenin üzerine koyup leğeni geçirdi üstüne.

«Yavrum kaç kere söyledim. Bizim değil o et. Meltem yengeri gilin...» diye yatıştırmaya çalışıyordu kadın, çocukların her birini. Diretip duruyordu çocuklar. Kimi kadının omuzundan eteğinden çekiyor, kimi oturduğu yerden tepinip duruyordu.

«Kalk iki cız bız et de koy önlerine...» Sesi kararlıydı adamın. Hiç böylesine kesin konuştuğunu görmemişti karısı. «Benim de yüreğim geçti... Kalk, iki lokma et atıştırmasını düşünerek.

«Nasıl olur, elin etini... Sonra ne derler...»

«Sen kalkmazsan ben kalkacağım...» diye yetindi adam. Koskoca bir bayramı etsiz geçirecek değil a beş çocuk... Hem Meltemgile kim olsa getirir. Yok yoksul değiller ya... Koca koçu benim için mi kestiler...»

Kadın kalktı. Eti doğradı. Tencereye iki tas su koydu. Bir tutam da tuz kattı içine. Oturttu tencereyi gazocağının üzerine. Tencerenin yanı yöresi boğum boğum is tutmaya başladı bir anda.

«Han kapısına döndü...» diye söylenerek, çalınan kapıyı açtı.

İki kişiydi gelenler... Bir kaç adım ötede de bir at arabası duruyordu. Sürücü başını öne eğmiş, sarma sigarasının kıyısını yaşıyordu boynunu o yana bu yana götürerek.

«Kurban derisi için geldik bacı...» dedi adamlardan şişmanca, kısa saç-

lı olanı. Kadının ağzını açmasına vakit bırakmadan sayıp dökmeye başladı sonra: «İmam Hatip yararına. Sevapların en büyüğü. Cenabı Allah hayır-larınızı!..»

«Kurban kesmedik...» diye fısıldadı kadın utana sıkıla.

Adam direktip duruyordu hâlâ, «Dar-ı dünyada ne verirsen elinle, o gi-der seninle... Hak taalâ buyuruyor ki...»

«Kurban kesmedik diyorum lâftan anlamaz mısınız siz?..» Köpürmüş-tü kadın. Utanması sıkılması kalmamıştı. Çekti örttü yüzlerine kapıyı. Ho-murdamalar, ilenmeler geliyordu dışardan. Dayanamadı. Geri açtı. Gözle-ri yuvalarından dışarı uğramış, saçları dikilmiş, alnı gerilmişti.

«Bana bakın!.. Utanmıyor musunuz eşşek kadar herifler!.. Sana diyo-rum sana koca kıllı!.. Cemek sakalından utan!.. Orospu da, kahpe de sen-in evinde... Bir de hacı olacaksın ha... Aç mı, tok mu, akşama ekmekleri var mı demiyor kalkmış orospuluğumu, kahpeliğimi...»

«Hayasız şerrinden koru yarabbiiim...» diye sakalını sıvazladı ablak su-ratlı, çember sakallı olanı...

«Perizaaa!.. Hu!.. Periza!.. Kız Periza sana diyorum!..» diye bir ses gel-di inceden inceye. Başını kaldırdı. Huzur apartmanının üçüncü katından sesleniyordu sabahlıklı kadın. Saçının başının dağınıklığına, uzun uzun es-neyişine, kollarını aç aç gerinişine bakılırsa, yeni kalkmıştı. «Duyuyor musun ayol!.. Ne sağır şeymişsin bel!.. Deminden bu yana bağıra bağıra bir kaldım... Kızı gönder de gazete yollayayım... Fazla sallanma sen de... Daha salon temizlenecek...»

Hiç ses etmedi Periza. Çarptı kapıyı girdi içeri. «Bayırın köylüsü de adam oldu çıktı başımıza... Batasınca dünya şu kimin itiydi ki, iş buyuraydı bana!.. Altından girip üstünden çıktı onun bunun tarlalarını elinden aldı... Şimdi de parayla oynuyorlar... Tapucu kim oluyordu ki ben onun...»

«Oooy!.. Anam, yandım!..»

Sözü yarıda kaldı. Sesin geldiği küçük bölmeye koştu. Kap kacağın bulunduğu bu küçük aralık buğu içinde kalmıştı. Çocuklardan biri kendini kaldırıp kaldırıp yere atıyor, bir başkası da yerden topladığı şeyleri tikiş-tiriyordu ağzına. Yerde kıvranan oğlanı kaptığı gibi kucağına aldı.

«İllallah sizin elinizden illallah!.. Kıran giresiceler sizi!.. Dur tünek bil-miyor, iki köyü bir eşeğe bindiriyorsunuz...» kucağına aldığı oğlanın bağır-tısı daha bir artmıştı. Yırtınıp duruyordu. Betonun üzerine saçılan etleri toplayıp ağzına atan kızın belinin ortasına tekmeyle indiriyordu ki kısıkaç gi-bi bir şey sarmaladı bacaklarını. Tekmesi öylece kavada kalmış, bir yere saçılan et parçalarını avuç avuç ağzına tepmeye uğraşan küçük kıza, bir bağırıtısı odayı çınlatan kucağındaki oğlana bakıyordu. Kocası yüzü koyun ye-re uzanmış, dirsekleri yere dayalı, havadaki bacağına yakalamış tekmeyle önlüyordu...

ibrahim usta'yı karartan güneş

Cabiranım'ın tüccara çalıştırdığı Singer yirmi beş otuz yılın makinesi idi. İbrahim Usta'nın dükkân komşusu düğün hediyesi olarak getirdiğinde elle çalıştırılıyordu. Kayışı, dökme demir tekerlediği, ayakları, ızgaralı pedalı ise sonradan, İbrahim Usta'nın işleri bozulup da ailece taşradan İstanbul'a taşındıklarında eklenmişti. O günden beri de evlerinin sokağa bakan penceresi önünden hiç kalkmamış, keten örtüsü hiç örtülmemişti. Tüccardan biçili gelen sivri, küt, yuvarlak yakalı; küçük, orta, büyük boy ya da mavi, pembe, krem çizgili gömlekleri Cabiranım'ın becerikli elleri, dayanıklı ayaklarıyla dikiyor; yokuşun alt başındaki çeşmeden gelen kova kavgalarına, lağım kuyularının burun kazıyın kokularına ailesinin yaşam gürlüsünü katıyordu durmadan.

Ankara saba taksime başlar başlamaz İbrahim Usta duvardaki rafa uzandı, kapattı radyoyu. Singer de sustu bir an.

— «Aç!» dedi karısı.

Mavi-beyaz çubuklu gömlekler mekik altından saba taksimle uzama-ya başladı yine.

Tüccarın biçtiği parçaların daha önce önleriyle arkaları yanlarından dikilmiş, kıyılardan pervaz geçip kolları takılınca sıra yakalara gelmişti. Bugün yakalar takılacak, böylece Cabiranım, günler süren uğraşını tamamlayıp işleri kocasıyla tüccara yollayacaktı. Hem gelecek paraya bir an önce kavuşma hem de öğleden sonraki halk matinesinde Türkân Şoray'a yetişme isteğiyle makineyi harıl harıl koşturuyordu.

İbrahim Usta, payton sobanın kuytusundaki minderden dizlerini ovuşturarak kalktı, sedire geldi. Cabiranım'ın gelişigüzel attığı, yakaları da takılmış, işi bitmiş gömlekleri dürmeye başladı. Her birinin kollarını, omuzlarından arkaya kıvrıp çaprazlıyor, bedeni orta yerinden ikiye katlıyor, daha sonra da gömleği renktaşlarının, boydaşlarının dengine katıyordu. Yaşından, romatizmalarından beklenmedik bir çeviklikle çabalıyordu ama gözleri bir ürkeklik, elleri bir tutukluk da yüklenmişti. Sedirdekilerin dürümü bitince yanaşma işgüzarlığıyla Singer'e sokuldu. Mekikten çıkacak gömleği lahza sektirmeden kapıp dürecekti. Arada da dudak uçlarına otudan sırnaşık çizgilerle Cabiranım'ı izliyordu. Ama o kaskatı. «Yine uzamış çenesindeki kıl!» dedi içinden. Hiç sevmezdi bunu. Benindeki bu kıl uzayıp gitti mi, Cabiranım'ın da bir türlü cımbızlamaya eli değmedi mi evde mutlaka bir uğursuzluk başlardı. Çok denemişti İbrahim Usta. «İyisin, hoşsun; cabbartlığına kimseler erişemez ama para kazanıyorsun diye şu havan, şu tafran olmasa!» diye geçirdi kendine kendine. Cabiranım sanki duymuş gibi:

«— Öyle bön bön bakma!» diye yanıtladı. «Üç beş parça bir şey kaldı zaten. Oyalanacağına yemek koy kendine!»

Yelip gitti kocası. Hayattan akli karalı, damalı küçücek bir bez getirdi. Yayı. Sobanın üstünden de hem dibi hem kapağı çukurlaşmış, yumulaşmış kuşaneyi indirdi. Soba tahtasının altından çektiği, akşamdan kalma

yarım soğanı, bez üstündeki bir tutam tuzla katıklayıp tüketti dün pişen kuru fasulyeyi.

Karısı bu ara son parçaları bitirmiş, dürüp denklemeğe başlamıştı. Yardıma koştu İbrahim Usta. Rengine, boyuna, biçimine göre ayrı ayrı bağlanan gömlek denklelerini aklıktan karaya yönelmiş eski bir yatak çarşafının ortasına yığdılar. Çapraz köşeler yığının üstünden sıkı sıkıya kelebeklenince ortaya gezici, eskici kadınların bohçaları gibi bir şey çıktı. Gerili, sert, ağır. Yokladı İbrahim Usta. «Bir alâmet olmuş! Külçe gibi!» dedi yaşlı sırtı. Aynı direnişi dizleri de gösterdi. Ama Cabiranım:

— «Ne yoklayıp duruyosun? Her zamanki gibi işte! Hiç götüremeyip yolda yığıldığın, hanın kat merdivenlerini çıkamayıp düştüğün oldu mu?» deyince İbrahim Usta:

— «Tabii canım, neye götüremeyim? Ama hiç işte! Laf olsun diye de yoklamışım.» dedi.

«— Paranın yarısını geçen seferki gibi sonraya bırakırsa 'Olmaz!' de. 'Karımın önümüzdeki pazartesiye kabul günü var. Para lâzım.' de.»

— «Olur!» dedi kocası.

— «Böyle dedim diye çataçat da kavga etme adamla. 'Olmaz!' dedikten sonra bekle. Yokla onu. Eğer bağırırsa sen alttan al. Bir de işten olmayalım.»

— «Olur!» dedi kocası yine.

Ve kapı ardındaki çividen gömleğini çekti. Çivinin yaptığı izi ve uçlardaki kırışıklıkları ütölemek için yakayı iki eli arasında hızla birkaç kez gerdirdi. Kir den kara, parlak, kaytan gibi bir çizgi oturmuştu yakaya boydan boya. İbrahim Usta'nın kötü bir amacı yoktu ama Cabiranım yine de alınmıştı:

— «Ne o, ne bakıyosun? Kirli yakayı gösterip ne takaza ediyosun? Sanki iş-güç tutarmış, evime hizmetçiler sokarmışsın gibi! Kendine göre bir işe eyvallah diyeydin de elim çamaşır yıkamaya değeydi! Bulmuş da buluyosun!» diye tersledi kocasını.

Hasbinallah çekti İbrahim Usta. «Sabır İbrahim!» dedi. «Geçmişim hep başıma kakılacak demekki. Bulmuş da bunuyomuşum!»

Yıllar önceydi. İbrahim Usta'nın dükkânının da bulunduğu, peçete genişliğindeki dörtgeni belediyenin yıktıracağı söylentilerinin taşra kentinde yaygın olduğu günlerin birinde. Cabiranım, öğle yemeğine eve gelecek olan kocasını karşılamak için her zamanki gibi yine sokak kapısına çıkmıştı. Ayağında kendisinin diktiği hatmi desenli bir şalvar, başında da oyarların çevrelediği bir ipek krep vardı. Krepin altından da saçına firketelediği gonca gül seçiliyordu. İbrahim Usta, elinde bir kesekâğıdıyla sokak başında görüldüğünde Cabiranım üstünü başını gözden geçirdi, derlenip toparlandı. Son olarak da gülünü yokladı. Çarşıdan getirdiği öteberinin elinde bekletilmesine kocasının sinirleneceğini bilen Cabiranım, İbrahim Usta kapı eşiğini atlarken, bir yandan:

— «Hoşgeldin, safa getirdin!» diyor, öte yandan da elindeki pakede uzanıyordu.

Yüz vermiyordu İbrahim Usta. Atadan babadan öyle görmüş, öyle alışmıştı. Yüz verilen kadının arsızlaşacağını öğretmişlerdi. Onun için erkek kasmalıydı kendini. Kadının oynaşmasına, sokulmasına dayanmalıydı.

— «Hayırlı işler olmadı galiba bugün Efendi?» dedi Cabiranım. «Yüzün hiç gülmüyo?»

— «Hep o mesele.» diye yanıtladı İbrahim Usta. «Çarşıda gene yıkım söylenmeye başladı. Belediye de yıkım karşılığı fazla para vermeyecekmiş galiba.»

— Aman be Efendi, orayı bildim bileli yıkacağız derler. Yalandır gene.»

— «Bu sefer ciddiye benzer.»

— «Amaan, gün doğmadan neler doğar!» dedi Cabiranım.

Kuşkulanmıştı İbrahim Usta. «Canım sıkkınken bu kadın böyle varmazdı üstüme. Bir şey var bunda. Şimdi çıkar kokusu.»

— «Allah gümüş kapıyı koparsa altınını açarmış!» diye de ekledi karısı. «Ama sen yakınıni göremezken uzağı görmeye çalışıyorsun. Baksana gül takındık saçımıza, gül gibi göresin yüzümüzü diye!»

Yanıtlamadı İbrahim Usta. Gözlerini konca güle çevirdi, o kadar.

— «Bu gülün altında bir de erkek yaka, pembe gömlek olsa pek ya-kışacak!»

— «Kadın kadınlığını takınmalı!»

— «Fakat şimdi herkes giyiyö. Ayıp değil ki.»

— «Ben herkes değilim! Karımı sokak kadınlarına benzetecek kadar ne geniş mezhebim ne de bol param var!»

— «Ayol Hacılar'ın gelini bile almış. Hem pahalı da değilmiş.»

— «Yetmiyo mu elindekiler? Çıplak mı kaldın? Daha kaç gün oldu, işlerin kesatlığına rağmen ayağındaki şu şalvarlığın alınışı? Fazla ileri gi-di-yosun! Buldun da bunmaya başladın!»

Çarşaf uçlarının bağlantı yerinden koluna taktı gömlek yükünü İbrahim Usta. Karısı da alttan, yandan destekleyerek yardımcı oldu. Hayatta, oradan da dış kapıya çıktılar. Yük, sırtta verildi kapı önünde. İkına mıkına oturttu İbrahim Usta. Şöyle bir yokladı kendini, dengeledi, yokuşu tırmanmaya başladı.

Romatizma daha onuncu adımda duyurdu varlığını. Dizkapaklarında sızılar başladı. Her adımda da ağırlaşıyordu sırtındaki. «Bıktım bu dünyanın yükünden!» dedi, «Hep Cabire'nin yükü. Evin geçimini sağlıyo diye sırtıma biniyo. Tafrası da bu yüzden. Eee dünya bu! Dün onaydı, bugün bana. Benim de yük taşımaktan başka bir işim olsaydı, daha kolay katlanırdım yokuşa. Dükkânım, işim devam etseydi meselâ. Hoş, benimki de hayal ya! Dükkân, tezgâh, usta lâzım değil onlara! Var mı yok mu kutu kutu üstüne koysunlar, kat kat mezarlar yapsınlar. Neymiş işhanıymış... O pasajlar öldürdü ustalığı. Aldılar dükkânlarımızı. Verdiler hepimize birer metelik. Kıyıdaki dükkânların bile ne hava parasına yeter ne de kirasına. Bu İstanbul'un da gözü çıksın! Taşını sıksan altın damlarmış. Hep palavra, dubara. Beni işçiliğe bile kabul etmedi. Romatizmalarım varmış! Ne diyelim sürüneceğimiz günler gelecekmış geriden. Cabire'ye kul olacakmışız. Zor Allahım zor! Sen, sen ol da Hazreti Peygamber'in eline bile baktırma kulunu!»

Cabiranım yükün ardından kapıda dikili kaldı. Mutlu görünüyordu. Yük, içindeki gömlek sayısınca bir lira demekti ona göre. «İyi para alacağız akşama! Ama az çalışmadım. Kaç gündür uyku durak bilmedim.» Tüccar takıldı aklına. «Kör oiası! Bu sefer tam verse bari parayı. Dikişçiye bir lira, ütücüyle ilikçiye altmış kuruş verirken kendisi tekini otuz otuz beş liradan Anadolu'ya gönderir; ama bir yandan da paramızı keser. Sanki bize muhtaç! Masrafı ne ki? Alt tarafı biçkiyle kumaş ondan. Gözüne dizine dursun!»

O çıplak kafasında baykuşlar ötsün inşallah!»

Yokuşun ortalarında İbrahim Usta artık seçilemiyordu. Aklığını, saflığını yitirmiş, yere kona kona altı kararmış o çarşaf, o tostoparlak yük iyice örtmüştü onu. Ne yandan kolu ne alttan ayakları görünüyordu. İbrahim Usta yüke bağımlıydı, dışına çıkamıyordu. Cabiranım; sanki ayaklanmış da kendi kendine gider görünen o kara lekeyi, o tüccar yükünü görünce coşkuya kapıldı. Kurtaramadı kendini. «Aman allahım!» dedi. «Ne tiksindirici, ne kirli yük! Kapkara! Ben yaptım içindekileri halbuki. Gençliğimde yaptığım oyalar, danteller gibi. Çevrelerin, yatak örtülerinin yakışığı gelirdi benim oyalarım, benim dantellerimle. İşlediğim yapraklarla çiçekler de kolalı yastıklarda sahici gibi durdu. Ama o zamanlar hiç kirli değildi! Şimdi niçin kirleniyorlar acaba? Şuraya bak, koca bir gölge! Eskiden sakız gibi olurlardı. Şimdi gölge! Benim ardımda bir güneş var galiba! Beni kavuran, beni güden bir güneş! şimi kirleten, gölgemi İbrahim'in üstüne düşüren bir güneş!»

Duramadı dış kapıda. Göz pınarları boşanmıştı. İbrahim Usta'ya acıyordu. Odaya geldiğinde «Ah İbrahim!» dedi. «Neden beni dinleyip de belediyenin verdiği parayla o küçük şehirde bir büfe açmadın? Şimdi sigara, kibrit, gazete, içki satarsın; yaşardık işte! Ama sen ille de kendi işim diye tutturdun! Dükkân dedin, tezgâh dedin. Orada olmayınca ver elini yeni dünya! Ah İbrahim ah! İstanbul'un oburluğuna lokma gelmişiz meğer! Surlar dışında bizim de yerimiz olacaktır demek. Ama dinleseydin beni be İbrahim! Ne evimiz giderdi o zaman, ne buralarda sürünürdük. Sen de bir iş sahibi olurdu.»

Geçmişle şimdi arasında titrek, düşsel bir gösteri içindeydi Cabiranım. Belki de bir iç yargılama. Sokak giysilerini giyerken, çenesindeki benden o kılı küçük el aynasında çekerken bile dalyordu gözleri. Hürriyet Meydanındaki sinemaya giderken «Ama az çektirmede İbrahim de!» dedi. «Bir gömlek için az yalvarttırmazdı. Şimdi süngüsünün düşmesi iyi oldu galiba! Baksana tek başıma alışverişe, sinemaya çıkıyorum. Şalvarı, başörtüyü de çıkardım. İbrahim'e de danışmıyorum bir şey alırken artık! Her kadın gibi ben de haklarımı aldım kocamdan. Ama nedense bu arada hanlara, tüccara muhtaç olduk!»

KISA AÇIKLAMA

Yansım dergisinin bu sayısı özellikle *Yeni hikâyeciler kuşağı*'nın ürünleriyle oluştu. Elimize ulaşan 122 adet hikâye içinden yaptığımız seçimler, derginin, genel çizgisine uyan bir çalışmanın sonucudur. Bu arada dergi yapraklarının bütün ihtiyacı karşılayamadığı söylenebilir. Yeni hikâyeciler kuşağı (bu sayıda *Burhan Günel* imzasıyla başlayan) içinde hikâyelerini yayınladığımız arkadaşların; önümüzdeki yıllarda adlarından sık sık söz edileceğini söyleyebiliriz.

İzlediğimiz kadarıyla bu genç kuşak içinde başarı ürenler vermeye aday olacak yetenekler var. Bu sayıda hikâyeleri olmamakla birlikte, bunlardan *Bedrettin Karayağmurlar*'ın adresi olmadığı için, kendisiyle bağ kuramadık. *Uğur Çınaroğlu*, *Cafer Özkan*, *Oğuz Makal*, *İsmail Gençtürk* imzalarında, önümüzdeki süre içinde başarılı ürünler vereceğini umut ediyoruz.

Yine bu sayıda Kerim Korcan ve Talip Apaydın'ın hikâyelerini kısa hikâye boyutlarını aştığı için yayınlamadık. Bunları önümüzdeki sayılarda okurlarımıza sunacağız.

ö ğ r e k

Kara Memet içine kara üzüm, kırmızı lokum koyduğu heybeyi eyerin kış kaşına giydirdi. Dayısının çocukları eline bakarlardı varınca. Doru at heybenin altında uzun bir yola hazırdı. Ayak değiştirdi, gemini gevemeye başladı. Kara Memet dayısını, yengesini, yeğenlerini görmeyeli beş yılı aşırıyordu. Askerden geldiğinde görmüştü son olarak. Dönüş, o dönüş olmuş, bir daha gidememişti.

Güneş, Torosların diş diş doruklarını henüz kalaylamıyordu. Ortalıkta koyu, ıslatan bir güz çiyi; havada bulutlar halinde nem vardı: Torosların doğusu bulut içindeydi. Sabah yeli yörük yavrularını üşütüyor, topraksız yörük çadırlarını yalıyordu.

Kara Memet, azığını heybeye yerledi: İki yumurta, bir kaşık yağ, bir topak peynir vardı azığının içinde. Tekenin (Antalya ovası) kırmızı domateslerini, yeşil biberlerini yaz sıcağı çoktan kurutmuştu. Sebze yoktu bu yüzden azığında. Özengiye bastığı bile, bir yeklemede ağırlığını eyerin ortasına koydu. Atının başını doğuya verdi. Güneş dağların tepelerini yalıyordu. Atın böğürlerini topukladı. At, birden zağaldı yola. Ayakları geride ince bir toz bıraktı. Karısı Nazlı Ayşe ve çocukları, Kara Memet'in ardından baktılar düzlüğü bitirene dek. Sonra çadırın altına doluştular.

Kara Memet atını dar, eğri yollardan sürdü. Sıcak başlıyordu inceden. Yolların kenarlarında öğrekler, koyun sürüleri görüyordu. Yolun yakınında olan çobanlara üşenmeden soruyordu hep: «Bu öğrekler kimin, sürüler kimin?..» Değişik isimler söylüyorlardı çobanlar. Yolda gördüğü öğrekleri (at sürüsü), çadırları, sürüleri hangi obaya ait olduğunu atını durdurup sorarak, iraktakileri aklında yorumlayarak, yolu bir başına tüketiyordu. Zaman kuşluğu kucaklarken Köprü Çayı köprüsüne ayak bastı atı. Çayı büküle kıvrıla geçen köprüden ürttü at. Kara Memet atı tavladı, şişirdi:

«Deh aslanım! Korkma. Bir şey yok. Hadi, yürü.»

At, çayın öte yakasındaki verime hazır toprağa ayak bastı. Yolun kenarındaki öğreği görünce kişnedi, coştı. Kara Memet terbiyesinden asıldı atın. At durdu. Yörüklüğün verdiği hayvan aşkını bastıramayarak sesini çobana uzattı Kara Memet:

«Hey kardaş! Ayıp olmaya ama bu öğrek kimin?»

Çoban yanıtladı:

«Bilmiyor musun? Beylerin..»

Kara Memet yörük beylerinden birinin umuduyla sorusunu yeniledi:

«Hangi beylerin? Ve de topraklar kimin?»

«Sen de bir şey bilmezsin. Kimin olacak, Hepsi Togay beylerinin. Onlar yörük değil hem.»

Kara Memet'in altında at, yolu yiyen bir kurttu. Kara Memet umut kırıklığı içinde söylendi: «Zaten yörüğün nesi var ki? Kirlî abasından, kara çadırından başka.» Ova, bitimsiz bir deniz gibi sünüyor, açılıyor, uzuyordu atın ayaklarında. Dümdüz, yeşil bir deniz gibi... Ara sıra mısır tarlaları, yerli pamıklar, öbek öbek öğrekler, sürüler, çadırlar.. ovada birer ben gi-

biydiler. Kara Memet'in içindeki toprak özlemi köpürdü, taştı. Teke'den yaylaya, yayladan Tekeye göçmekten bıkmıştı tüm yörükler gibi. Toprağa kök salma özlemiydi içini yakan. Yaylaya gidince yayla köylüleriyle başları dertteydi; Tekeye inince beş beter..» Oraya konma, buraya konma.. nere konarsan kon...» Bu kötülenme, aşağılanma yörüğün içine batan hançer, yüreğini yakan zehirdi. Yıllardan, asırlardan beri. Yolun yakınında bir öğrek görünce düşüncelerini kesti Kara Memet. Aklını kurcalayan soruyu çobanın kulaklarına saldı:

«Hay kardaş. Bu öğrek kimin ola ki?»

Çoban sarı bıyıklarının altından ak dişlerini gösterdi alay edercesine:

«Kimin olacak. Togayların..»

«Ya topraklar?» Çoban iyice güldü. Kara Memet'in bilgisizliğine.

«Bu sonsuz ova da onların, öğrekler de. Buraya Çakış derler. Yörükler buralara çadır kurunca beyler hükümetten kuvat istedi. Dee şo candarma karakolu beylerin ovasına çadır kurdurtmamak içindir.»

Kara Memet yarı öfkeyle atını topukladı. At, ovayı ortasından bölen bıçak gibi zağaldı. Yirmi kilometre sağında deniz, yirmi kilometre solunda Toroslar başlıyordu. «Her yer onların» diye söylendi Kara Memet. «Bizi Tekeden, yayladan kovarlar, adımızı bile anmazlar. Hakkımızı bile alamayız. Onlara kuvat verirler, asker verirler...»

Kara Memet derin bir düşüncenin içinde buldu kendini: «Üç saattir atım nal döver bu ovada. Kime sordumsa «öğrek onların, toprak onların» dediler. Ve de kupkuru, ağaçsız, bahçasız topraklar... Beygirsemiz kısarak gibi döle, berekete hazır topraklar. Hep tohum beklemede. Ama otluk. Öğrek otlağı her yeri. Kaç bin yörük çadırı alır ki? Kaç bin sürü... Koca Paşa sağ olsaydı, bizi de hatırlardı mutlak. Öleli tam yirmi sene oluverdi be. Aydın'daki, Adana'dakı, Maraş'taki... yörükleri bir yerlere diker, sulardı kökümüzü. Toprakta yeşerirdi tüm yörükler. Bereket kusardı bu topraklar da.. Beyleri beslemekten kurtulurduk.»

At bilmem kaçınıcı öğreği geçtikten sonra çamlı bir tepenin böğründen yürümeye başladı. Ova burada bitti sanısını veriyordu. Kara Memet «bereket ki bitti,» dedi içinden. Esenlendi. Ovanın tümünün bir soyun olmasına gönlü elvermiyordu. At dolu dolu soluyordu. At yolduğunu belirtiyordu. Güz güneşi öğle yerindeydi. Sıcak dokunaklıydı. Çamlı tepenin bağrından kanayan beton çeşmenin başında durdu at. Su istiyordu.

Öğle yemeğini orada yedi Kara Memet. Atın torbasını aldıktan sonra suladı. Ter kurumuştu atın. Gene bindi, sürdü. Tepeyi dolanınca ova gene başladı. Öğrekler gene kara öbekler halindeydi ovada. Deniz iyice yakınlardaydı. Serin deniz yeli esiyordu. Bir öğrek çobanına gene sordu: İlk yanıtı alınca canı iyice sıkıldı. Atını gene topukladı. Çobanların yalan söylediği kanısı uyandı bir ara. Ama birbirlerini nasıl görürlerdi, aralarında bunca uzaklık varken. Toprak ve öğrek sahiplerine hınçla sövdü. Bunca yeri nasıl kazandılar...

Yol denize bir yaklaşa, bir uzaklaşa Üç Tepeler'e getirdi Kara Memet'i. Ovada elle dikilmiş bir dal bile göremiyordu, köprüyü geçeli beri. «Toprak kişinin harcından aşkın olunca böyle olur, dedi. Şu çadırların olsaydı, bağbahça olurdu buralar. Kışın yörükler kiralarlar kışlak için, yazın ortaklar darı, susam ekerler. Elin toprağına kim diker bir dal. Sonra kestirmezler bile...»

Öğrekler tepişmeleri, at kişnemeleri dalga dalga ovada. Kara Memet: «Hey kardaş! dedi gene. Bu yerler, öğrekler kimin ki?»

Sarı saçları papağından taşan çoban gülmeden yanıtladı:

«Koca hükümetler bilir buraların kimin olduğunu. Sen nasıl bilmezsin?»

«Onların mı yani? Tolgayların?..»

Çoban başını sallayarak onayladı. Atı tam bir öfke içinde topukladı Kara Memet. Tam iki saat sormamaya karar verdi.

At uçmaya devam ediyordu ovada. Güneş ikindiye devriliyordu. Sıcaklığın gücünü nemli deniz yeli kesiyordu. Torosların tepeleri koyu renkli güz bulutlarıyla örtülüydü. Atını mavi, durgun akan Manavgat Çayının başında dururttu Kara Memet. Kasaba çayın öte gecesindeydi. Birkaç evdi tüm kasaba. Kara Memet suyun serinliğine göğüs vererek sağ tarafına baktı. Sürülerce öğrek vardı, biri de yolun yakınındaydı. Atının başını çevirdi, başka bir isim duyarım umuduyla o çobana da sordu:

«Kardaş! Bu öğrekler, bu ovalar kimin ola ki?»

Çoban ağzındaki s'gara dumanını saldı. Duman yayıldı, havada.

«Beylerin, dedi. Sen Serik'ten gelin zahar. O ilk geçtiğin taş köprüden başlar, bu köprüde biter Beylerin yeri. Öğrekler de yörüklerden alınan kışlak bedelidir hep.»

Kara Memet'in yüzü kara-mora kesti birden. Öfkesi bir orduya baş kaldıracak denli güçlüydü, aklı yerinde. Heybey! eyerden omuzuna tez aldı. Atının terbiyesini sıyırdı, attı yere.

«Deeh, dedi dişlerinin arasından. Bu da Beylerin oluversin. Bize ne kalmış ki bu yurttan. Atla beş saatlik yer bir beylerin olduktan sonra...»

Heybesi omuzunda, dik, sert, kinli adımlarla köprünün öte yakasına doğru yürüdü. «Bunca ormanları bir diken mi var, diyordu içinden. Kendiliklerinden toprağa yapışıp serpiliyorlar. El toprak verecek diye beklemek boşuna. Şahan gibi zağalıp toprağa saplanacağım artık. Koparan, koparsın beni, bizi...»

TÜSTAV

GERÇEK SINEMA

Sinema ve Fotoğraf Dergisi

İlk sayısı çıktı

48 sayfa 5 Lira Yıllık Abone 50 Lira

AFRİKA SİNEMASI

ŞAFAKTAKİ İŞÇİ SİNEMASI

FOTOĞRAF AÇIK OTURUMU

Yazışma yeri: Muhtar Hüsnü

So. 31/6 Fatih - İst.

altın bacı

Süpür süpür bıktım usandım bu goca evden. Tahtaların mihlari fırlamış onları mı çakayım? Kırık merdiven basamağını mı onarayım? Evde yiyecek yok, alıp fileyi çarşı bazarı mı dolaniyim? Un ekme hepsi benim üstümde. Avrat olduğumu unutalı yıllar var. Ah, o evimizi erkeksiz goyana da, goydurana da... Aha, gene yığıp gitti üstüme. Kışlık yiyecek neyi alsaydı, yüreğim o gaddani yanmazdı. Odunu kömürü sırtımda çektim. Elin herifleriyen cebelleş bobam cebelleş. Hay ibiş boyun devrile! Alamanyalardan gelemez ol!

Dedim son geldiğinde, herif yetsin gayri. Evimizi erkeksiz komâ bu kötü şehirde. Yok avrat, sen bilmen, dedi. Hele onbeş yıl dolduruyum, oralarda kalana goyum... Onyıl mı oldu acep gideli, onbir mi, hesabı şaşırđım. Gençliğimden ne galdı ah! Gün görmedim. Bi köşeye gurulup, benim de erim var diye kasılamadım. Topluyu açıp sokaklara sarkamadım. Bellidir. Geçenlerin gözleri toplumuzda. Üç kız büyüttüm. Kınalı gelinler ettim. Zabahaca, korkular içinde, uyumayıp kanat gerdim üstlerine. Aman kızlarım dedim, söz gelmesin hiç birinize. Koptum bakkala. Koptum bazarlara. Saksılarda çiçek gibi büyüttüm yavrularımı.

Ibişim olsun giymatımı bilseydi... Vay benim aslan avradım, deyip bir yol göynümü alsaydı... Bir ay izinli geldi, evde oturmadı. Zabahınan attı gendini dışarı. Dedim herif bir avşam beni de al yanına, golgola gezek, mahalleli görsün. Aşkolsun avrada, çok çekti ya, şimdi herifinin goluna yaslanmış gider, desinler... Vay sen misin gonuşan. Kızdı. Ana avrat düz.. Ben yanımda avrat istemem. Yan bakan ney olur, gendime sahap olamam, çeker fururum... Başıma belâ olma, otur evinde, dedi.

Teze evliler gimî kıskandı, salmadı dışarıları beni. Eh, erkeğisen şimdi de salma! Ulan aptal ibiş, kimi kimden kıskanıyon? Madem kıskanacağıydın, neye koyup gittin Avrupalara!

Dur hele sen ibiş, bi daha gelişinde ben de sana sormaz mıyım? Sarı saçlı Alaman avratlarına dolanmadım diyebilin mi? Her avşam beni uyutmayan herif oralarda bi şeyi yoğa mı dönecek... Tüh, tüh.. Nasıl da sormadım şimdiece! Kimbilir, sorunca nasıl şaşırır. Benzi geçer ki, sapsarı... Belkide altına alıp bir eyi hırpalar beni. Eski huudur, bilmez miyim! Öyle yapar, usumu çelmeye uğraşır. Suç kapatır göya. Eh, hele gene yap-sın bakalım. Altını çeşlemeden teslim olur muyum.

Bir de ne dedim? Herif yetsin bu kötü Yozgat. El içine çıkamaz oldum. Gocası beş sekiz yıldır Alamanyalarda diye parmağınan gösterilir Sağdan soldan atılan sözlerden yüreğim farıdı. Götür bizi Keçiören'e, yeni katımıza yerleşek... Belli ki nasırına bastım. Ula avanak avrat diye bağırdı. Engürü de çiğ çiğ yerler sizi be. Orayı ne belledin? Vay boba... Engürü heç mi avrat görmemiş bizi yiyecek, dedim. Getmişim de yemişler gimî yumuruğu indirdi tepeme. Hay elin kırıla ibiş! Hay Yozgat'ını başına çal ibiş!

Düşüne düşüne onulmaz dertlere kardım. Yüreğime çarpıntı indi. Ya-nağımın alını, gözümün ışığını, gençliğimin balını yitirdim. Goca hanay

evlerim oldu, giresim yok. Allı giysilerim oldu, giyesim yok. Etim oldu, sütüm oldu, yiyesim yok. Atalar boşuna mı demiş: Canım ateş, canım er...

Yeni gelin iken, it sürüsü gimiydi İbişimin evi. Birbirimize sokula sokula yatıp kalkamadık. Bir göz odanın içinde beş sekiz can. Yalvar yakar olurum İbişim'e. Aman soluğuna zahap ol. Yorganı çekerik başımıza. Su gimiydi tere batarık zabanaca. Şöyle bi yorgansız sarılamadım İbişim'e. Yazları ne güzel olurdu emme, ekinlerin içinde yiti yitiverirdik. Kış heç gelmese derdim. Gelmese. Güzel Allahım gelmese.

Kaynatam, kayınnam bir yıl içinde göçüp gittiler. Tövbe, tövbe... Ev ıssız kalır diye sevinirim ölümlere. Ne gezer? Ardından bizim veletler sökün etti. Önce Goncagülüm doğdu. Ardından Döne. Gülkız. Deregül. Hasan Hüseyin. Derken Alim... İbişim, Alamanyalardan her gelişinde bi dene goyar gider. Ya ben? Susuz toprak gimiyim. Üstüme her düşen damlaya he, dediğim günler... Gebelik kimin umurunda. Doğurdukça göğüslerim büyüdü, kalçalarım genişledi. Tavlı bir avrat oldum. Gören dönüp dönüp bakar oldu ardımdan. Zabın avrada kim bakar? Avrat dediğin senin gimiyim olmalı, kız Altın...

Tövbe... tövbe! Tüh.. tüh! Hele şu olmayası düşlere... Kalk akılsız orospu, evi süpür, mihlari çak! Şu körolası şeytani at belinden. Yosama günaha giren.

Sobanın boruları da doldu. Tütünden kapkara duvarlar. Bildir sıva-ıştım. Bu tütüne ağ sıva mı dayanır. Hay ocağın söne İbiş. İki batman kireç te mi alamadın. Gel, avrat getmeden bi güzel sıvayak duvarları, de-seyidin yeterdi. Ben sana el mi vurdurdum? Sen otur İbişim, yan gel, uçlu cuvaranı tütür, derdim. Geçenler, topluda föter şapkanı görseler, işlerin heç biri koymazdı bana.

Neyse ki, şehir yerde pek düşmanı olmuydu kişinin. Köyde galsaydık.. Abo... Anan buban bile düşman olurdu sana. Erkeksiz avrat diye önüne gelen daklaşırdı. Hele İbiş bir de hedaya getirmezse, dost arama gayri. Bir yıl arayıp sormayan hısımlara baksana! İbiş gelir gelmez dayanırlar kapıya. Kimi uçlu cuvara umar, kimi naylan gâynek... Hoşlamaya gelmeleri yalandır. Bilmez miyim. Emme İbişim'de akıl narasın? Her gelişinde belkim yüz dene giravet dağıtır gelenlere. Bir gün dayanamadım, ula herif dedim, yoldan mi topladın bunnarı. İşte köpeğe dağıtırsın. Güldü. Ne belledin ya avrat, pırasadan ucuz bunnar. Yolda görsem eğilip almaya üşenirim, demesin mi? Vay benim göynü varsıl İbişim, giravet göynek dağıtmak için mi gittin Alamanyalara?

Hele o püro cuvaraları neydi? Bi denesi evi tütütürdü. İçme şu soyhayı İbiş, göynüm bulanıyı derdim. Yere yatardı gülmekten. Bundaki tadı goruyun mu avrat, sen de bilem yok, diye eğlenirdi benimle.

Onbeş yılı tamam edince bir taksiyen ,bir patoz makinesi alıp geleceğimiş. Ben de, herif bi dene televizyon makinesi getirsene dedim. Avşamları bakarık, eğlenirik... Olur be avrat dedi. Bidene de ondan getiriyim. Nasıl da sevinmişim.

Sevinip, avunmuşum ya, şimdi sevincim ağıya döndü. İstemem heç birini. Tek İbişim gelsin. Keçiören'e de gitmek. Kalırık burada. Şu kötü Yozgat bile bi güzel Yozgat olur, o yanımda olunca. Dal boylu gara İbişim, bu türküyü sana yaktım. Söylesem kulağın çınlar mı ola?

tarla

Rezak, omuzunda heybesi kasabadan dönüyordu. Taştan dayıyı görünce seslendi. Taştan dayı, kışını yerden kaldırarak karşılıklı bulundu: Rezak, heybesini indirip oturdu. Kolunun yeniyle ıslak alnını sildi.

«Heyben dolu olduğuna göre kasabadan geliyor olmalısın.» Dedi Taştan dayı.

«Evet.» Dedi Rezak.

«Bizim oğlanı hoş görmedin?»

«Gördüm, gördüm. Hiç görmez olur muyum?»

«Bir ay önce hastadır diye duymuştum. İyileşmiş mi? Nasıldı?»

«İyi iyi. Senden de iyi benden de. Masa başında oturmakla ne gelir insana.»

«Öyle deme Rezak. Dağına göre rüzgârı var. Kulak asma sen onların rahatlığına. Kafa işi güç. Renklerini görmüyor musun? Yüzlerinde insan rengi yok. Betbeniz solgun. Bir de bizim tenimize bak.»

«Taştan dayı, doğru söylersin ama bizimkisi de iş değil. Yıl oniki ay uğraş. Yine elinde birşey kalmamasın. Gör benim durumumu. Sırtımda otuz kilo yük. Koca yolu teptim geldim. Ter ayaklarımdan çıktı. Tek memur olsaydım da rengim uçuk olsaydı.»

«Terlemek, çalışmak iyidir oğul. Dünyanın binbir türlü gidişi var. Çalışmayı, toprağı elden bırakmamalı. Aha attılar Bekir'i oradan. Nereye gider? Gelecek babasının toprağında oturacak. Çalışması olmasa işte o zaman aç kalır. Neyse. Bekir beni sormadı mı?»

«Sormaz olur mu dayı? Dün kasabaya gitmeden önce sana uğradım. Evde yoktun. Belki Bekir efendiye diyeceklerin olurdu. Bekir efendiye dedim ki «Taştan dayının mahsus selamları var. «Onun üzerine uzun uzun sordu sizi.»

«Deseydin ki uygun bir tarla var. Vedat'ın tarlası. Baban burasını almak istiyor. Baksaydık düşüncesi nedir?»

«Demez olur muyum dayı. Onu da dedim. Anlattım olanları. Niyazi'nin alıcı olduğunu da söylemeyi unutmadım. O an Bekir efendinin rengi attı. «Niyazi, rahatsızın birisidir. Sınırdışlarını uğraştırır durur. Bize uygun bir tarla üstelik. En iyisi Vedat'ın tarlası bize gerekir.» dedi.»

Taştan dayı, Rezak'tan duyduğu bu sözlerle mutlandı. Oğlunun böyle söylemesine sevindi. Gözleri karıncalandı. Taştan dayının gözü vardı bu tarlada. Hep satılmasını beklemişti. Tam sırası. İş parada. Taştan dayı:

«Demek, Bekir de istiyor tarlayı almağı. Gitmişken bir ağzını arasaydın. Gizlide birşey var mıymış?»

«Kaçırır mıyım Taştan dayı? Dedim ki «Taştan dayının senin gibi aylıklı oğlu olduktan sonra tarla almak ta neymiş. Köy bile alırsınız.»

«Ne dedi Bekir bu sözüne?»

«Güldü. «Olur» dedi.»

Rezak, ayığa kalkarken,

«Önümüzdeki ayın onunda mahkemem var. Kasabaya gideceğim. Bekir efendiye diyeceklerin olursa hazırlar. Gitmişken söylerim.»

«Olur Rezak olur. Ömrün uzun ola. İyi haberler getiriyorsun sen.»

Evin önünde, yolun üzerinde Taştan dayı yalnız kaldı. Oğlunun söylemiş olduğu sözleri geçirdi içinden. İnanası gelmiyordu pek. Bekir efendi-

den ağız yanıktı. İstedığı gibi çıkmamıştı bu oğlu. Gelininden oldum olası hoşnut olmamıştı. El kızı değil mi? Oğlu da karı aklıyla geziyordu, Taştan dayıya göre. Kasabaya indi ineli aydan aya kırk-elli lirası gelir. Bunca parayı ne yapar diye düşünür? Belli ki Bekir, anayı babayı tümünden unuttu. Böyle geçirdi içinden Taştan dayı.

Taştan dayı, gözleri silip Vedat'ın satacağı tarlaya baktı. Üstteki kendi tarlasını görmüyordu bile. Vedat'ın tarlasının sınırlarında gözleri gezindi. Sonradan kendi tarlasına kaydı gözleri. Alışılmış şekilde bakındı bir an. Ardından ikisini birleştirdi düşünde. Aradaki tümseğin kaldırılmış olduğunu düşündü, baktı. Gözlerini açıp açıp baktı. Kendi kendine mırıldandı:

«Orası da benim olmalı. Ancak bir tarla dersin. Toprak alan yanılmamış. Toprak altındır. Bekir'in aklı varsa, yemesin içmesin burayı kaçırmayalım. Altı aylığını üst üste koysa eder beş bin. Bakılırsa almağa istekli.»

Taştan dayı uzun uzun düşündü. Tarla, tüm düşüncesini kaplamıştı. Güneş inmiş, köy gölgelenmişti. Neden sonra, ellerini yere destek yapıp kalktı. Yavaş yavaş yürümeğe başladı eve doğru. Karanlık basmıştı köyü. Eve girecekti ki arkadan bir ünleme duydu,

«Taştan dayı» diye.

Taştan dayı döndü bekledi. Yanına gelinceye dek kim olduğunu seçemedi. Seslenmedi. Gelen Vedat'tı.

«Kocalık ya. Gel içeri. «Dedi Taştan dayı.

Girdiler, oturdular.»

Taştan dayı, Vedat'ın tarla işinden geldiğini çaktı. Vedat,

Taştan dayı sekiz bin: duyunca sarardı. Eli titredi.

«Ne, sekiz bin mi? Vay düzrü.» Dedi kızgınca.

«Sekiz bini al, ver senedimi, dedi. Ben de düşüneyim dedim. İşte şimdi sana geldim. Ne diyorsun?»

Ne diyeceğini şaşırılmıştı Taştan dayı. Neden sonra,

«Beşbine veririm demiştin. Hani ne oldu?»

«Durum değişti. Sekiz bin veren varken beş bine verilir mi?»

Taştan dayı, «sekiz bini verene sat» diyecekti, caydı. Suskun dinledi.

«Niyazi bol para veriyor ama ben ona vermek istemiyorum hiç. Neki doğru doğru. Senden bin lirasını da almam. Bu akşam düşün. Yarın yine uğrarım.» Vedat, diyecekleri bitirip çıktı.

O gece Taştan dayı uyuyamadı. Yandan yana döndü. Niyazi'nin neyi vardı da «sekiz bin» demiş. Varının yarısını satsa bu parayı veremez. Omlaya işin altında başka şeyler ola. Niyazi'nin ağızını aratmalı diye düşündü Taştan dayı. Rezak, konuşmasını bilirdi. Adamın ağzından öyle söz alır ki hiç sezdirmez. Sabaha Rezak'ı çağırttı. Yapacağını söyledi. Rezak,

«Onu bana bırak. Saat çektirmez gelirim.» dedi.

Taştan dayı sabırsızdı. «Rezak, anladın mı birşey?»

«Anlamaz olur muyum? Niyazi'yi Bektaş ağa körüklüymüş. Bektaş ağa, tarlayı senin alacağını duyunca Niyazi'yi çıkarmış. Bilirsin seninle arası yok. İyi anlamış mıyım?» Dedi Rezak.

«Ayağına, diline sağlık Rezak. Adamların içlerini okudun. Kırk yıl düşünseydim bulamazdım. Tarlayı hemen almalı. On bin de dese almalı.»

Ertesi gün oğlu Bekir'e bir mektup yazırdı. Dediki,

«Bekir, tarla namus sorunu oldu. Almamız gerek. Aybaşına yedi bini hazırla. Beni bu çağımda Kel'e ezdirme. Göreyim seni.»

Vedat'ı çağırtıp tarlanın pazarlığını yaptı.

doğruyu söyledik

Gençten bir çocuk geldi. Selâmdan sonra ordan burdan konuştuk. Bir derdi olduğunu anlıyordum. Bir şeyler soracaktı. Ben de konuşturmaya başladım. Yerini, yurdunu sordum. «Diyarbakır,» dedi. Murat'ın hemşerisi. Garip ten haber soracak, dedim. Yine de temkinli davranmaya çalışıyorum. Dünya bu. Hiç belli olmuyor. Hoş diyeceğin nedir? Herkesin bildiğini söylemek. Bunu da söylemek; ne ayıp, ne günah, ne de kötü bir şey...

Murat...» dedi.

«Korkmayın,» dedim, «Murat, iyi çocuktur. Akli başındadır. Yakında çıkar gelir.»

Bir cigara uzattım. Aldı. Kaçak mal bir çakmakla cigaralarımızı yaktı. Bir iki nefes çektik. Başı önde ya, arada bir bana bakıyor. Birer çay söyledim. Biraz rahatladı. Sıkıntısı gitti. Murat'tan izler aramaya çalışıyorum. O, cana yakın, hoşsohbet biriydi. Bu, biraz donuk. Belki açılır. O, biraz derbederdi. Bu, biraz daha düzgün. Çayları bitirdik Cigaraları da. Çayı yeniledik. Cigaraları da.

«Murat,» diye başlayacaktım ki, içime bir kurt düştü. Hani, Murat'ın arkadaşayım diye laf almaya falan gelmişse... Böyle birisiyse... Biraz düşündüm. 'Ulan!' dedim, 'bu dairenin amiri vardır, memuru vardır. Kalkıp gelip benden mi soracaklar onu. Zaten yukardakiler, diyeceklerini demişlerdir. Bu da bir garip ki, gelmiş beni bulmuş. Hani, bir an önce çıkar mı diye içini soğutmaya gelmiş ellâm. Hem allah vere de, laf almaya gelen biri ola. Çünkü Murat'ı benden iyi tanıyan yoktur burda. Çocuğun ne iyi biri olduğunu anlatırım da birazcık yardımında bulunmuş olurum.' İşin bu yanı da aklıma gelince düşüncemde daha bir rahatladım.

«Peki...» dedi. Cigaradan ard arda çekti, «Nasıl oldu da?»

Anlatmaya başladım.

«Benim de anlayamadığım bu ya...» dedim.

«Eee?» dedi.

«Eee'si iyilik.» dedim. «İki yıldır burda, olup biten her bir şeyden haberdarımdır. En alt kattan, en üst kataca tüm dedi kodular bana ulaşır. Herkesin girdisini çıktısını bilirim. Hani bunları övünmek için söylemiyorum. Durum bu... Kimseyi tehdit edeceğim de yok. Zaten herkes sever beni. Ama, Murat'ı herkes sevmezdi. Ona düşman olanlar da vardı. Onu çekemeyenler, ayağını kaydırmak isteyenler yani. Ama biz severdik, memurların çoğu da severdi. Cana yakındı ve bir o kadarda gözü karaydı. Bunu bir ben bilirim.

Ben açılmıştım. Anlatıyordum. Hiç bunları düşünmemiştim. Fakat anlatmaya başlayınca dilim çözüldü sanki... Ben anlatırken, bizim Diyarbakırlı, bazı yerlerde soru soracak oluyor ya, aldırımıyorum.

«Birisini bir şey istediği ya da sorduğu zaman, 'yok', 'olmaz', 'sonra vereyim, 'dursun' dediğini duymadım. Sözgelimi sabahdan aldığı gazeteyi üç defa, dört defa aldığı olurdu. 'Yiğenim niye böyle yapan' derdim. 'Olsun. okusun düzülür' derdi. Ne diyeceksin okusun düzülür! Ama, gazeteyi okumaya alanların, hiç okumadan paket yaptıklarını, olura olmaza kullandıklarını görmüşümdür. O'na da söylemişimdir bunları. O yine aldırılmaz' okurlar bir gün,' der geçerdi.»

Gazete deyince bir şeler soracak oldu. Durdurmadım konuşmamı. Anladım çünkü; bu da okuyanlardan. Sonra gazetelerden konuştuk. Ben de oku-

duğum anlatmak için, yazarlardan, söylediklerinden, hatta söyleyiş biçimlerinden falan sözettim. Hani biraz da 'anla yani, boş değiliz' demek istiyordum. Biraz da Murat'ın anlattıklarından sözettim. O'nun gazetelerde arkadaşları vardı. Bana onlardan anlatırdı: Kimine küfreder, kimine de övgüler yollardı.

«En çok beni severdi. Hani, bir baba gibi, yok babadan daha üstün. Anlardım. Bunca yaş yaşadık, elbette anlayacağız. Biraz da şundan anlıyorum: O geldikten üç ay sonraydı; gırtlığımca dolmuştum. Sabahtan beri «ya sabır» çekişiyordum. İkinci oldu olacak. İkinci üzeri, müdürün yirmi defadır, dışarı dışardan gelen birinin içeri göndermesine bozulmuş patlamıştım. 'Ulan,' diye bir bağırdım ki, tüm koridor ayağa kalktı, 'Sizin ananızı avradınızı...' diye sıraladıktan sonra 'yeter be...' dedim. Bizim sert müdür, sütt dökmüş kedi gibi 'aman yavrum, beni anlamadın...' gibi laflar etti. Uzatmıyalım. O günden sonra bizim müdürle aramız nasıl iyi olduysa, Murat'la da o günden sonra aramızdan su sızmaz oldu ve de birbirimizi daha çok sever olduk. Zaten o gün beni yatıştıran tek kişi Murat'tı. Geldi bana kızgınlığının nedenini, onlara niye böyle korkmadan küfredebildiğini, onların bunu neden yediğini, bundan sonra da daha saygılı olacaklarını, teker teker anlattı. Daha sonra ki saatlerde, o günün akşamı yaşamaktan söz edildi. Daha doğrusu o konuştu. Gece kondudan gökdelene kadar her şeyden söz etti. Tatlı tatlı, teker teker anlatıyordu. O zamanaca böyle şeyler pek düşünmemiştim ama söylediklerini biliyorum gibi geldi bana...»

Çayları yeniledik. Şekerleri attım. Kaşığı elime aldım. Konuğum «sağol, istemez» diyecek oldu. Fakat getirttim çayları. Bilirsin belki burda çayı ilk biz içeriz. İlk bize gelir çay. Ondandır ki, çaylarımız hemen geldi. Birer gavur malı, yani «kaçak çigara» yaktık, kaçak mal çakmakla. Çayı karıştırdım. Şeker eridi. Bir yudum aldım. O da aldı.

«Ondan sonra aramızdan su sızmadı. Arada bir şaraplandığımız oldu. Arada bir havalandığımız, arada bir sustuğumuz, arada bir azdığımız falan filan...»

Ard arda üç yudumda çayı bitirdim. Cigaradan derin bir nefes aldım.

Murat'ı öyle bir kaç çay içimlik zamanda anlatmak olmaz. O'nu günlerce anlatmak gerekir. Ben Murat'ı sevdiğim için bir yakını, bir hemşerisini gördüm diye anlatmaya başladım. Neresini anlatacaksın ki? Neresinden başlayacaksın ki? O bana anlattığı kadarıyla «tam bir adamdı!» Şurda oturup, şunu yaptı, bunu yaptı, şöyle iyiydi, böyle cesurdu, şöyle mertti... demek gerekmezdi. Yalnız bir şey var, belki de en önemlisi bu: O sapına kadar halk adamı, halk çocuğuydu. Daha fazla konuşmak gelmedi içimden.

Kolayca yanan kaçak cigaradan uzunca bir nefes daha aldım ve attım. Diyarbakırlının yüzü değişti. Doğrulacak oldu. Eee, zamandı artık. Epey Çene çaldık. Murat diye kendimizden dem vurduk ya... Hani adamlar göz yummuyor diye işi tüm asmak olmazdı, Yavaşca doğruldum. Diyarbakırlı da doğruldu.

«Aslında diyecek bir şey yok. Uzunlu kısası, en iyi tanıdığı, sevdiği abi bildiği, kardeş bildiği, baba bildiği benim. Bir isteğiniz, bir haberiniz, bir diyeceğiniz varsa çekinmeden bana dayerabilirsiniz.» dedim.

«Yutkundu.

«Fakat,» dedim, «O, iyi bir çocuktur. Yakında çıkar gelir.»

«Peki.» dedi. Sertçe dikildi. Dik dik baktı. Haklıydı kızılıyordu. Ben de kıızıyordum ama elden ne gelir. Fakat «benimle şubeye kadar geleceksiniz.» dedi, karşılaştığımızdan beri duymadığım sesiyle. O an birden terledim. Birden terim soğudu.

GÜNÜMÜZ TÜRK ŞİİR ÖZEL SAYISI

Doğumunun 71 nci, ölümünün 10 ncu yılında Nazım Hikmet'in anısına düzenlenen ve «Türkiye'de ilk defa» bir haftada ikinci baskı yapan özel sayı. 85 imzanın şiir, inceleme ve yazılarını bir arada toplayan ve 1973 e gelen Türk Şiiri üstüne bir yargıya varmak isteyenlere kaynak olacak bir sayı.

Şiirde 74 imza: E. Behzat Lav, H. İ. Dinamo, Rifat Ilgaz, F. Hüsnü Dağlarca, İlhan Berk, Sabri Soran, Suat Taşer, C. Atuf Kansu, Ahmet Köksal, Ömer Faruk Toprak, Mehmet Aydın, Nevzat Üstün, Arif Damar, Mehmet Karabulut, Başaran, Talip Apaydın, Halim Uğurlu, Hasan Hüseyin, Metin Eloğlu, İsmet Kemal, Şükran Kurdakul, Siyami Özel, Ali Yüce, Nurten Çelebioğlu, Tahsin Saraç, Gülten Akın, Engin Askını, İrfan Yalçın, Kemal Özer, Ali Püsküllüoğlu, Tekin Sönmez, Ergin Günce, Afşar Timuçin, Halil Uysal, Aydın Hatipoğlu, Mehmet Kıyat, Sennur Sezer, Metin Demirtaş, Baha İnalkut, Süleyman Okay, M. Adem Solak, Arkadaş Z. Özger, Ünsal Akpak, Kenan Ercan, Necati Yıldırım, Arife Kalender, Fevzi Güvener, Oğuz Makal, Mücahit Gültekin, Rüşti Apaydın, Gazanfer Eryüksel, Ali Özpalanlar, Ahmet Telli, Musa Akar, Ertuğrul Ağuz Aydın Yalkut, Erol Çankaya, Mahir Öztaş, Osman Çalışkan, Ahmet Özer, İsmail Gençtürk, Sina Akyol, A. Nusret Önal Ferhan Ercan, Tuğhan Ayhan, Ali Mentek, Timuçin Özyürekli, Metin Güven, Halit Özboyacı, Fikri Çalışkan, Mahmut Alptekin, Şevket Yücel, İsmail Uyaroğlu.

Telif veya çeviri şiir üstüne 7 yazı. Muvaffak Şeref, İ. Zeki Eyüpoğlu, Mustafa Öneş, Tekin Sönmez, Bedrettin Cömert, Aydın Sayman, Naseer Eruri Edmund Ghareeb, Paul Eluard.

Tan Oral ve Nezih Danyal'ın karikatürleriyle 160 sayfa 10 lira. Tek istekler 11 liralık pul karşılığı, toplu istekler %25 indirimle ödemeli gönderilir.

VIETNAM SANATI ÖZEL SAYISI

Mazlum Vietnam halkının insafsız Amerikan emperyalizmini dize getirme savaşının sanat ve edebiyatı.

Sıcak savaş döneminde yaratılan bir sanat ve edebiyatın yetkin örnekleri. Napalm bombalarının altında, yiğit savaşçıların kanlarıyla yoğrulmuş bir sanat ve edebiyat.

Bütün bunlar, *Yansım* dergisinin *Vietnam Sanatı özel sayısı*'nda gündeme alındı. Tükenmek üzere olan bu sayıyı elde edemeyen okurlarımıza; tek istekler 7 liralık pul karşılığı, toplu istekler % 25 indirimle ödemeli gönderilir.

SABAHATTİN ALİ ÖZEL SAYISI

Ölümünden 25 yıl sonra sanatı üstüne oluşan ilk ciddi çalışmanın ürünü.

Rifat Ilgaz, Aziz Nesin, Kerim Korcan, Mehmet Seyda, C. A. Kansu, Ö. F. Toprak, Şükran Kurdakul, A. Köksal, M. Hacıhasanoğlu, H. Bozok, F. Baykurt, Talip Apaydın, Hayati Asilyazıcı, Tarık Dursun, Mehmetcan Köksal, Said Maden, R. İnang, Füzuran, Tekin Sönmez, Zühtü Bayar, Eray Canberk, Selim İleri, Hulki Aktunç, Taylan Altuğ, Burhan Günel, Kemal Ateş, Ünsal Akpak, Necati Mert, Salih Yurttaş, Celal Özcan, Necati Güngör, Ö. Oykut.

Yukarıdaki imzalarla yoğunluk bulan bu özel sayıda; Anı inceleme hikâye, desen, karikatür, ve soruşturma yazıları biraraya geldi. Türk Edebiyatı içinde, S. Ali'nin eserlerine ve sanat anlayışına ilgili duyan okurlar için bir «başucu kitabı» niteliğindedir.

96 sayfa 6 lira. Tek istekler 7 liralık pul karşılığı, toplu istekler %25 indirimle ödemeli gönderilir.

İsteme yeri: Posta Kutusu 118 sirkeci-İst.